

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΜΙΚΗΣ

(ΠΡΩΗΝ ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η μετά την πανδημία του Κορωναιού εποχή και το μέλλον των επιχειρήσεων

Βγενοπούλου Χρύσα (Α.Μ. 16358)

Γεωργούσης Χρήστος (Α.Μ. 13104)

Παναγούλιας Μάριος (Α.Μ. 15497)

Εποπτεύουσα: Παναγιώτα Βάθη-Σαράβα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Πάτρα, 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Βγενοπούλου Χρύσα, Γεωργούσης Χρήστος, Παναγούλιας Μάριος,
2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να εκφράσουμε θερμότερες ευχαριστίες στην επιβλέπουσα της πτυχιακής μας εργασίας, κ. Καμπούρη Μαρία, για την πολύτιμη καθοδήγηση, στήριξη και βοήθεια που μας παρείχε κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Η συμβολή της ήταν καταλυτική στην επιτυχή ολοκλήρωση της προσπάθειάς μας αυτής. Ακόμη, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας και τους οικείους μας ανθρώπους, για την αμέριστη στήριξή τους κατά τη συγγραφή της παρούσας, καθώς για τη συμβολή τους στην επιτυχή ολοκλήρωση των προπτυχιακών μας σπουδών και την επίτευξη των στόχων μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	10
1.1 Μορφές επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα του σήμερα	10
1.1.1 Νεοφυείς επιχειρήσεις.....	13
1.1.2 Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία.....	15
1.1.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός του Ελληνικού οικονομικού περιβάλλοντος.....	21
1.2 Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας κατά το διάστημα 2000-2010.....	24
1.3 Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας κατά το διάστημα 2010-2020.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	33
2.1. Αρνητικές επιπτώσεις	33
2.1.1 Η πανδημία του Κορωναιού ως κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο και οι επιπτώσεις του lockdown	35
2.1.2 Επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας-εργαζόμενοι σε αναστολή εργασίας λόγω της πανδημίας COVID-19.....	61
2.1.3 Οι οικονομικές επιπτώσεις του δεύτερου lockdown	71
2.2. Θετικές επιπτώσεις	84
2.2.1 Φαρμακοβιομηχανία.....	86
2.2.2 Εμπόριο	88
2.2.3 Εφαρμογές των ΤΠΕ στην τηλεργασία και την τηλεκπαίδευση.....	92
2.2.4 Η Πανδημία όχι σαν αιτία αλλά σαν ώθηση της οικονομικής κρίσης.....	95
2.2.5 Μέτρα στήριξης για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας.....	97
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	98
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	104
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	118

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η μελέτη των συνεπειών της πανδημίας στην οικονομία και στην επιχειρηματικότητα. Μέσα από δευτερογενείς πηγές έρευνας, βιβλία, περιοδικά, επιστημονικά άρθρα, στατιστικά στοιχεία, έγινε προσπάθεια να μελετηθούν οι πιθανές συνέπειες από την επίδραση του Covid-19 στην Ελληνική οικονομία. Ενδεχομένως, η κρίση του 2020 να είναι η μεγαλύτερη που βιώνει ο πλανήτης, καθώς οι συνέπειες είναι άγνωστες μέχρι τη χρονική στιγμή της συγγραφής. Η μελέτη για τις συνέπειες στην Ελληνική οικονομία αναφέρονται κυρίως στη μείωση των εσόδων από τον τουρισμό, τις μεταφορές και το εμπόριο, καθώς και στη μείωση θέσεων εργασίας και αλλαγές στο περιβάλλον και στις εργασιακές σχέσεις. Η χώρα αναμένεται να χάσει από αυτήν την κρίση περίπου το 25% του ΑΕΠ της, φαινόμενο που θυμίζει την ύφεση της δεκαετίας του 2010. Το διαφορετικό στοιχείο, της τρέχουσας κρίσης, είναι το γρήγορο χρονικό διάστημα που εμφανίζονται τα αρνητικά φαινόμενα στους μικροοικονομικούς και μακροοικονομικούς δείκτες. Τα μέτρα, που έχει ανακοινώσει η Ευρώπη, μπορούν να ρυθμίσουν βραχυχρόνια τα προβλήματα και όλα, τελικά, εξαρτώνται από το χρόνο της επίδρασης του εξωγενούς οικονομικού φαινομένου που, μέχρι την χρονική στιγμή της συγγραφής, είναι άγνωστο. Οι αγορές αλλάζουν και η παγκοσμιοποίηση δυναμώνει, παρόλο που κάθε χώρα διαφοροποιείται ως προς τα μέτρα, η επιχειρηματικότητα καθώς και νέα μοντέλα εργασίας και κοινωνικότητας εμφανίζονται στο προσκήνιο. Οι ελπίδες είναι στραμμένες στην επιστημονική κοινότητα και στη γρηγορότερη επίλυση του προβλήματος. Όσο γρηγορότερα λυθεί το διπλό πρόβλημα της κρίσης υγείας και οικονομίας, τόσο πιο αισιόδοξο αναμένεται να είναι το μέλλον. Είναι σημαντικός παράγοντας, που πρέπει να αναφερθεί, το γεγονός ότι στην Ελλάδα πάρθηκαν από νωρίς αυστηρά μέτρα και το σύστημα υγείας ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά. Επίσης, σημαντική είναι η οικονομική συμμετοχή

της χώρας σε προγράμματα ποσοτικής χαλάρωσης καθώς και η συμμετοχή σε προγράμματα ενίσχυσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών της ΕΕ.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Πανδημία, Covid-19, Κρίση, Ελληνική οικονομία, επιχειρηματικότητα

ABSTRACT

In the present study, it is attempted an examination of the effects of the Covid-19 pandemic on the economy and business activity. The effect of Covid-19 on the Greek economy will be approached through secondary research sources. The 2020 crisis may be the biggest the planet is experiencing, as the consequences are unknown at the time of writing. The study on the consequences for the Greek economy mainly refers to the reduction of revenues from tourism and shipping. The country is losing about 25% of its GDP from this crisis, a phenomenon reminiscent of the crisis of the decade of 2010. The different element is the rapid time period in which the negative phenomena appear. The measures announced by Europe can resolve the problems in the short term and it all ultimately depends on the timing of the impact of the external economic phenomenon. Markets are changing and globalization is gaining momentum, although each country is different in terms of entrepreneurship as well as new models of work and sociability are emerging. The hopes are focused on the scientific community and the quickest solution to the problem. The sooner the dual problem of the health and economic crisis is resolved, the more optimistic the future is expected to be. It is an important factor to mention that in Greece strict measures were taken early on and the health system responded effectively. The country's financial participation in quantitative easing programs is also important, as is its participation in EU business and household support programs.

KEW WORDS

Pandemic, Covid-19, Crisis, Greek economy, business planning

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην πορεία της εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών, τίποτα δεν παραμένει σταθερό. Οι οικονομικές και οι κοινωνικές συνθήκες αλλάζουν διαρκώς ακολουθώντας, με σχέσεις αλληλεπίδρασης, μια σειρά από παράγοντες που έχουν δυναμική δράση. Στην οικονομική θεωρία, ορίζεται το φαινόμενο των οικονομικών κύκλων. Τα οικονομικά δεδομένα δεν είναι ίδια σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Για παράδειγμα, τα επίπεδα της ανεργίας και του εισοδήματος μεταβάλλονται. Οι μικρό και μακρό - οικονομικοί δείκτες αλλάζουν. Η οικονομική επιστήμη έχει αποδείξει ότι υπάρχει μια επανάληψη αντίστοιχων φαινομένων, που ονομάζονται οικονομικοί κύκλοι, ή οικονομικές διακυμάνσεις και περιλαμβάνουν τέσσερις φάσεις. Τη φάση της ανόδου, της κρίσης, της καθόδου και της ύφεσης.

Παρόλο, που τα φαινόμενα επαναλαμβάνονται δεν εμφανίζουν ούτε την ίδια ένταση ούτε έχουν την ίδια χρονική διάρκεια. Τα αίτια των οικονομικών διακυμάνσεων ή οικονομικών κύκλων δεν είναι πάντα ίδια. Έτσι, μια οικονομία μπορεί να βρεθεί σε ύφεση που προκάλεσε ένας ενδογενής οικονομικός παράγοντας, όπως για παράδειγμα η ύφεση του 2008. Άλλες φορές, μπορεί να προκληθεί από εξωγενή παράγοντα, όπως μια καταστροφή από πόλεμο ή φυσικό φαινόμενο. Ένα τέτοιο φαινόμενο μπορεί να δημιουργήσει παρόμοια οικονομικά προβλήματα όπως ανεργία και μείωση παραγωγής και ανταγωνιστικότητας. Το φαινόμενο είναι πιο έντονο, αν μπορεί να επιδράσει ταυτόχρονα, αρνητικά στην παγκόσμια οικονομία. Η πανδημία, σαν εξωγενής και απρόβλεπτος παράγοντας, δεν μπορεί, πριν την εμφάνισή της, να προετοιμάσει το οικονομικό περιβάλλον. Πρέπει να περάσει καιρός, μέχρι τα στοιχεία που δείχνουν την επίδραση της πανδημίας του 2020, στους οικονομικούς δείκτες να είναι αντικειμενικά, για να μετρηθεί η πραγματική επίδραση του φαινομένου στην παγκόσμια οικονομία. Οι προβλέψεις μπορεί να πέσουν έξω ως

προς τα μετρούμενα ποσοστά, αλλά είναι σχεδόν σίγουρη η αρνητική επίδραση που θα έχουν. Άρα, είναι γνωστή η κατεύθυνση. Η επίδραση της εξάπλωσης του Covid-19 στην άμβλυνση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ, το 2020, είναι το μέγεθος που δύσκολα μπορεί να προβλεφθεί. Μια σειρά από αλλαγές στην δομή και στη μορφή της αγοράς καθώς και τάσεις για ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων, με αλληλένδετες αλλαγές, τόσο στο μέγεθος όσο, και στο είδος της εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, είναι αναμενόμενο σενάριο για το άμεσο μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Μορφές επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα του σήμερα

Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η τόνωση των παραγόντων, που αυξάνουν την επιχειρηματικότητα σε μια χώρα, οδηγούν σε ανοδική πορεία την οικονομία, καθώς επιδρούν σε τομείς που αφορούν τη μείωση της ανεργίας, την αύξηση του ΑΕΠ, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και του όγκου των εξαγωγών. Οι νέες επιχειρήσεις συνδέονται με την υιοθέτηση σύγχρονων μορφών τεχνολογίας και μπορούν να παράγουν καινοτόμα προϊόντα, προσαρμοσμένα στην ικανοποίηση των εξελισσόμενων μελλοντικών καταναλωτικών αναγκών. Η οικονομική ύφεση, και η μεγάλη αβεβαιότητα για τις μελλοντικές εξελίξεις στην οικονομία γεννούν νέες τάσεις και μορφές απασχόλησης και εναλλακτικές μορφές επιχειρηματικότητας. Σκόπιμο θα ήταν σε αυτό το σημείο να αναφερθούν οι μορφές επιχειρηματικότητας που δημιουργήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα. Η απόφαση για την έναρξη μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να διαμορφώνεται από την ανάγκη για επιβίωση, αφού το συγκεκριμένο διάστημα δεν υπάρχει δυνατότητα για άλλη μορφή απασχόλησης, αλλά και από την δυνατότητα να επωφεληθούν τα άτομα μιας ευκαιρίας που θα τους οδηγήσει σε κερδοφορία και κατά συνέπεια σε αύξηση του εισοδήματος.

Τα στοιχεία για την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα δείχνουν ότι στην Ελλάδα η επιχειρηματικότητα ανάγκης είναι η πιο συχνή μορφή έναντι της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας. Είναι σαφές ότι η επιχειρηματικότητα ευκαιρίας όμως, μπορεί να οδηγήσει

σε καλύτερες αποδόσεις τόσο σε επίπεδο μεμονωμένης επιχείρησης όσο και στην οικονομία της χώρας γενικότερα.

Το 2007 το 13% των νέων επιχειρήσεων εντάσσονται στην μορφή επιχειρηματικότητας ανάγκης ενώ το 2006 το ποσοστό ήταν μεγαλύτερο αγγίζοντας το 20%. Στην Ελλάδα η στροφή σε μια επιχειρηματική δραστηριότητα αφορά κυρίως την βελτίωση του εισοδήματος και όχι της ανεξαρτητοποίησης των εργασιακών σχέσεων που είναι ο επιδιωκόμενος στόχος στην Ευρώπη. Πάντως αρχίζει σιγά-σιγά μια αναζήτηση νέων ευκαιριών στην επιχειρηματικότητα σαν λύση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Όπως για παράδειγμα η εμφάνιση με χρονική καθυστέρηση και στην Ελλάδα μιας μορφής κοινωνικής επιχειρηματικότητας (ΚΟΙΝ.ΣΕ.Π) που δίνει απάντηση στην ανεργία και θεσμικά λειτουργεί με βάση τον νόμο Ν. 4430/2016 (ΦΕΚ Α' 205/31-10-2016) (<https://www.taxheaven.gr/law/4430/2016>)

Είναι επίσης σημαντικό να τονιστεί, ότι η επιχειρηματικότητα συνδέεται, με σχέση αλληλεπίδρασης, με το γενικότερο οικονομικό πλαίσιο της χώρας και προϋποθέτει τη στήριξη του τελευταίου με θεσμικά μέτρα. Στην Ελλάδα, ενώ υπάρχει δυναμικό ανθρώπινο κεφάλαιο, που είναι πολύ σημαντικός συντελεστής παραγωγής, παρατηρούνται δυσλειτουργίες που οφείλονται στη γραφειοκρατία, στις αλλαγές του φορολογικού συστήματος και στις αλλαγές θεσμικού πλαισίου, λόγω πολιτικής αστάθειας. Οι παραπάνω παράγοντες δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στον επιθυμητό βαθμό που θα οδηγήσει στον εκσυγχρονισμό και στην οικονομική βελτίωση (Ψαροπούλου, 2012). Παρά τις δυσμενείς συνθήκες η έκθεση του IOBE για το 2019-2020 δείχνει μεγάλη αύξηση για επιχειρηματικό ξεκίνημα με σύνολο 536 χιλιάδων ατόμων, 8,2% του πληθυσμού, ηλικίας 18-64 να επιθυμούν έναρξη δραστηριότητας, έναντι 6,4% το 2018. Οι μετρούμενες αυξήσεις

αφορούν κυρίως την τόνωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας (<https://www.fortunegreece.com/article/iove-me-rekor-epichirimatikotitas-bike-i-ellada-stin-pandimia/>).

Εντοπίζονται κάποια αρνητικά σημεία όπως:

- Μικρή συμμετοχή σε επιχειρηματικές δραστηριότητες ατόμων με ψηλό επίπεδο μόρφωσης.
- Επιλογή της δραστηριότητας σαν λύση ανάγκης λόγω μεγάλης ανεργίας.
- Έλλειψη καινοτομικών δράσεων και τεχνολογικών εργαλείων στις νεοεισαχθέντες επιχειρήσεις.
- Σχετικά χαμηλή κοινωνική καταξίωση, και αμφιβολίες για το αν η επιχειρηματική δραστηριότητα είναι καλή επιλογή σταδιοδρομίας, κυρίως λόγω μεγάλης αβεβαιότητας για τις εξελίξεις στο οικονομικό περιβάλλον και ικανότητας διατήρησης μικρού μεγέθους παραγωγικών μονάδων στην Ελλάδα.

Τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν αποδείχθηκαν και σε έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών το 2014 για την νεανική επιχειρηματικότητα. Με δεδομένη την οικονομική ύφεση η ανάγκη να δοθούν κίνητρα για επιχειρηματική δράση είναι επιτακτική γιατί θα δημιουργηθούν θέσεις εργασίας και βελτιωθούν οι ρυθμοί ανάπτυξης της χώρας. Η μελέτη αναδεικνύει ότι και τον εικοστό πρώτο αιώνα οι νεοσύστατες επιχειρήσεις εξακολουθούν να ακολουθούν τους παραδοσιακούς τομείς και παρουσιάζει σημάδια έλλειψης καινοτομίας. Ο ερευνητικός στόχος ήταν η κατανόηση της αντίληψης των νέων για την επιχειρηματική δράση και το πώς αυτοί αντιλαμβάνονται τις ευκαιρίες και τα εμπόδια, που μπορεί να λειτουργήσει σαν οδηγός για τον σχεδιασμό και την στήριξη μιας πολιτικής για την νεανική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα. Τα βασικά συμπεράσματα ήταν ότι το 85% των

ερωτηθέντων θεωρεί αρκετά ενδιαφέρουσα την επιχειρηματική δραστηριότητα αλλά εντοπίζουν προβλήματα που έχουν να κάνουν με τον κίνδυνο απώλειας κεφαλαίων, γραφειοκρατία και δυσλειτουργίες του κρατικού μηχανισμού. Οι προτάσεις για την προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας αφορούν περισσότερη σύνδεση των εκπαιδευτικών δομών με τον επιχειρηματικό χώρο και κίνητρα για ανάπτυξη και υλοποίηση νέων επιχειρηματικών ιδεών. Ταυτόχρονα νομοθετικές αλλαγές για την διευκόλυνση της λειτουργίας νέων επιχειρήσεων, και υιοθέτηση ευνοϊκών μέτρων όπως φορολογία, ευέλικτες νομικές μορφές, διευκόλυνση γρήγορης πληροφόρησης και χρηματοδότησης (<https://www.aueb.gr/mke>).

Οι παραδοσιακές βιομηχανίες χάνουν γρήγορα θέσεις εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης τον 21ο αιώνα θα μπορούσε να προέλθει από νέες μορφές επιχειρηματικότητας και το θεσμικό περιβάλλον θα πρέπει να βοηθά να πετύχουν, να μεγαλώσουν και να προσλάβουν περισσότερους εργαζόμενους. Η δημιουργία μιας οικονομίας καινοτομίας που καθοδηγείται από την ταχεία επέκταση των νεοσύστατων επιχειρήσεων δεν ήταν ποτέ πιο επιτακτική (Blank, 2013).

1.1.1 Νεοφυείς επιχειρήσεις

Τις τελευταίες δεκαετίες, ένα νέο μοντέλο επιχείρησης δημιουργήθηκε στην προσπάθεια να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα, σε περιόδους κρίσης και στενότητας χρηματοδότησης. Καθιερώθηκε ως Start-up company και ο όρος έχει συνδεθεί με την εντατική χρήση τεχνολογίας, μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας που βρίσκονται σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης. Η άποψη του Paul Graham, ιδρυτή νεοφυούς επιχείρησης, είναι ότι, αυτής της μορφής, οι επιχειρήσεις δηλώνουν έναν αρχικό σχεδιασμό επιχειρηματικού μοντέλου που έχει την τάση να αναπτυχθεί γρήγορα, άρα, το σημαντικό στοιχείο για το χαρακτηρισμό της δεν είναι παρά ο γρήγορος ρυθμός θετικής εξέλιξης της.

Ένα στοιχείο που συνδέεται με την δυνατότητα βιωσιμότητας και ανάπτυξης του συγκεκριμένου είδους επιχειρήσεων, είναι η ευχέρεια να αυξάνουν τον κύκλο εργασιών χωρίς μεγάλη δαπάνη σταθερού κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού, παράγοντες που δηλώνουν μικρό ανά μονάδα κόστος και δυνατότητα δημιουργίας ανταγωνιστικού προϊόντος ή υπηρεσίας. Επίσης, σημαντικός παράγοντας, που πρέπει να σχολιαστεί, είναι οι εναλλακτικές μορφές πιθανών πηγών χρηματοδότησης, όπως [Venture capital](#), [Factoring](#), [Crowd funding](#) (Ευτυχία Σωτηρίου, 2014) .

Οι επιχειρήσεις start-up αποτελούν νέα εξέλιξη του επιχειρείν στην Ελληνική οικονομία, που ακόμα δεν έχει καταφέρει να εδραιωθεί και να ευνοηθεί από τον κατάλληλο θεσμικό σχεδιασμό. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την διατήρηση μιας πολιτικής, που θα επιτρέπει την άμεση σύνδεση πανεπιστημίων και αγοράς εργασίας με κατεύθυνση τη στήριξη της καινοτομίας στον παραγωγικό τομέα.

Παρόλα αυτά, στην Ελλάδα, λειτουργούν 130 start-ups και η επιθυμία είναι να δημιουργηθούν και άλλες, γιατί υπάρχει το ανθρώπινο κεφάλαιο που μπορεί να τις στηρίξει. Έχει δημιουργηθεί, εξάλλου και, η Ελληνική Ένωση Νεοφυών Επιχειρήσεων με στρατηγική τον προσανατολισμό σε τομείς που μπορεί να είναι αποδοτικοί, στην Ελλάδα και αφορούν, κυρίως, αγροτική οικονομία και γαστρονομία, πολιτισμό και τουρισμό, κλάδο ενέργειας και ανανεώσιμες πηγές, υψηλή τεχνολογία και Βιοϊατρική, κλάδο μεταφορών και ναυτιλία.

Η Ελληνική Ένωση Νεοφυών Επιχειρήσεων έχει, αρχικά, θέσει και έναν γεωγραφικό προσανατολισμό για ανάπτυξη της επιχειρηματικής δράσης με κέντρα, όπως Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Πάτρα, Ιωάννινα (Λαμπρόπουλος, 2016).

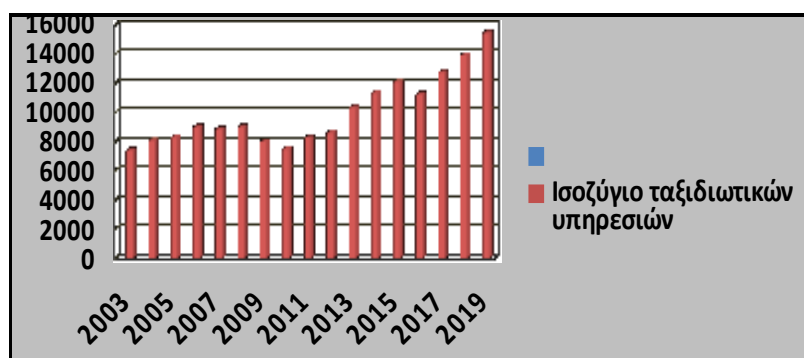
Σε αυτό το μοντέλο επιχειρηματικής δράσης υπάρχει ένας πιο προσεκτικός αρχικός σχεδιασμός καθώς και επισταμένη έρευνα αγοράς για την αξιολόγηση της ζήτησης, και έτσι, μπορεί να μειωθεί η πιθανότητα κινδύνου και αποτυχίας. Οι περισσότερες

νεοφυείς επιχειρήσεις στηρίζονται στην πνευματική ιδιοκτησία την οποία πρέπει να κατοχυρώνουν, από τα πρώτα στάδια της πορείας τους, για να μπορούν να διατηρούν το προνόμιο της μοναδικότητας. Ο δρόμος για τη ωρίμανση αυτού του είδους επιχειρηματικότητας είναι ακόμα σχεδόν απάτητος για την Ελλάδα και αρκετά ελπιδοφόρος, γιατί υπάρχει αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό και δημιουργικό πνεύμα σε εξέλιξη.

1.1.2 Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Μια πολύ σημαντική πηγή πλούτου για την Ελλάδα είναι ο τομέας του τουρισμού. Η συμβολή του στη διαμόρφωση του ΑΕΠ ήταν σημαντική, ήδη από το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα. Από τη δεκαετία του 1970, οι ετήσιες αφίξεις τουριστών δεκαπλασιάστηκαν σχεδόν και το ισοζύγιο ταξιδιωτικών υπηρεσιών, που ήταν πάντα θετικό, κατάφερε να μειώνει τα μόνιμα, ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Στο διάγραμμα που ακολουθεί, εμφανίζονται στοιχεία από το ισοζύγιο ταξιδιωτικών υπηρεσιών τη χρονική περίοδο 2003-2019, έτσι όπως υπολογίστηκαν από την Έρευνα Συνόρων που πραγματοποίησε η Τράπεζα της Ελλάδας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

(Πηγή: ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ)

Η Έρευνα Συνόρων αφορά τον υπολογισμό δύο στοιχείων, που η διαφορά τους υπολογίζει το ισοζύγιο ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Πιο αναλυτικά, τον υπολογισμό της

τουριστικής δαπάνης αλλοδαπών στην Ελλάδα και της τουριστικής δαπάνης Ελλήνων σε χώρες του εξωτερικού.

Εδώ, θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα μετρούμενα μεγέθη δεν έχουν υπολογίσει τη δαπάνη των Ελλήνων τουριστών σε ελληνικούς ταξιδιωτικούς προορισμούς, και έτσι είναι αναμενόμενο ότι τα έσοδα από τον τουρισμό ήταν μεγαλύτερα.

Η άνοδος του τουρισμού, τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, αλλά, κυρίως τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού πρώτου, οδηγεί σε αλλαγές τον τουριστικό κλάδο για να ανταπεξέλθει στην παγκόσμια ζήτηση. Παρατηρήθηκε μια μεγάλη άνοδος στις τουριστικές αφίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, που ήταν αποτέλεσμα της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου. Αυτές οι αλλαγές κατάφεραν να αυξήσουν, τόσο τα εισοδήματα όσο και τις θέσεις απασχόλησης των χωρών προορισμού. Συνοδεύτηκαν από αλλαγές στα μέσα μεταφοράς, λιμάνια, αεροδρόμια και δρόμους, ενώ ταυτόχρονα, ο ανταγωνισμός μεταξύ των τόπων προορισμού, διαρκώς, αυξανόταν. Σε αυτόν τον αγώνα, η Ελλάδα προσπαθούσε διαρκώς να αυξάνει τα ποσοστά των τουριστικών αφίξεων και το χρόνο διαμονής των τουριστών, παράγοντες που απαιτούσαν διαρκή εξέλιξη των προσφερόμενων υπηρεσιών και σωστότερο τρόπο διοίκησης και λήψης αποφάσεων. Δηλαδή, καλύτερος τρόπος άσκησης των λειτουργιών του management και του marketing. Τα παραπάνω αναμενόταν πάντα να συνοδεύονται και από τη στήριξη του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας, αλλά και των κυβερνητικών ρυθμίσεων για την αποτελεσματικότερη επίτευξη των στόχων.

Ο Ελληνικός τουρισμός, έχει πολλά περιθώρια βελτίωσης, μιας και οι χώρες της Μεσογείου θεωρούνται από τους πιο ελκυστικούς προορισμούς παγκοσμίως. Περιοχές της Μεσογείου παρουσιάζουν ετήσια αύξηση τόσο στον αριθμό των τουριστών που την επισκέπτονται, όσο και στις τουριστικές δαπάνες. Το μερίδιο της τουριστικής αγοράς είναι μεγάλο και δύσκολα, χώρες σαν την Ελλάδα, Ιταλία,

Κύπρο, Ισπανία, θα χάσουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα από τον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη (Τράπεζα της Ελλάδας, 2006).

Σύμφωνα, επίσης, με τη σχετική έκθεση του ΟΟΣΑ (OECD, 2020c: 181), διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς ανάπτυξης στην ελληνική οικονομία. Στον τουριστικό τομέα, απασχολήθηκαν κατά το 2018 381.800 άνθρωποι, αριθμός που αντιστοιχεί στο 10% της συνολικής απασχόλησης στη χώρα. Οι εξαγωγές που πραγματοποιήθηκαν το ίδιο έτος στον τομέα των ταξιδιών αποτέλεσαν το 43,3% των συνολικών εξαγωγικών υπηρεσιών. Παράλληλα, ιδιαίτερα υψηλό και μεγαλύτερο από κάθε άλλη χρονιά, ήταν το ποσοστό των εισερχόμενων τουριστών στη χώρα, ξεπερνώντας κατά 9,7% το αντίστοιχο του 2017. Συνολικά για το 2018, επισκέφτηκαν την Ελλάδα περισσότεροι από 33,1 εκατομμύρια τουρίστες από διεθνείς προορισμούς, με τα 2/3 αυτών να προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σχετική αύξηση σε σύγκριση με το 2017 έφτασε στο 15,1%. Σε επίπεδο εγχώριου τουρισμού, πραγματοποιήθηκαν 5,7 εκατομμύρια ταξίδια το 2018, αυξημένα κατά 3,6% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Μόνον το 4,7% από αυτά έγιναν για επαγγελματικούς σκοπούς, ενώ η πλειοψηφία των ταξιδιωτών αυτής της κατηγορίας (εγχώριος τουρισμός) προτίμησε να διαμείνει σε σπίτια συγγενών και φίλων και το 34,2% δαπάνησε χρήματα για τη διαμονή του.

Στην Ελλάδα, υπεύθυνο για την τουριστική ανάπτυξη και πολιτική είναι το Υπουργείο Τουρισμού, πρωταρχικός σκοπός του οποίου είναι η εφαρμογή της κατάλληλης πολιτικής και στρατηγικού σχεδιασμού για την εν γένει βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού τομέα. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, το Υπουργείο συνεργάζεται στενά τόσο με τις ελληνικές τουριστικές επιχειρήσεις όσο και με το Ινστιτούτο Έρευνας για τον Τουρισμό.

Συνάμα, το Υπουργείο διατηρεί ένα δίκτυο 14 τοπικών τουριστικών γραφείων, τα οποία επιθεωρούν τις τουριστικές επιχειρήσεις, διεξάγουν ελέγχους ποιότητας, διασφαλίζουν την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας και τη συνολική ανάπτυξη του τομέα. Ο συνολικός προϋπολογισμός του Υπουργείου Τουρισμού αυξήθηκε κατά 6,3% το 2018 σε 63,7 εκατομμύρια ευρώ, από 59,9 εκατομμύρια το 2017. Από αυτά, τα 20,6 διατέθηκαν για την υποστήριξη και ενίσχυση των τομέων Μάρκετινγκ και προώθησης του ελληνικού τουρισμού διεθνώς (OECD, 2020c: 181).

Η οικονομική πολιτική του κράτους σε επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης, για τα έτη 2014-2020, αποσκοπεί στην προώθηση της χώρας ως ένα διεθνή και ελκυστικό προορισμό ο οποίος διακρίνεται από μοναδικότητα και αυθεντικότητα και προσφέρεται για διακοπές όλες τις εποχές του χρόνου. Ο βασικός εθνικός στρατηγικός σχεδιασμός στον τουριστικό τομέα περιλαμβάνει τη βελτίωση της υφιστάμενης νομοθεσίας για την προσέλκυση επενδύσεων, καθώς και την εξασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητάς τους, τη βελτίωση της προσβασιμότητας και συνδεσιμότητας της χώρας με διεθνείς προορισμούς, μέσω της ενίσχυσης του αεροπορικού και θαλασσίου δικτύου της χώρας. Ακόμη, επιδιώκεται η προώθηση της εκπαίδευσης στον τομέα τουρισμού για επαγγελματίες ιδιώτες και επιχειρήσεις, ώστε να ενισχυθεί η ποιότητα και η βιωσιμότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στο κλάδο. Το πλάνο περιλαμβάνει, επιπροσθέτως, τον επανασχεδιασμό και επανακαθορισμό του τουριστικού προϊόντος σε επίπεδο επικοινωνιακών πρακτικών και είδους υπηρεσιών, με τελικό σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας, της αυθεντικότητας, της ευελιξίας, της προσαρμοστικότητας και της βιωσιμότητας του προϊόντος, και συνακόλουθα, τη διεύρυνση των δυνατοτήτων της Ελληνικής οικονομίας, ως άρρηκτα συνδεδεμένης με τον τουριστικό τομέα (OECD, 2020c: 182).

Στην κατεύθυνση επίτευξης των προαναφερθέντων στόχων, η Ελλάδα έχει ήδη επενδύσει αξιόλογα ποσά στην αναβάθμιση της συγκοινωνιακής πρόσβασης, ενώ σύναψε συμφωνία συνεργασίας με τη γερμανική επενδυτική εταιρεία Fraport για την ολοκλήρωση εργασιών αναβάθμισης 5 τοπικών αεροδρομίων έως το τέλος του 2021. Κύρια προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος συνιστά η ανάπτυξη ενός νέου στρατηγικού σχεδίου για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του τουριστικού τομέα σε μακροπρόθεσμο επίπεδο που θα περιλαμβάνει νέες διακρατικές συμφωνίες, επενδυτικά και αναπτυξιακά έργα, τη συνεργασία μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, τη βελτίωση των τουριστικών λιμανιών και των μαρίνων της χώρας, την κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωση του προσωπικού που απασχολείται στον τουριστικό κλάδο, τη συνεργασία μεταξύ αρμοδίων Υπουργείων, όπως του Τουρισμού με του Πολιτισμού και του Αθλητισμού σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος καθώς και με την Ελληνική Στατιστική Αρχή, για τη βελτίωση των στατιστικών δεικτών του εισερχόμενου τουρισμού, αλλά και άλλων συναφών δεικτών που σχετίζονται με την απασχόληση και, εν γένει, την τουριστική βιομηχανία (OECD, 2020c:183).

Παράλληλα, για την αντιμετώπιση καίριων προβλημάτων που απορρέουν από την υπερβολική συγκέντρωση τουριστών σε συγκεκριμένους, ιδιαίτερα προβεβλημένους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς, προτείνεται η συνεργασία μεταξύ όλων των αρμοδίων παραγόντων για την προώθηση εναλλακτικών εγχώριων τουριστικών προορισμών που ενδείκνυνται για την ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας («θεραπευτικός τουρισμός») (OECD, 2020c:183). Η αρμόδια Ελληνική Οργανωτική Τουριστική Επιτροπή, λοιπόν, λαμβάνοντας υπόψη τον καταλυτικό ρόλο που δύνανται να διαδραματίσουν οι ανωτέρω τουριστικοί τομείς στην οικονομική

ανάπτυξη της χώρας, πρότεινε στο σχετικό πλάνο που συνέταξε για το έτος 2019-2020 την ανάδειξη «κρυμμένων» σχετικών τουριστικών τομέων ανάπτυξης σε 13 περιοχές. Επιπρόσθετα, το Υπουργείο Τουρισμού συνεργάζεται με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης, ώστε να προωθηθούν βιώσιμα τουριστικά πλάνα για 2 από τα δημοφιλέστερα τουριστικά νησιά της χώρας, τη Ρόδο και τη Σαντορίνη, με έμφαση στη διατήρηση της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων των νησιών αυτών. Η ταυτόχρονη ψηφιοποίηση υπηρεσιών για τους κατοίκους και τις επιχειρήσεις των νησιών, αλλά και υπηρεσιών που σχετίζονται με την εκπαίδευση στον τομέα τουρισμού, αλλά και τη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που άπτονται του τουριστικού τομέα θα μπορούσε να συνεισφέρει καταλυτικά στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, στην ταχύτερη αποσυμφόρηση και ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου (OECD, 2020c:183). Στους ακόλουθους πίνακες παραθέτονται συνοπτικά τα στατιστικά στοιχεία από το 2014-2018 που αφορούν τον εγχώριο, εισερχόμενο και εξερχόμενο τουρισμό, αλλά και τις τουριστικές επιχειρήσεις, ανά τομέα απασχόλησης στην Ελλάδα (OECD, 2020c:184-185).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Στατιστικό Προφίλ Ελλάδα: Εγχώριος, εισερχόμενος και εξερχόμενος τουρισμός

Statistical Profile

Greece: Domestic, inbound and outbound tourism

	2014	2015	2016	2017	2018
TOURISM FLOWS, THOUSAND					
Domestic tourism					
Total domestic trips	..	19 025	17 154	24 650	..
Overnight visitors (tourists)	5 622	5 111	4 873	5 492	5 691
Same-day visitors (excursionists)
Nights in all types of accommodation
Hotels and similar establishments
Other collective establishments
Private accommodation	44 089	39 104	39 373	44 999	48 398
Inbound tourism					
Total international arrivals	24 272	26 114	28 071	30 161	33 072
Overnight visitors (tourists)
Same-day visitors (excursionists)
Top markets					
Germany	2 459	2 810	3 139	3 706	4 381
Bulgaria	1 535	1 901	2 523	2 546	3 135
United Kingdom	2 090	2 397	2 895	3 002	2 943
Italy	1 118	1 355	1 387	1 441	1 607
France	1 463	1 522	1 314	1 420	1 524
Nights in all types of accommodation	186 927	188 012	193 419	213 516	230 727
Hotels and similar establishments
Other collective establishments
Private accommodation
Outbound tourism					
Total international departures	5 802	6 291	7 235	7 685	7 961
Overnight visitors (tourists)
Same-day visitors (excursionists)
Top destinations					
Bulgaria	751	1 109	1 557	2 186	2 371
Former Yugoslav Republic of Macedonia	1 800	1 979	1 923	1 797	1 352
Turkey	716	652	803	810	967
Germany	469	400	444	421	500
Italy	292	297	364	351	405
TOURISM RECEIPTS AND EXPENDITURE, MILLION EUR					
Inbound tourism					
Total international receipts	14 652	15 824	15 086	16 621	18 444
International travel receipts	13 393	14 126	13 207	14 530	16 086
International passenger transport receipts	1 259	1 698	1 879	..	2 358
Outbound tourism					
Total international expenditure	3 614	3 189	3 081	2 820	3 314
International travel expenditure	2 076	2 037	2 005	1 905	2 191
International passenger transport expenditure	937	1 151	1 076	1 015	1 123

Not available

Source: OECD Tourism Statistics (Database).

(Πηγή: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ελλάδα: Επιχειρήσεις και απασχόληση στον τουρισμό

Greece: Enterprises and employment in tourism

	Number of establishments	Number of persons employed				
	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Total
Tourism industries	82 973	320 003	347 758	385 892	374 417	381 819
Accommodation services for visitors	49 346	75 931	75 068	79 615	87 294	95 363
Hotels and similar establishments	10 040	69 617	67 851	72 238	78 450	87 027
Food and beverage serving industry	..	220 539	249 681	261 484	263 222	266 227
Passenger transport
Air passenger transport
Railways passenger transport
Road passenger transport	7 782
Water passenger transport
Passenger transport supporting services
Transport equipment rental	..	2 205	4 002	3 921	3 762	6 094
Travel agencies and other reservation services industry	5 770	21 328	19 005	20 872	20 138	14 136
Cultural industry
Sports and recreation industry
Retail trade of country-specific tourism characteristic goods
Other country-specific tourism industries	75
Other industries

.. Not available

Source: OECD Tourism Statistics (Database).

(Πηγή: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>)

1.1.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός του Ελληνικού οικονομικού περιβάλλοντος

Η εξάπλωση της πανδημίας βρίσκει την Ελληνική οικονομία και τις ελληνικές επιχειρήσεις σε ένα σημείο μικρής ανοδικής οικονομικής ανάπτυξης, μετά από τη δεκαετή οικονομική ύφεση. Μια παρατεταμένη οικονομική ύφεση με αρνητική οικονομική, επενδυτική και επιχειρηματική δραστηριότητα, ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της δεκαετίας 2010.

Η τελευταία φάση της ύφεσης, η οποία χαρακτηρίστηκε από βελτίωση των δεικτών επιχειρηματικής δραστηριότητας, φαίνεται να σταματά απότομα από τη τρέχουσα υγειονομική-οικονομική κρίση. Τα μέτρα περιορισμού της κοινωνικό-οικονομικής δραστηριότητας προκάλεσαν διαταραχή σε όρους προσφοράς και ζήτησης. Μια σειρά από αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της αγοράς εμφανίζονται πολύ ξαφνικά,

ενώ οι παραδοσιακές μορφές αγοράς δεν μπορούν να λειτουργήσουν και οι ηλεκτρονικές αγορές που λειτουργούν στην ελληνική αγορά είναι ανεπαρκείς.

Ιδιαίτερα για τις μικρές επιχειρήσεις, η υιοθέτηση και χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) θα αποτελέσει αναγκαία προϋπόθεση, προκειμένου οι τελευταίες να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν.

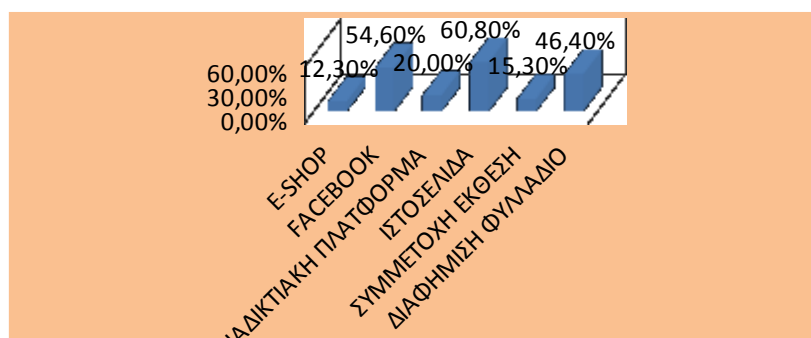
Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το SBA Fact Sheet (European Commission, 2018), οι δείκτες ηλεκτρονικού εμπορίου είναι από τους χαμηλότερους. Βρίσκεται στην 22η θέση. Επίσης, όσον αφορά το ηλεκτρονικό εμπόριο από μικρομεσαίες επιχειρήσεις έρχεται στην 24η θέση. Η νέα πραγματικότητα θα αναγκάσει τις ελληνικές επιχειρήσεις να συντομεύσουν τις διαδικασίες για ψηφιοποίηση. Αλλά, όλες οι αλλαγές είναι στην αρχή της διαδρομής. Οι αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες και η αγορά μέσω του διαδικτύου (e-commerce) είναι ένα ενδεχόμενο σενάριο που στηρίζεται στον οικονομικό νόμο της ζήτησης και στον καθοριστικό παράγοντα της προτίμησης και της συνήθειας του καταναλωτή (ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ, 2020). Η συνήθεια, η μίμηση, η διαφήμιση και η τεχνολογία είναι από τους παράγοντες που εξηγούν τόσο την εξέλιξη, όσο και τον πολλαπλασιασμό των ανθρωπίνων αναγκών. Ειδικά από τη στιγμή, που ένα σημαντικό μερίδιο των καταναλωτών, έστω και αναγκαστικά, στράφηκε στο ηλεκτρονικό εμπόριο το προηγούμενο διάστημα ένα ποσοστό αναμένεται να μην επανέλθει αναλογικά στα παραδοσιακά καταστήματα μετά τη λήξη της πανδημίας.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα μετά τη κρίση του 2010, η τάση των επιχειρήσεων για επενδύσεις είναι μειωμένη. Αλλά από την άλλη μεριά, οι νέοι επιχειρηματίες έχουν τη γνώση και την καθημερινή χρήση των νέων τεχνολογιών και ελπίζουν ότι, με την ένταξη της τεχνολογίας στο αντικείμενο της εργασίας τους, θα οδηγήσουν την επιχείρησή τους σε κερδοφορία, μέσω της μείωσης του κόστους και του χρόνου

παραγωγής. Το νέο μοντέλο των εμπορικών κέντρων και των διαδικτυακών αγορών είναι μια πραγματικότητα, και στο παιχνίδι του ανταγωνισμού πρέπει να ενταχθούν οι ελληνικές επιχειρήσεις για να επιβιώσουν στο μέλλον (Βουλανάς, 2020).

Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι μικρομεσαίες. Δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν και να επωφεληθούν από το σχεδιασμό της παραγωγής και της χρηματοοικονομικής μόχλευσης με την εφαρμογή μεθόδων του σύγχρονου μάρκετινγκ και μάνατζμεντ. Η τεχνολογική καθυστέρηση και η εμμονή σε παραδοσιακούς τρόπους προώθησης είναι το βασικό χαρακτηριστικό τους. Με πολύ αργά βήματα γίνονται αλλαγές, με μεγάλες δυσκολίες και ελλιπή χρηματοδότηση και σχεδιασμό, και έτσι, δεν οδηγούν σε βελτιώσεις. Έρευνα της ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2019) δίνει τις πληροφορίες που εμφανίζονται στο σχετικό διάγραμμα που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΧΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ

(Πηγή: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2019, μικρομεσαίες επιχειρήσεις)

Το 60,8% των επιχειρήσεων έχει ιστοσελίδα, ενώ το 54,6% χρησιμοποιεί τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφουν οι νέες επιχειρήσεις της τελευταίας πενταετίας με ποσοστό 64,3% και επιχειρήσεις με πάνω από 5 άτομα προσωπικό, στο 65,6%. Γενικά, φαίνεται πως η συγκεκριμένη μορφή προώθησης των επιχειρήσεων είναι αρκετά διαδεδομένη, τα τελευταία χρόνια. Το 20% των επιχειρήσεων συμμετέχει σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών. Το 15,3% των επιχειρήσεων έχουν συμμετάσχει την τελευταία τριετία σε

έκθεση, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Οι επιχειρήσεις με τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής είναι οι μεταποιητικές, στο 24,9%. Το 46,4% των επιχειρήσεων έχει διαφημιστεί, το 2019.

Η αστραπιαία αλλαγή στον τρόπο αγοραπωλησίας που επέβαλε η πανδημία δεν βρήκε έτοιμη τη πλειοψηφία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ώστε να προσαρμοστεί σε αυτή την αλλαγή. Οι συνθήκες λειτούργησαν, και πάλι, προς όφελος των μεγάλων ή πολυεθνικών επιχειρήσεων, που φαίνεται να κερδίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά στις ηλεκτρονικές αγορές. Αρχίζει να γίνεται φανερό η αναγκαιότητα της στροφής των παραδοσιακών αγορών και στο ηλεκτρονικό εμπόριο για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να διατηρήσουν ανταγωνιστικό προφίλ τις επόμενες δεκαετίες, παράγοντας που, ενώ έκανε έντονα την εμφάνισή του, το 2020, με αφορμή την παγκόσμια πανδημία, δείχνει να εδραιώνεται στο χώρο του εμπορίου.

1.2 Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας 2000-2010

Η αναφορά στις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα για τις επερχόμενες αλλαγές, που θα διαδραματιστούν στην εξέλιξη της Ελληνικής οικονομίας, τις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σαφέστερη ανάλυση, που θα ακολουθήσει. Ξεκινώντας από το 1981, η Ελλάδα εντάσσεται στην ΕΟΚ, και δύο δεκαετίες σχεδόν αργότερα ακολουθώντας το ευρωπαϊκό πρότυπο, υιοθετεί το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Παίρνει τη θέση της στον κατάλογο των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών, και ακολουθεί το θεσμικό πλαίσιο που καθορίζεται από την ΕΕ. Οι αλλαγές, που ακολουθούν, αφορούν το καθεστώς ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων, αποκρατικοποιήσεις, ιδιωτικοποιήσεις, τις εργασιακές σχέσεις και τις μορφές χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας, και βέβαια, αλλαγές στην άσκηση δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, που ακολουθούν κατευθυντήριες οδηγίες της ΕΕ.

Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας, την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, και μετά την ένταξη της χώρας στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, δείχνει να βελτιώνεται, καθώς η Ελλάδα μπαίνει σε εξελικτική πορεία ακολουθώντας με μικρότερους ρυθμούς τα άλλα κράτη μέλη της Ευρώπης. Υπήρξε η αντίληψη ότι η είσοδος της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ θα οδηγούσε σε σταθεροποίηση της οικονομίας μέσω νέων ευκαιριών και αξιοποίησης των πόρων με καινοτόμους σχεδιασμούς, που θα οδηγούσαν τη χώρα σε βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων ώστε να συγκλίνει με τις χώρες της ΕΕ. Υπήρξαν, βέβαια, και οι αντίθετες πολιτικές απόψεις, που ανέφεραν μια σειρά από αρνητικές επιδράσεις, όπως αύξηση πληθωρισμού και ανεργίας καθώς και διεύρυνση των ανισοτήτων. Αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης καθώς και μείωση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και επιβάρυνση του ήδη ελλειμματικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, που θα ταλανίζουν μακροχρόνια την οικονομία (Τράπεζα της Ελλάδας, 2002).

Τα στοιχεία εμφανίζουν, παρόλα αυτά, ενδείξεις ότι το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης αρχίζει να μειώνεται, ενώ, ταυτόχρονα, υπάρχει αισιόδοξο κλίμα για αποδοτικές νέες επενδύσεις. Έτσι, χαρακτηριστικά, η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ανάπτυξη με ρυθμούς που, για παράδειγμα το 2008, φτάνει στο 1,3% και είναι μεγαλύτερος από το μέσο όρο των χωρών της ευρωζώνης, που έφτανε το 0,4% (Ινστιτούτο Εργασίας – Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γ.Σ.Ε.Ε., 2014). Όμως, από την άλλη μεριά, εξαιτίας της οικονομικής πολιτικής που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις, παρουσιάστηκε μια διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων σε βάρος των εργαζομένων. Έτσι, η Ελλάδα είχε από τους μεγαλύτερους δείκτες στην ΕΕ, αφού οι μοναδικές χώρες που την ξεπερνούσαν, ήταν η Ρουμανία, η Πορτογαλία και η Λετονία (Μηλιός, 2012).

Το χρονικό διάστημα 2000-2008, ενώ η Ελλάδα ήταν μέλος του κοινού νομίσματος, της ζώνης του ευρώ, και φάνηκαν αρχικά θετικές συνέπειες για την οικονομία της.

Τα προγράμματα χρηματοδότησης και οι επενδύσεις μείωσαν την ανεργία και οι ρυθμοί ανάπτυξης βελτιώθηκαν. Εμφανίζεται, όμως ταυτόχρονα και το πρόβλημα της ανόδου των τιμών, αυξημένος πληθωρισμός που έχει ρυθμό μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της Ευρώπης. Ήταν μια περίοδος με πολύ μεγάλη ρευστότητα, αλλά πάντα υπήρχε υψηλό δημόσιο χρέος, με δείκτη να φτάνει στο 100% του ΑΕΠ, πολύ μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ευρωζώνης.

Παρόλα αυτά το κλίμα ήταν αισιόδοξο και δημιουργικό για επενδύσεις και επιχειρηματικούς σχεδιασμούς με μεγάλη τραπεζική χρηματοδότηση και υψηλά επίπεδα αποδοχής επιδοτήσεων και ευρωπαϊκών προγραμμάτων στήριξης. Τα προβλήματα στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής έφτασαν όμως σε αδιέξοδο προς το τέλος του 2009.

Οι δύο βασικές συνιστώσες της δημοσιονομικής πολιτικής δηλαδή οι δαπάνες και η φορολογία λειτούργησαν στα πλαίσια μιας επεκτατικής πολιτικής. Από την μια αυξηθήκαν, πάνω από το μέσο Ευρωπαϊκό όρο, οι δαπάνες για ασφάλιση και υγεία και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα ενώ από την άλλη οι εισπράξεις από φόρους δεν κατάφεραν να ικανοποιήσουν την προσδοκία και να ισοσκελίσουν η τουλάχιστον να μειώσουν τα ελλείμματα των προϋπολογισμών, με αποτέλεσμα το δημόσιο χρέος να αυξάνεται επικίνδυνα (Matsaganis, 2010).

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008 που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, επηρέασε την οικονομική ανάπτυξη σε ολόκληρη βέβαια την Ευρώπη, αλλά όχι στον ίδιο βαθμό. Η υπέρμετρη δανειοδότηση είχε δημιουργήσει χρέη στο τραπεζικό σύστημα και τεράστια χρέη στις κυβερνήσεις. Συνέπεια αυτών των συνθηκών ήταν το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα και δημόσιο χρέος στις ευρωπαϊκές οικονομίες (Lapavitsas, 2012). Οι χώρες του νότου αντιμετώπισαν πιο έντονα προβλήματα. Η τρέχουσα κρίση ήταν αποτέλεσμα της χρηματοδότησης του σύγχρονου καπιταλισμού. Στις

ΗΠΑ, η τεράστια επέκταση του δανεισμού και υπερχορήγηση δανείων σε ιδιώτες, που δεν μπορούσαν να εγγυηθούν για την αποπληρωμή των δάνειων, οδήγησε στη διαπραγμάτευση του χρέους από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αυτά τα φαινόμενα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της χρηματοποίησης, δηλαδή της όλο και μεγαλύτερης ανεξαρτησίας των αγορών κεφαλαίων και τίτλων καθώς και των τραπεζών από το υπόλοιπο οικονομικό σύστημα. Κατά βάση, η χρηματοποίηση αποτελεί και την κυρίαρχη αιτία της σημερινής κρίσης (Callinicos, 2010).

Οι επιδράσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης, δεν άργησαν να αφήσουν το στίγμα τους και στην Ελληνική οικονομία. Το 2008, η οικονομία της χώρας συρρικνώθηκε κατά 25%. Στα τέλη του 2009, η Ελλάδα αναγνώρισε ότι το δημοσιονομικό της έλλειμμα ήταν υποεκτιμημένο, 12,7% του ΑΕΠ, σε σχέση με το 3,7% που είχε αναφερθεί δημόσια. Στα τέλη του 2009, το δημόσιο χρέος της ήταν πάνω από το 113% του ΑΕΠ, πολύ περισσότερο από το όριο της ζώνης του ευρώ 60% (Laravitsas, 2012). Το 2009, η Ελλάδα αποκλείστηκε από τις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Χωρίς πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές, μεγάλωνε διαρκώς ο φόβος σχετικά με το εάν η Ελλάδα θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει το χρέος της. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικονομικού τοπίου στην Ελλάδα, κατά την διάρκεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης, ήταν η απότομη αύξηση του ποσοστού ανεργίας. Τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα, πριν από το Μάιο του 2008, ήταν στο χαμηλότερο επίπεδό τους, για μια δεκαετία, φθάνοντας το 6,6% του εργατικού δυναμικού (Ελληνική Στατιστική Οικονομία ΕΛΣΤΑΤ, 2020). Τα διεθνή προβλήματα διόγκωσαν και τα μόνιμα εθνικά άλυτα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας που δημιουργούσαν εμπόδια στην επιχειρηματικότητα όλα αυτά τα χρόνια. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί για την μελέτη των βασικών προβλημάτων της μειωμένης ανταγωνιστικότητας χωρών της ΕΕ θα επικεντρωθούμε στα

καταγεγραμμένα προβλήματα που αφορούν την Ελλάδα

(<http://www.sepe.gr/gr/research-studies/article/12089129/world-economic-forum-upohorise-kata-4-theseis-i-adagonistikotita-tis-ellinikis-oikonomias/>). Τα στοιχεία εμφανίζονται στον πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθούν.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι το φορολογικό σύστημα με τον δείκτη στο 20,3. Στη συνέχεια, δυο κλασικά προβλήματα της Ελληνικής πραγματικότητας, η γραφειοκρατία και η πολιτική αστάθεια (δείκτες 18,1 και 13,8 αντίστοιχα). Ένα σημαντικό πρόβλημα είναι η ευκολία ή μη χρηματοδότηση (δείκτης 10). Αναφέρονται και προβλήματα μικρότερης βαρύτητας όπως με φθίνουσα σειρά μετρήθηκαν και είναι ενδεικτικά: διαφθορά, υποδομές, περιορισμένη αγορά. Όλα τα παραπάνω πρέπει να αντιμετωπιστούν με μεγαλύτερη σοβαρότητα στην περίοδο της πανδημίας γιατί είναι αναμενόμενο να διογκωθούν, παράγοντας που θα χειροτερέψει περισσότερο την θέση της Ελλάδας στην ΕΕ.

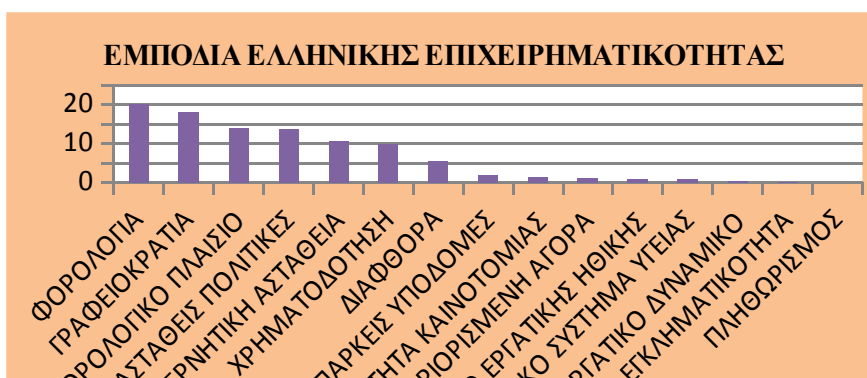
ΠΙΝΑΚΑΣ 3:

ΕΜΠΟΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ		
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	20,3
2	ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ	18,1
3	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	14,1
4	ΑΣΤΑΘΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	13,8
5	ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ	10,8
6	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	10
7	ΔΙΑΦΘΟΡΑ	5,5
8	ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	2
9	ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	1,4
10	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΑΓΟΡΑ	1,2

11	ΧΑΜΗΛΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ	0,8
12	ΚΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ	0,8
13	ΑΝΕΠΑΡΚΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	0,5
14	ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,1
15	ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	0

Πηγή: World Economic Forum Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3:

(Πηγή: <http://www.sepe.gr>)

1.3 Η πορεία της Ελληνικής οικονομίας 2010-2020

Ο πρώτος δείκτης, που άμεσα επηρεάστηκε από την κρίση του 2009, ήταν η ανεργία. Ο αριθμός των απασχολούμενων μειώνεται κατά 20% κατά την περίοδο 2010-2013. Τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν από 7,7% το 2008, σε 9,5% το 2009, σε 12,6% το 2010, σε 17,7% το 2011, σε 24,3% το 2012, σε 27,5% το 2013 και σε 26,5% το 2014, και ήταν τα υψηλότερα ποσοστά που καταγράφηκαν στην Ευρωζώνη. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της διεύρυνσης των οικονομικών ανισοτήτων.

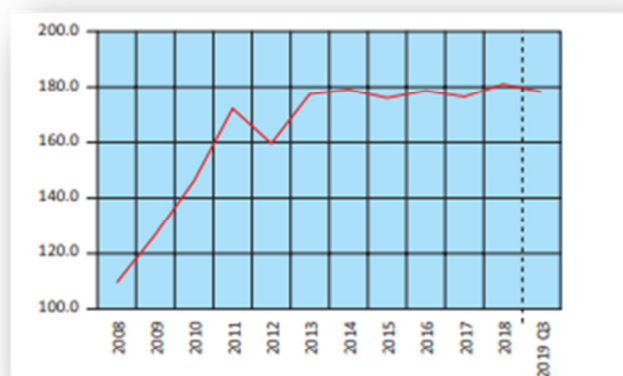
Η οικονομική κρίση είχε ήδη επιφέρει αρνητικές συνέπειες και είχε ξεκάθαρα επηρεάσει την υγεία του πληθυσμού. Η μείωση των προϋπολογισμών για την

υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την κοινωνική ασφάλιση μειώθηκαν ταυτόχρονα με την αύξηση των ποσοστών ανεργίας και τη συρρίκνωση του εισοδήματος των νοικοκυριών. Επίσης, τα επίπεδα ανάπτυξης παρέμειναν χαμηλά, όλη τη δεκαετία μετά το 2009 (COM, 2015). Στα πλαίσια της στήριξης του ανταγωνισμού και της αδυναμίας συγκέντρωσης ρευστότητας, ακολούθησαν μη επεκτατικές πολιτικές, όπως η μείωση του κόστους εργασίας και η κοινωνική συρρίκνωση, με βαθιά προβληματικές επιπτώσεις για τους πολίτες.

Ο αυστηρός έλεγχος κεφαλαίου ήταν σκληρό μέτρο για την Ελληνική οικονομία. Προκάλεσε απαισιόδοξο κλίμα επενδύσεων και έντονης αβεβαιότητας για την εμπιστοσύνη προς το τραπεζικό σύστημα (Rousakis & Priftis, 2017). Το διάστημα μιας δεκαετίας, με γενικά απαισιόδοξο κλίμα, για τις οικονομικές εξελίξεις άρχισε σιγά σιγά να αλλάζει το 2019.

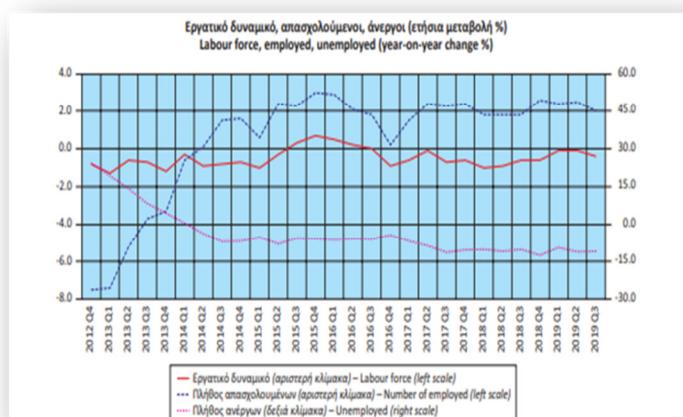
Τα στοιχεία από την ΕΛΣΑΤ δείχνουν ότι, μέχρι το Φεβρουάριο του 2020, το δημόσιο χρέος ήταν το 180% του ΑΕΠ, ενώ τα ποσοστά της ανεργίας φαίνεται να έχουν ακολουθήσει καθοδική πορεία. Τα αναφερόμενα στοιχεία εμφανίζονται στα διαγράμματα 4 και 5 που ακολουθούν.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΧΡΕΟΥΣ ΩΣ % ΤΟΥ ΑΕΠ

(Πηγή: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ, 28 Φεβρουαρίου 2020)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

(Πηγή: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ, 28 Φεβρουαρίου 2020)

Τα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα, τους επόμενους μήνες, άλλαξαν πορεία γιατί ένας απρόβλεπτος παράγοντας, η εξάπλωση του COVID-19, επέδρασε και εξακολουθεί να επιδρά στους δείκτες, αρχικά, υγείας, αλλά και οικονομικής πορείας του πλανήτη. Στη συνέχεια, θα αναφερθούν πιο αναλυτικά στοιχεία για την επίδραση της πανδημίας.

Η πρόσφατη εμπειρία της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και μια βίαιη αλλαγή στην οικονομική πορεία, που μπορεί να προέλθει από έναν εξωγενή παράγοντα, όπως, για παράδειγμα, η πρόσφατη παγκόσμια πανδημία 2020, μπορεί να έχουν αντιστοιχίες. Παρατηρούνται, όμως, διαφορές ως προς την πρόβλεψη της χρονικής διάρκειας, και έτσι, η αντιμετώπιση πρέπει να έχει διαφορετική προσέγγιση. Ήδη, πολλοί οικονομολόγοι και πολιτικοί αναλυτές χρησιμοποιούν την κρίση του 2008 σαν μοντέλο για την εκτίμηση της οικονομικής κρίσης από την πανδημία. Αυτό, κυρίως, ως προς τη σύγκριση των συνεπειών, και όχι, ως προς τις αιτίες. Ειδικά, για την Ελλάδα, η αναμενόμενη μείωση του τουρισμού και της κατανάλωσης θα παρατείνουν την ύφεση. Έτσι, οι προβλέψεις, πριν την εξάπλωση του ιού, για παγκόσμια ανάπτυξη, αλλά και ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας διαψεύδονται. Τα μέτρα,

που βοήθησαν στην ανάκαμψη όλη την περίοδο της κρίσης 2010, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σαν εργαλεία για τη βελτίωση της οικονομίας, όταν θα έχει ξεπεραστεί η πανδημία.

Η ΕΕ ανακοίνωσε μέτρα για να στηρίξει την οικονομία των χωρών της ευρωζώνης. Ταυτόχρονα, αποφασίστηκε από την ΕΚΤ, η ένταξη των ελληνικών ομολόγων στο πρόγραμμα αγορών τίτλων της ΕΚΤ, γνωστό και ως ποσοτική χαλάρωση. Τα μέτρα αναμένεται, βέβαια, να βοηθήσουν την οικονομία αλλά, όλα εξαρτώνται από το βάθος και την έκταση του απρόσμενου φαινομένου της πανδημίας. Το αρνητικό στοιχείο είναι ότι ακόμα δεν υπάρχει τρόπος αντιμετώπισης της πανδημίας και των συνεπειών της, και υπάρχει διάσπαρτη αβεβαιότητα για το μέλλον. Η Ε.Ε. έχει στηρίξει από την αρχή της κρίσης, με άμεσα και στοχευμένα οικονομικά μέσα τις εθνικές κυβερνήσεις διεθνώς για την επιτυχή άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής.

https://www.taxheaven.gr/pagesdata/KRATIKOS_PROYF_2021/KEFALAIO_1_KP_2021

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1 Αρνητικές επιπτώσεις

Το σύστημα παραγωγής ήταν σε ύφεση που δεν είχε ξεπεραστεί πριν την εμφάνιση της πανδημίας 2020. Έτσι, η πανδημία ήταν η αφορμή για την προβολή των οικονομικών προβλημάτων (Manroudeas, 2020). Μια σειρά από παράγοντες, που σχετίζονται με την υγεία και την μείωση της παραγωγής, ήταν αναμενόμενο να έχουν αντίκτυπο στην παραγωγή και στην κατανάλωση, με καθοδική τάση, σε όλα τα επίπεδα. Τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας θα έχουν σοβαρές οικονομικές συνέπειες. Οι επιβαλλόμενες, για λόγους ασφάλειας, κοινωνικές αποστάσεις, οι απαγορεύσεις κυκλοφορίας και η διακοπή, ή η μείωση λειτουργίας κάποιων κλάδων αναμένεται να αφήσουν αρνητικά σημάδια στην οικονομική πορεία της δεκαετίας που έρχεται. Τα φαινόμενα που συνοδεύουν την ύφεση, όπως αναφέρθηκε, αναμένεται να εμφανιστούν ξανά η διάρκεια τους θα εξαρτηθεί από την έκταση και την ένταση της πανδημίας (Στασινού, 2019).

Στην προσπάθεια πρόβλεψης των αρνητικών συνεπειών του COVID-19, θα αναφερθούν στοιχεία από την Ειδική έκθεση Γραφείου προϋπολογισμού του Κράτους στην Βουλή που δημοσιεύτηκε στις 15/4/2020. Η μελέτη αναφέρει πιθανές διαταραχές στην αγορά, εξαιτίας της διακοπής λειτουργίας των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, με την απασχόληση να διατηρεί το 40% της δυναμικότητας του ιδιωτικού τομέα. Από την άλλη πλευρά, το lockdown θα μειώσει τις μη αναγκαίες αγορές που αφορούν το 47,2% της καταναλωτικής δαπάνης. Προβλέψεις επίσης, για αβεβαιότητα και αύξηση του risk premium κατά 5% , με αναμενόμενη μείωση και των

εξαγωγών κατά 50% λόγω της παγκόσμιας επίδρασης του φαινομένου. Σε κάθε περίπτωση, η πτώση της οικονομικής δραστηριότητας και τα μέτρα επεκτατικής πολιτικής που θα ακολουθηθούν θα προκαλέσουν αναποτελεσματικότητα στην ρευστότητα και αύξηση του δημόσιου χρέους. Εδώ αναμένεται η στήριξη από το κοινό Ευρωπαϊκό Ταμείο να λειτουργήσει για το πρώτο διάστημα ανακουφιστικά για τις εθνικές οικονομίες της ΕΕ, για την συγκράτηση της οικονομικής ύφεσης μετά την πανδημία. Κυρίαρχο θέμα επίσης ανάγεται και η χρηματοδότηση και ενδυνάμωση του δημόσιου συστήματος υγείας τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια γιατί με αφορμή την πανδημία φάνηκαν οι αδυναμίες του. Η πρόβλεψη βέβαια επιχειρήθηκε στην αρχή της περιόδου της πανδημίας αλλά μπορεί να αποτελέσει οδηγό για τον σχεδιασμό προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών (<https://www.oe-e.gr/wp-content/uploads/2020/04/>).

Ένας παράγοντας που πρέπει προσεκτικά να αναφερθεί επίσης, είναι οι ψυχολογικές συνέπειες της κοινωνικής απομόνωσης. Στοιχεία προηγούμενων ερευνών δείχνουν ανάλογη σχέση στον παράγοντα μοναξιά και αρνητική επίδραση σε σωματική και ψυχική υγεία. Η μελέτη της Σαμάνθα Μπρουκς του Τμήματος Ψυχολογικής Ιατρικής του Βασιλικού Κολλεγίου (King's) διαπιστώνει ότι οι συνθήκες lockdown αυξάνουν το άγχος, προκαλούν κατάθλιψη, αυτοκτονίες, θυμό. (<https://www.amna.gr/>). Ο τρόπος που θα αντιδράσουν τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες στα αισθήματα ανασφάλειας και φόβου που γεννιούνται σε μια τόσο ακραία κατάσταση μπορεί να έχει μακροχρόνιες συνέπειες στην ζωή όχι μόνο των ατόμων που μπορεί να εκδηλώσουν διαταραχές αλλά σε όλο τον πληθυσμό. Η πανδημία μπορεί να είναι μια αφορμή για να επανεξεταστεί και να κατανοηθεί η σημαντικότητα της διαχείρισης καταστάσεων ψυχικής ισορροπίας καθώς και η οργάνωση υπηρεσιών υποστήριξης.

Αρχικά οι αρνητικές επιπτώσεις εντοπίζονται την περίοδο της κοινωνικής απομόνωσης καθώς συνδέεται με νοσηρότητα και σωματική φθορά. Η θεωρία του

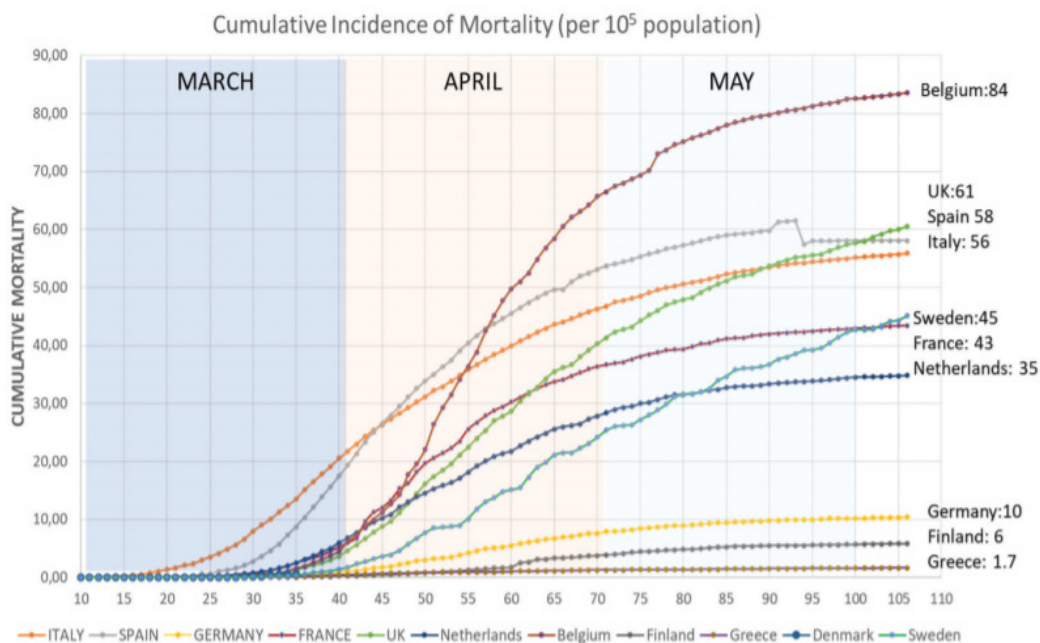
κοινωνικού ελέγχου προσπαθεί να εξηγήσει το φαινόμενο με βάση τον ισχυρισμό ότι οι κοινωνικές συναναστροφές ενθαρρύνουν θετικές συμπεριφορές σχετικά με την υγεία είτε σωματική είτε ψυχική. Βραχυχρόνια απομόνωση μπορεί να μην έχει αρνητικές συνέπειες αλλά όσο μεγαλώνει το χρονικό διάστημα τόσο η ψυχολογική επιβάρυνση είναι αναμενόμενη. Θα πρέπει να τονιστεί ότι σε ατομικό επίπεδο οι αντιδράσεις μπορεί να διαφοροποιούνται οι οργανωμένες κοινωνίες όμως θα πρέπει να δημιουργούν συστήματα υγείας με συνθήκες αυξημένης ευαισθητοποίησης, παρακολούθησης και αλληλεγγύης με την συστηματική υποστήριξη κάθε ατόμου και ομάδας που χρειάζεται βοήθεια. Είναι επομένως πολύ σημαντικό το ψυχολογικό κόστος που δεν είναι ακόμα φανερός παράγοντας αλλά θα επιδράσει στην ποιότητα της ζωής και εργασίας στις μέρες μετά κρίσης (Κυζιρίδης, 2020).

2.1.1 Η πανδημία του Κορωνοϊού ως κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο και οι επιπτώσεις του lockdown

Η πανδημία του Κορωνοϊού (Covid-19) εμφανίστηκε στο Δυτικό πολιτισμό ως ένα «ολικό κοινωνικό γεγονός» σύμφωνα με τον Kasuga (όπ. ανάφ. στο Τσέκερης & Ζέρη, 2020: 111), με τις περισσότερες κυβερνήσεις να εμφανίζονται ανέτοιμες, όσον αφορά τόσο στους τομείς της πρόληψης, όσο και της αντιμετώπισης των δυσμενών επιπτώσεων, σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις του σύγχρονου, μετανεωτερικού τρόπου ζωής και δράσης. Έως και σήμερα, περισσότεροι από 580.000 θάνατοι έχουν καταγραφεί σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ περισσότεροι από 10.000.000 άνθρωποι έχουν διαγνωστεί με τον ιό, σε 196 χώρες. Στην Ελλάδα, το πρώτο επιβεβαιωμένο κρούσμα κατεγράφη στις 12 Μαρτίου 2020, ενώ το πρώτο τρίμηνο (Απρίλιος-Ιούνιος 2020) επιβεβαιώθηκαν 3376 κρούσματα και 191 θάνατοι (Spanakis κ.α., 2020). Η ραγδαία αυτή εξάπλωση του ιού τόσο σε εθνικό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση στη λήψη άμεσων περιοριστικών μέτρων που

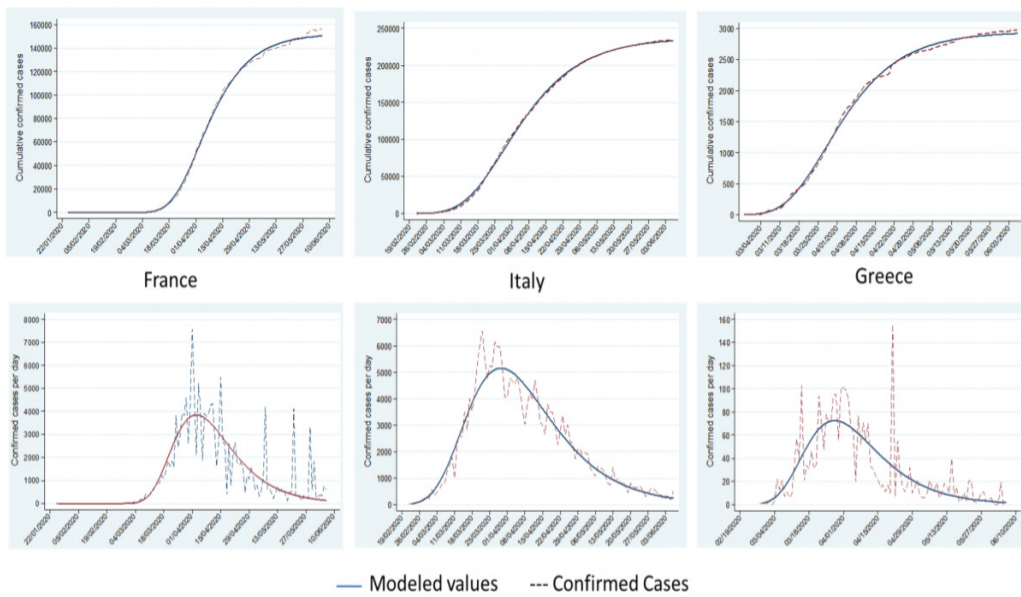
οδήγησαν στο μεταγενέστερο “lockdown” από τις 23 Μαρτίου έως τις 5 Μαΐου. Κατά το διάστημα αυτό, διαπιστώθηκε αξιοσημείωτη πτώση του ποσοστού των καταγεγραμμένων κρουσμάτων αλλά και θνητότητας των νοσούντων. Ανάλογα περιοριστικά μέτρα εφαρμόστηκαν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ιταλία με 240.000 κρούσματα και 35.000 θανάτους έως το Μάρτιο του 2020 και η Γαλλία με 163.000 κρούσματα και 30.000 θανάτους, κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα. Καθολικό “lockdown” ανακοινώθηκε στην Ιταλία στις 8 Μαρτίου και στην Γαλλία στις 16 Μαρτίου, ως ύστατη προσπάθεια περιορισμού της υψηλής μεταδοτικότητας του ιού, αλλά και ενίσχυσης του υγειονομικού τους συστήματος. Ο περιορισμός του αριθμού των θανάτων στη χώρα μας, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κατά την περίοδο εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων, ήταν εξαιρετικά χαμηλός και έφτασε το 1,7 ανά 10^5 κατοίκους. Σε χαμηλά επίπεδα παρέμεινε και ο αντίστοιχος αριθμός των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων στη χώρα μας, κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Συχνότητα θανάτων σε 10 ευρωπαϊκές χώρες (Μάρτιος-Ιούνιος 2020)

(Πηγή: Spanakis et al., 2020: 3)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Συχνότητα κρουσμάτων (Μάρτιος-Ιούνιος 2020)

(Πηγή: Spanakis et al., 2020: 3)

Παράλληλα, κατά την περίοδο του περιορισμού των μετακινήσεων που επιβλήθηκε στη χώρα μας, τον Μάρτιο 2020, οι κάτοικοι έδειξαν να εμπιστεύονται σε μεγαλύτερο βαθμό τα ειδησεογραφικά μέσα για την ενημέρωσή τους αναφορικά με την πανδημία, ενώ αυξήθηκε και η εμπιστοσύνη τους στους πολιτικούς θεσμούς (Φαναράς, 2020). Η βασική ειδησεογραφική πηγή για την πανδημία είναι για τους Έλληνες η τηλεόραση (48%) και ακολουθούν οι διαδικτυακοί ιστότοποι (25,4%), οι αξιωματούχοι της υγείας (9,1%), τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (7,5%), το ραδιόφωνο (3,7%), η οικογένεια και οι φίλοι (2,9%), οι εφημερίδες (1,8%) (Τσέκερης & Ζέρη, 2020). Ταυτόχρονα με την ενίσχυση του αισθήματος εμπιστοσύνης των Ελλήνων προς τους πολιτικούς θεσμούς, την περίοδο εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων, παρατηρήθηκε ενδυνάμωση των αισθημάτων αισιοδοξίας, ασφάλειας και βεβαιότητας σε ατομικό επίπεδο (Γεωργακόπουλος, 2020). Σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο βρίσκεται η εμπιστοσύνη στην (ιατρική) επιστήμη. Σύμφωνα με την έρευνα για τον κορωνοϊό του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (Παπαματθαίου, 2020), το 50% των ερωτώμενων έχουν εμπιστοσύνη στους γιατρούς, το 88% στο

νοσηλευτικό προσωπικό και το 57% στο κράτος. Ωστόσο, έχουν χαμηλή εμπιστοσύνη στους δασκάλους και καθηγητές (45%) καθώς και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ενώ το 75% πιστεύει ότι τα περιοριστικά μέτρα ήταν αποτελεσματικά (Τσέκερης & Ζέρη, 2020).

Στα θετικά στοιχεία, συνάμα, εντάσσεται η προσπάθεια που καταβάλλει η επιστημονική κοινότητα διεθνώς, στην κατεύθυνση ανάπτυξης και προμήθειας ασφαλέστερων και αποδοτικότερων διαγνωστικών εργαλείων, αποτελεσματικών θεραπειών εμβολίων και τεχνολογικών μέσων για την υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων φορέων, επιστημόνων, επαγγελματιών υγείας και πολιτών. Η συνεχής ερευνητική προσπάθεια αποσκοπεί, ακόμη, στην πρόληψη μελλοντικών, ανάλογων ξεσπασμάτων μεταδοτικότητας και διασποράς του ιού.

Σε περιβαλλοντικό επίπεδο, κατά την περίοδο εφαρμογής του lockdown και των περιοριστικών πολιτικών εν γένει, σημειώθηκε σαφής διαφοροποίηση ως προς τις ενεργειακές ανάγκες των χωρών, παγκοσμίως. Οι εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα μειώθηκαν κατά 19% σε σχέση με τις αντίστοιχες του 2019, ενώ θεωρούνται εφάμιλλες με εκείνες του 2006. Η ποιότητα του αέρα βελτιώθηκε σημαντικά, ειδικά σε χώρες με υψηλούς δείκτες εκπεμπόμενων αερίων, όπως η Κίνα και οι ΗΠΑ (Λαδάς, 2020). Πέραν, όμως, των προαναφερθέντων θετικών επιπτώσεων της πανδημίας και των αντιστοίχων ληφθέντων περιοριστικών μέτρων, οι δυσμενείς επιπτώσεις σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο διεθνώς κρίνονται ως εξαιρετικά σημαντικές και παρουσιάζονται στις ακόλουθες ενότητες, βάσει των αντιστοίχων οικονομικών στοιχείων των δύο πρώτων οικονομικών εκθέσεων του ΟΟΣΑ που δόθηκαν στη δημοσιότητα.

Αναμφίβολα, το ξέσπασμα του κορωνοϊού έχει επιφέρει σε παγκόσμιο επίπεδο δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στην υγεία των πολιτών όσο και στην παγκόσμια

οικονομία. Σύμφωνα με την αρχική έκθεση του ΟΟΣΑ, που δημοσιεύτηκε στις 2 Μαρτίου 2020, οι αρχικές αρνητικές επιπτώσεις που έχουν γίνει αισθητές στην Κίνα, έχουν διαμορφώσει μια νέα παγκόσμια δημοσιονομική πραγματικότητα, καθώς η Κίνα καταλαμβάνει υψηλό ποσοστό στη διακίνηση αγαθών, προϊόντων και στον τουριστικό τομέα. Με βάση τα ανωτέρω, οι προοπτικές ανάπτυξης για όλες τις χώρες, οι οποίες επηρεάζονται και θα επηρεαστούν από την υγειονομική κρίση, χαρακτηρίζεται ως εξαιρετική αβέβαιη (OECD, 2020a: 1). Οι σχετικές κυρίαρχες προβλέψεις αναφέρονται αναλυτικά σε μεταγενέστερη έκθεση του ΟΟΣΑ (OECD, 2020b), τα οποία παρουσιάζονται διεξοδικά στην επόμενη ενότητα της παρούσας εργασίας.

Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι η παγκόσμια ανάπτυξη θα ελαττωθεί κατά μισή ποσοστιαία μονάδα, σε σχέση με την αναμενόμενη στην αντίστοιχη έκθεση του ΟΟΣΑ του Νοεμβρίου 2019 (November 2019 Economic Outlook, όπ. ανάφ. στο OECD, 2020a: 1). Κατά συνέπεια, η ετήσια ανάπτυξη του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) προβλέπεται να μειωθεί στο 2,4% το 2020 συνολικά, με τους ρυθμούς ανάπτυξης να είναι αρνητικοί κατά το πρώτο τέταρτο του τρέχοντος έτους. Για την περίπτωση της Κίνας, στην οποία εντοπίστηκαν τα πρώτα συμπτώματα της ασθένειας και λήφθηκαν περιοριστικά μέτρα, η ανάπτυξη υπολογίζεται να φτάσει κάτω από το 5% αυτό το έτος και έως το 6% το 2021.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομίες των χωρών G20 αναμένεται να πληγούν σημαντικά σε τομείς όπως η επάρκεια και διακίνηση αγαθών και προϊόντων, ο τουριστικός τομέας και η παροχή κάθε είδους υπηρεσίας που απαιτεί άμεση επαφή μεταξύ καταναλωτή και παρόχου. Οι επιπτώσεις θα είναι ακόμη πιο έντονες σε χώρες με άμεση εξάρτηση από την κινεζική αγορά, όπως η Ιαπωνία, η Κορέα και η Αυστραλία. Όσον αφορά στην μελλοντική ανάπτυξη των πληττόμενων οικονομιών, πλην Κίνας, αναμένεται για το 2021 αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ στο 3¼ %, εφόσον

υποχωρήσουν σημαντικά τα περιοριστικά μέτρα. Ωστόσο, σε περίπτωση που το ξέσπασμα του κορωνοϊού διαρκέσει περισσότερο και εξαπλωθεί σε περισσότερες χώρες, το ποσοστό ανάπτυξης του ΑΕΠ αναμένεται να υποχωρήσει στο μισό, δηλαδή στο 1½ % για το 2020 (αντί της αρχικής πρόβλεψης του 2,4 %) (OECD, 2020a: 1). Τα ειδικότερα, πιο εξειδικευμένα προγνωστικά στοιχεία σε επίπεδο ΑΕΠ ανά χώρα για το 2020 και 2021 παρουσιάζονται αναλυτικά στον πίνακα ακολούθως. Παράλληλα, παραθέτονται και τα υπάρχοντα δεδομένα από την περασμένη χρονιά 2019, ώστε να μπορούν να εξαχθούν και ανάλογα συναφή συμπεράσματα (OECD, 2020a: 2).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Ενδιάμεσες Προβλέψεις Οικονομικών Προοπτικών από τον ΟΟΣΑ, 2 Μαρτίου 2020

Πραγματική ανάπτυξη του ΑΕΠ

Αλλαγή % ανά έτος (2019-2021)

OECD Interim Economic Outlook Forecasts, 2 March 2020
Real GDP growth
 Year-on-year % change

	2019	2020		2021	
		Interim EO projections	Difference from November EO	Interim EO projections	Difference from November EO
World ¹	2.9	2.4	-0.5	3.3	0.3
G20 ^{1,2}	3.1	2.7	-0.5	3.5	0.2
Australia	1.7	1.8	-0.5	2.6	0.3
Canada	1.6	1.3	-0.3	1.9	0.2
Euro area	1.2	0.8	-0.3	1.2	0.0
Germany	0.6	0.3	-0.1	0.9	0.0
France	1.3	0.9	-0.3	1.4	0.2
Italy	0.2	0.0	-0.4	0.5	0.0
Japan	0.7	0.2	-0.4	0.7	0.0
Korea	2.0	2.0	-0.3	2.3	0.0
Mexico	-0.1	0.7	-0.5	1.4	-0.2
Turkey	0.9	2.7	-0.3	3.3	0.1
United Kingdom	1.4	0.8	-0.2	0.8	-0.4
United States	2.3	1.9	-0.1	2.1	0.1
Argentina	-2.7	-2.0	-0.3	0.7	0.0
Brazil	1.1	1.7	0.0	1.8	0.0
China	6.1	4.9	-0.8	6.4	0.9
India ³	4.9	5.1	-1.1	5.6	-0.8
Indonesia	5.0	4.8	-0.2	5.1	0.0
Russia	1.0	1.2	-0.4	1.3	-0.1
Saudi Arabia	0.0	1.4	0.0	1.9	0.5
South Africa	0.3	0.6	-0.6	1.0	-0.3

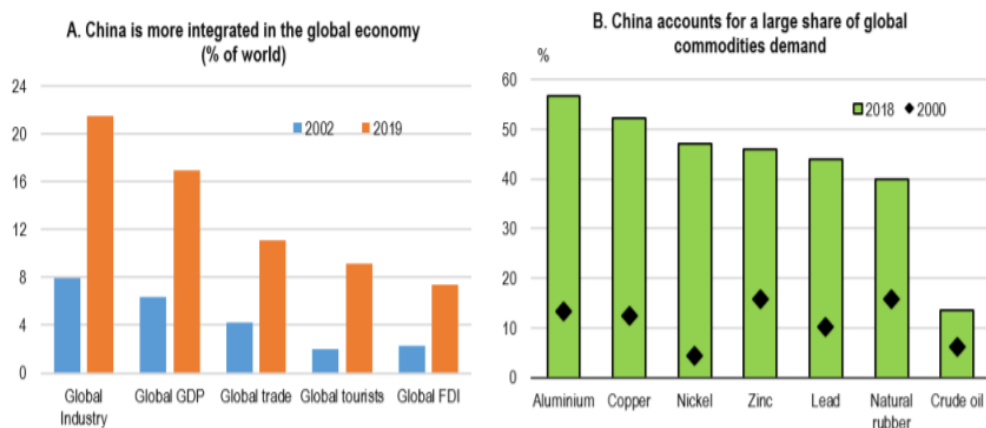
(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Μέχρι και σήμερα η Κίνα, ως η πρώτη σοβαρά πληττόμενη χώρα, αναγκάστηκε να λάβει σημαντικά περιοριστικά μέτρα περιορισμού του ξεσπάσματος του ιού, μεταξύ

των οποίων η εφαρμογή καραντίνας σε σοβαρά πληττόμενες πόλεις και χωριά, απαγορεύσεις μετακινήσεων και ταξιδιών, καθυστερήσεις στη λειτουργία βιομηχανιών και εργοστασίων και σημαντικούς περιορισμούς στους τομείς παροχής υπηρεσιών. Επακόλουθα ξεσπάσματα που προέκυψαν σε άλλες χώρες, όπως η Κορέα και η Ιταλία, επέφεραν την καθιέρωση παρόμοιων μέτρων, σε μικρότερη κλίμακα σε κάποιες περιπτώσεις. Οι συνέπειες όλων αυτών των εξελίξεων ήταν άμεσες και στις υπόλοιπες χώρες, καθώς συνετέλεσαν στον περιορισμό της ζήτησης για εισαγωγή αγαθών, προϊόντων, υπηρεσιών και στη σημαντική μείωση των μετακινήσεων μεταξύ χωρών, αλλά και εν γένει του τουρισμού. Συνακόλουθα, άρχισε να επέρχεται η αβεβαιότητα στην παγκόσμια οικονομία, με το επιτόκιο των δεκαετών ομολόγων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) να κατρακυλά σε ιστορικά χαμηλά ποσά και την αξία των μετοχών συνεχώς να φθίνει (OECD, 2020a: 2). Σε αντιπαραβολή με δεδομένα από το ξέσπασμα του ιού SARS το 2003, η παγκόσμια οικονομία δείχνει σήμερα περισσότερο διασυνδεδεμένη, με την Κίνα να διαδραματίζει μεγαλύτερο ρόλο στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη του τουρισμού, της διακίνησης προϊόντων και του εμπορίου γενικότερα, όπως διαφαίνεται και στα σχετικά ραβδογράμματα ακολούθως (OECD, 2020a: 3).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8:

Figure 1. China accounts for a rising share of global activity

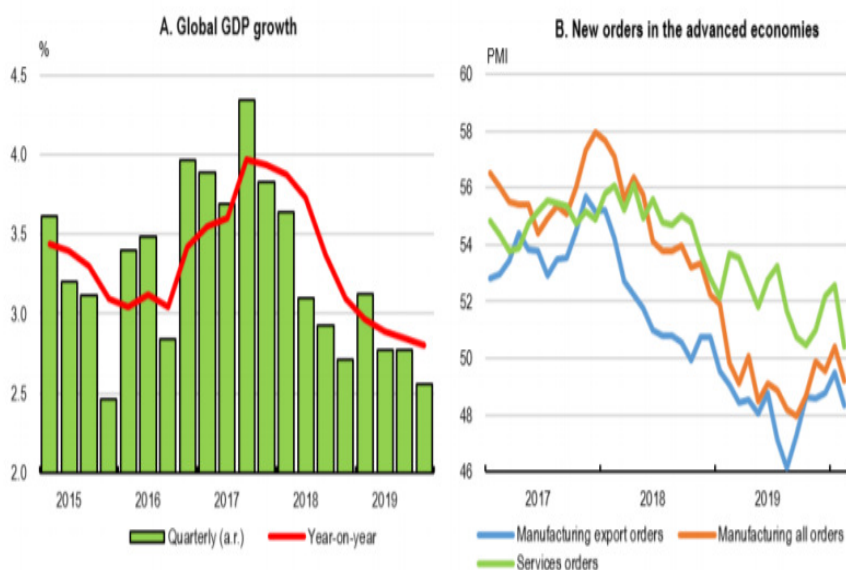

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Πριν το ξέσπασμα της επιδημίας, οι σχετικοί δείκτες οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως είχαν δείξει να σταθεροποιούνται ή σταδιακά να βελτιώνονται τόσο στον βιομηχανικό τομέα όσο και σε εκείνον των υπηρεσιών (OECD, 2020a: 3). Οι οικονομικές συνθήκες είχαν αρχίσει να ισχυροποιούνται, παρόλο που στο τέταρτο τρίμηνο του οικονομικού έτους 2019 σημειώθηκε σημαντική επιβράδυνση στην ανάπτυξη του ΑΕΠ παγκοσμίως, λίγο πάνω από το 2½ %, λόγω έκτατων, δυσμενών κοινωνικών συνθηκών, όπως οι απεργίες, κοινωνικές αναταραχές και φυσικές καταστροφές, με τις ειδικότερες διακυμάνσεις στο ποσοστό του ΑΕΠ από το 2015-2019 να διαφαίνονται ακολούθως (OECD, 2020a: 4):

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9: Η Φθίνουσα Πορεία της Παγκόσμιας Ανάπτυξης σε επίπεδο ΑΕΠ

Figure 2. Global growth has lost momentum

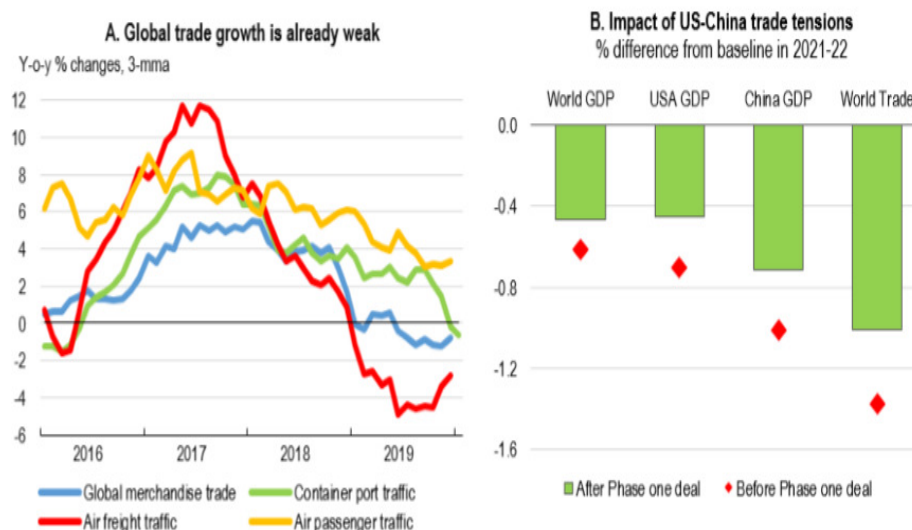
(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα (2016-2019), το παγκόσμιο εμπόριο δείχνει να αποδυναμώνεται, με το συνολικό επενδυτικό ποσοστό στις οικονομίες των G20 (με εξαίρεση την Κίνα) να πέφτει από το 5% ετησίως στο 1% στις αρχές του 2018. Η πτωτική αυτή τάση στις διεθνείς τιμές, μεταγενέστερα θα αποδυναμωθεί περαιτέρω

με την παγκόσμια υγειονομική κρίση λόγω της επιδημίας του κορωνοϊού. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στη σχετική έκθεση Μαρτίου του ΟΟΣΑ, με την επιβολή των περιοριστικών μέτρων στην Κίνα, σχετικές δεσμεύσεις της προς τις ΗΠΑ για αγορά συμπληρωματικών αγαθών και υπηρεσιών αξίας 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων τα έτη 2020-2021, θεωρούνται δύσκολο να εκπληρωθούν, με αποτέλεσμα να επέρχεται μια μείωση στο ΑΕΠ παγκοσμίως της τάξεως του 0,1 % κατά έτος (OECD, 2020a: 4).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10: Στοιχεία Ανάπτυξης του Εμπορίου σε Παγκόσμιο Επίπεδο/Επίδραση των Εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Κίνας-ΗΠΑ στο ΑΕΠ

Figure 3. Global trade remains weak, with a continued drag from trade tensions

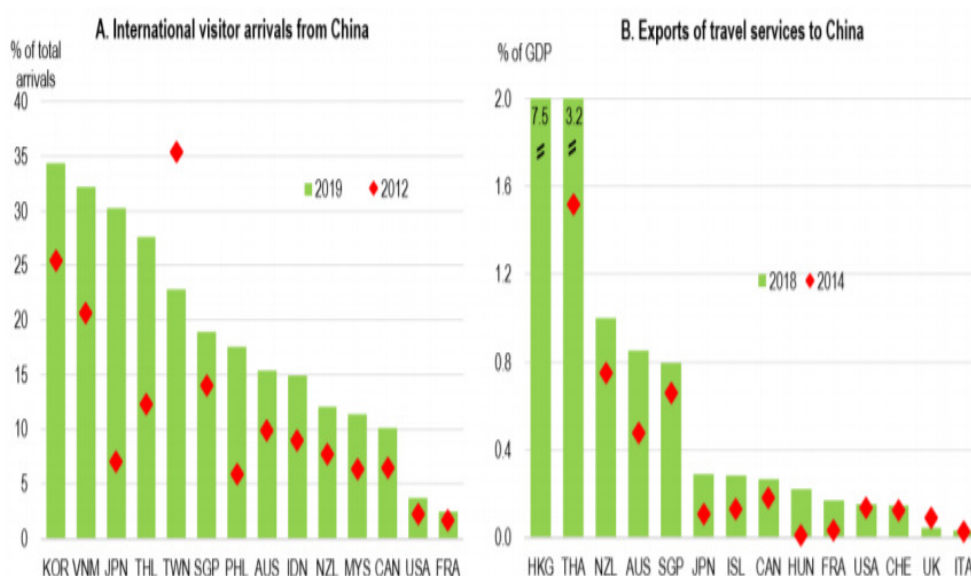
(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Από το αρχικό ξέσπασμα της επιδημίας τον Ιανουάριο έως και τον Μάρτιο του 2020, περισσότεροι από 85.000 άνθρωποι έχουν προσβληθεί παγκοσμίως, με ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αυτών να βρίσκεται στην Κίνα. Αναμφισβήτητα, λοιπόν, ένας από τους βασικότερους οικονομικούς εμπορικούς τομείς που θα πληγούν παγκοσμίως λόγω της δυσμενούς κατάστασης στην Κίνα είναι αυτός του τουρισμού. Με τους Κινέζους τουρίστες να καταλαμβάνουν σημαντικό ποσοστό των τουριστών σε

παγκόσμιο επίπεδο (τα ακριβή ποσοστά σε επιλεγμένες χώρες παρατίθενται στα ραβδογράμματα ακολούθως), είναι λογικό ότι λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών, των ακυρώσεων προγραμματισμένων ταξιδιών, πτήσεων και πληθώρας άλλων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουριστικό κλάδο, θα προκληθεί μείωση του παγκοσμίου ΑΕΠ, με τον τουριστικό κλάδο να κυμαίνεται σε ποσοστό 4¼ % στο συνολικό ΑΕΠ των χωρών του ΟΟΣΑ (OECD, 2020a: 5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11: Η συμβολή των Κινέζων τουριστών στις οικονομίες επιλεγμένων κρατών

Figure 4. Chinese visitors account for a rising share of visits and tourist spending in many economies

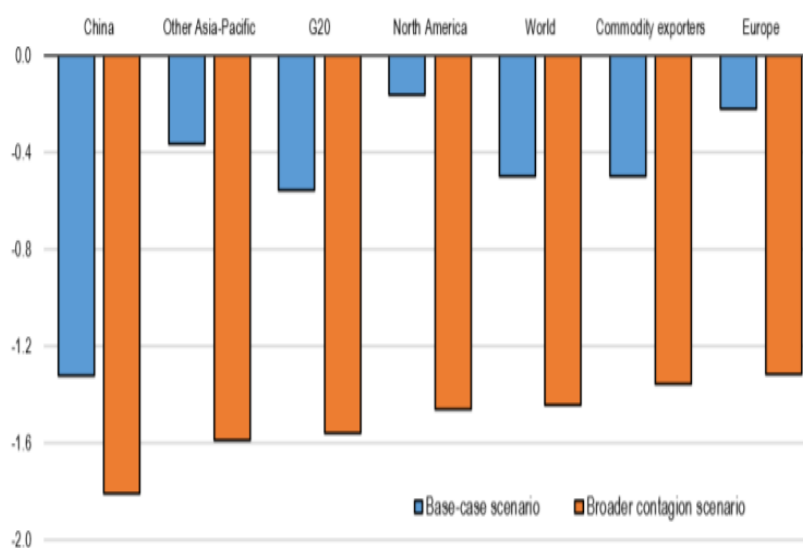

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Βάσει των προαναφερθέντων στοιχείων και παρόλο που οι προοπτικές ανάπτυξης παραμένουν αβέβαιες σε παγκόσμιο επίπεδο, σύμφωνα και με τη σχετική έκθεση του Μαρτίου του ΟΟΣΑ, προβλέπεται η ανάκαμψη να ξεκινήσει σταδιακά το 2021. Ακόμη και αν τα αρνητικά αποτελέσματα από την καταστροφική επίδραση του ιού αρχίζουν να υποχωρούν σταδιακά κατά το 2020, η παγκόσμια ανάπτυξη μπορεί να μειωθεί έως και 1/2 % περίπου το τρέχον έτος, όπως καταδεικνύεται χαρακτηριστικά ανά χώρα στο ακόλουθο διάγραμμα (OECD, 2020a: 6).

Figure 5. Illustrative coronavirus scenarios highlight the adverse impact on growth

Change in GDP growth in 2020 relative to baseline, percentage points

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

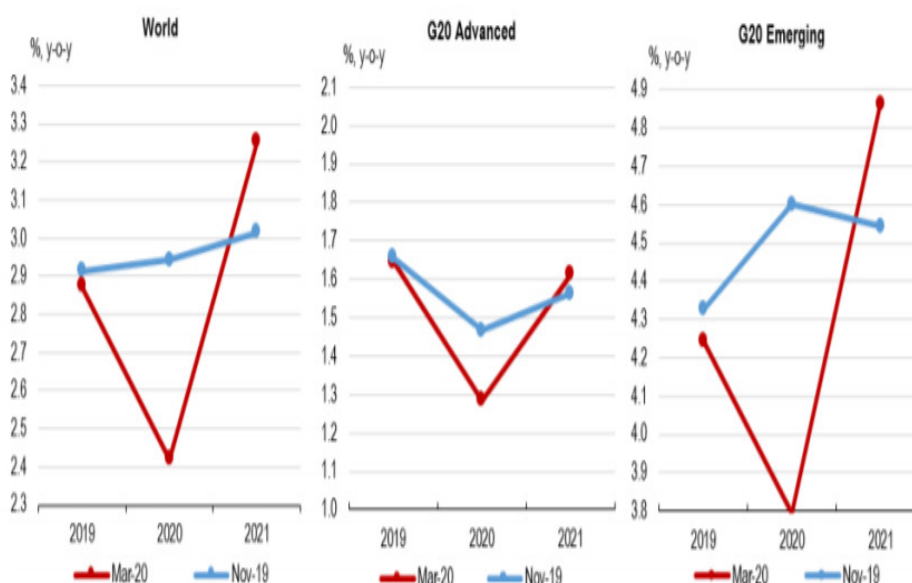
Στο πλαίσιο αυτό, η παγκόσμια ανάπτυξη του ΑΕΠ προβλέπεται να μειωθεί από το 2,9% το 2019 στο 2,4% το 2020, πριν επέλθει η άνοδος στο 3 ½ % το 2021, καθώς οι επιπτώσεις από την εξάπλωση του ιού θα αρχίσουν να υποχωρούν. Σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, η λήψη και εφαρμογή στοχευμένων μέτρων για την υποστήριξη των εισοδημάτων πολιτών και επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με χαμηλά επιτόκια δανεισμού για τις αναπτυσσόμενες χώρες, κυρίως της Ασίας, μπορεί να ευνοήσει σημαντικά τις προοπτικές ανάπτυξης των χωρών αυτών για το 2021 (OECD, 2020a: 6-7).

Ειδικότερα για τις χώρες της Ευρωζώνης, η ανάπτυξη θα κυμανθεί στο 1% περίπου κατά έτος για τα έτη 2020-2021, παρόλο που οι αρνητικές επιπτώσεις των περιοριστικών μέτρων θα έχουν να υποχωρούν σημαντικά μετά το πρώτο μισό του τρέχοντος έτους (OECD, 2020a: 7). Αβέβαιο παραμένει, επίσης, το μέλλον των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και των υπόλοιπων χωρών της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέχρι της λήξης της μεταβατικής περιόδου. Μια πιθανή αναβολή της εμπορικής συμφωνίας μεταξύ των δύο πλευρών, θα επιδράσει αρνητικά στους δείκτες ανάπτυξης, επιπρόσθετα δε με τα ισχύοντα περιοριστικά μέτρα του ιού στις χώρες αυτές (OECD, 2020a: 8).

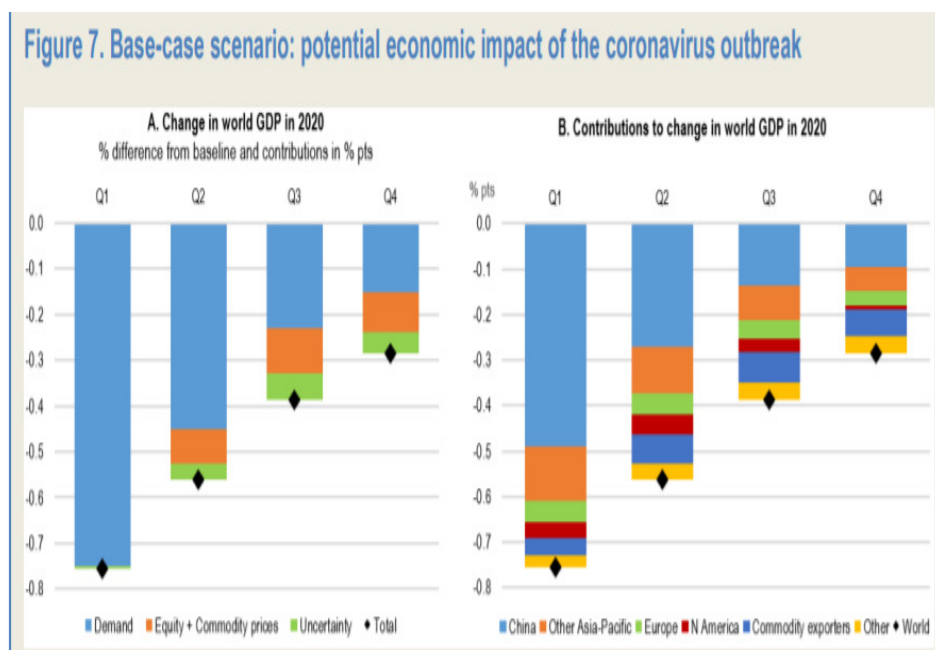
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13: Προοπτικές ανάπτυξης στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες των G20

Figure 6. GDP growth prospects are set to remain weak

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Αναφορικά με τον αντίκτυπο των γενικότερων δυσκολιών στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών παγκοσμίως υπολογίζεται, για το πρώτο τρίμηνο του 2020, ότι θα επιδράσουν αρνητικά στη διαμόρφωση του ΑΕΠ σε επίπεδο προσφοράς, ζήτησης και διαμόρφωσης των τιμών σε βασικά εμπορεύματα, σχεδόν σε όλο τον κόσμο, με τις μεγαλύτερες μειώσεις στους προαναφερθέντες τομείς να παρατηρούνται στην Κίνα, η οποία αδιαμφισβήτητα κατέχει πολύ μεγάλο μερίδιο στην παραγωγή και διακίνηση εμπορευμάτων σε παγκόσμια κλίμακα. Οι ειδικότερες, ενδεικτικές μειώσεις ανά τομέα και ήπειρο σκιαγραφούνται ακολούθως (OECD, 2020a: 10).

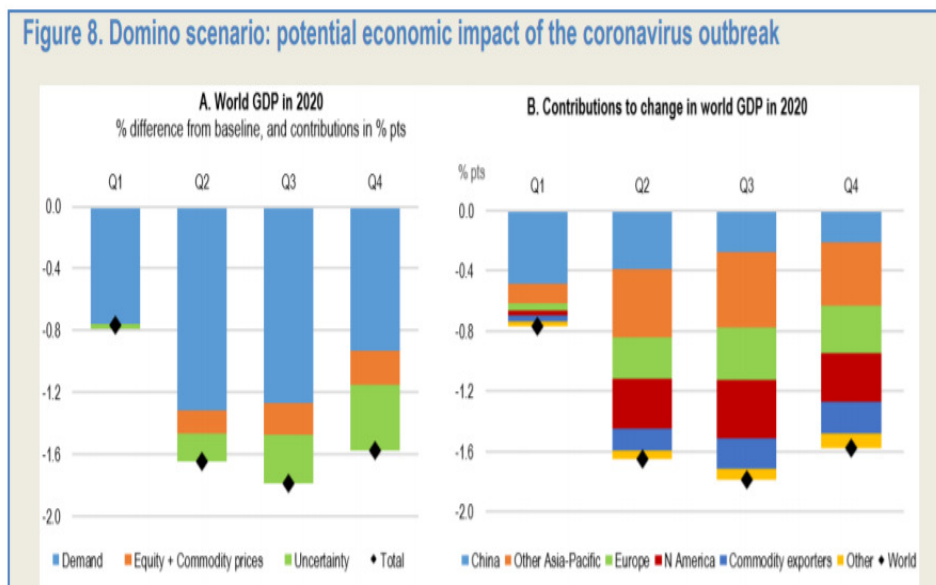

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Εάν επιβεβαιωθούν οι παραπάνω ενδεικτικές τιμές, η μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ θα κυμανθεί στο $1 \frac{3}{4} \%$ στο τέλος της περιόδου του δεύτερου μισού του 2020, με τη συνολική ετήσια επίδραση στο παγκόσμιο ΑΕΠ για το έτος 2020 να κυμαίνεται κοντά στο $-1 \frac{1}{2} \%$.

Σε αρχικό επίπεδο, η μείωση θα γίνει αισθητή στην Κίνα, ωστόσο με την πάροδο του χρόνου οι επιδράσεις θα γίνονται αντιληπτές σταδιακά στην υπόλοιπη Ασία, Ευρώπη και την Βόρεια Αμερική, με κλιμακούμενη τάση αύξησης σε βάθος έτους (2020). Η προβλεπόμενη μείωση στο ΑΕΠ οφείλεται σαφώς τόσο στη μείωση της ζήτησης όσο και της ευρύτερης αυξανόμενης αβεβαιότητας στις διεθνείς αγορές (OECD, 2020a: 11).

Το παγκόσμιο εμπόριο εμφανίζεται ως αισθητά αποδυναμωμένο, με μια μείωση της τάξεως του $3 \frac{3}{4} \%$ το 2020, επιδρώντας ανασταλτικά στις εξαγωγές όλων των χωρών με τον τρόπο που καταδεικνύεται χαρακτηριστικά ακολούθως (OECD, 2020a: 12).

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

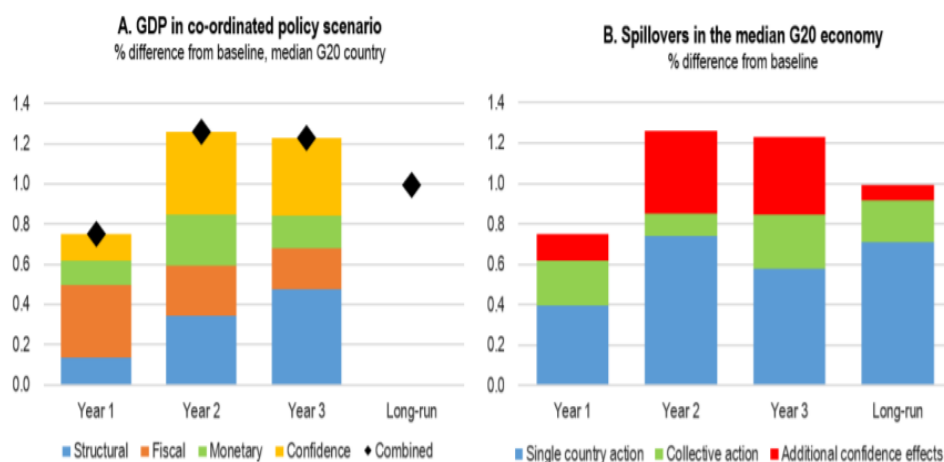
Πέραν των παραπάνω οικονομικών στοιχείων και προβλέψεων όσον αφορά στις επιπτώσεις της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης σε πολλαπλά, διαφορετικά επίπεδα της καθημερινής ζωής και δράσης των πολιτών, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην έκθεση του Μαρτίου 2020 του ΟΟΣΑ στην αναγκαιότητα λήψης στοχευμένων, άμεσων μέτρων αντιμετώπισης του ξεσπάσματος τόσο στην Κίνα όσο και σε άλλες σοβαρά πληττόμενες οικονομίες (OECD, 2020a: 12). Ειδικότερα, μεταξύ των προτεινόμενων μέτρων υποστηρίζεται η ιδιαίτερη βαρύτητα που θα πρέπει να δοθεί στη διασφάλιση της δημόσιας υγείας των πολιτών, με τις οικονομικές πολιτικές των κρατών να καλούνται να υποστηρίξουν ταυτόχρονα τα συστήματα παροχής υγειονομικής περίθαλψης και τις επιχειρήσεις αλλά και τους εργαζομένους τους, των οποίων τα εισοδήματα θα συρρικνωθούν σημαντικά (OECD, 2020a: 12-13).

Εξίσου σημαντική κρίνεται η αναγκαιότητα εφαρμογής υποστηρικτικών νομισματικών πολιτικών σε όλες τις οικονομίες ανά τον κόσμο, διασφαλίζοντας ότι τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δανεισμού θα παραμείνουν σε χαμηλά επίπεδα. Σ' αυτή την περίπτωση, τα χαμηλά επιτόκια είναι δυνατό να επιτρέψουν στη δημοσιονομική

πολιτική να εστιάζει περισσότερο στην ενίσχυση της βραχυπρόθεσμης ζήτησης σε ευάλωτους επαγγελματίες και ευάλωτες επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, ανακύπτει η ανάγκη για ισχυρές δημόσιες επενδύσεις, που θα περιλαμβάνουν την ενίσχυση της ενημέρωσης και εκπαίδευσης των πολιτών, των συστημάτων υγείας, της ζήτησης και προσφοράς προϊόντων και υπηρεσιών (OECD, 2020a: 14). Για να καταστούν, όμως, οι ανωτέρω πολιτικές αποτελεσματικές, απαιτείται η από κοινού συντονισμένη δράση μεταξύ όλων των ανεπτυγμένων οικονομιών, ώστε να διασφαλιστεί η αποκατάσταση της ανάπτυξης, της εμπιστοσύνης των καταναλωτών και των επενδυτών και συνακόλουθα η βιωσιμότητα της παγκόσμιας οικονομίας. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι για τις οικονομίες των χωρών G20, οι από κοινού αποφασισμένες και συντονισμένες δράσεις θα μπορούσαν να έχουν μια θετική επίδραση στην ανάπτυξη του ΑΕΠ κατά $\frac{3}{4}$ % για τον πρώτο χρόνο και κατά $\frac{1}{4}$ % για τον δεύτερο στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Όπως διαφαίνεται χαρακτηριστικά στο δεύτερο διάγραμμα ακολούθως, τα συνολικά οφέλη για τις οικονομίες των χωρών G20 είναι μεγαλύτερα, όταν οι δράσεις εφαρμόζονται συλλογικά και όχι με ατομικές πρωτοβουλίες (OECD, 2020a: 15).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16: Τα οφέλη από τη συντονισμένη πολιτική δράση των χωρών G20

Figure 9. The benefits of G20 policy co-ordination

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

Η αυξανόμενη εξάπλωση του κορωνοϊού, έως και τον μήνα Απρίλιο 2020, ανάγκασε πολλές κυβερνήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο να λάβουν άμεσα δραστικότερα μέτρα για την αποτελεσματική και έγκαιρη αντιμετώπισή του, ώστε να περιοριστεί η επιδημία. Καθώς η διατήρηση και διασφάλιση της υγείας των πολιτών συνιστά πρωταρχική προτεραιότητα παγκοσμίως, η άμεση υιοθέτηση και εφαρμογή δραστικών, άνευ προηγουμένου σε πολλές περιπτώσεις, κατάλληλων και στοχευμένων μέτρων σε υγειονομικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο αποτέλεσε βασική προτεραιότητα κάθε πληττόμενης χώρας. Μερικά από τα μέτρα αυτά οδήγησαν στην προσωρινή αναστολή λειτουργίας επιχειρήσεων και οργανισμών, σε καθολικές απαγορεύσεις ταξιδιών και εν γένει της κινητικότητας πολιτών μεταξύ χωρών, στη μείωση των αισθημάτων αυτοπεποίθησης και ασφάλειας στους πολίτες, ενώ επέφεραν σημαντικές επιπτώσεις στη ζωή όλων τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικοσυναισθηματικό επίπεδο.

Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στην αμέσως επόμενη της προαναφερθείσας (Μάρτιος 2020) σχετική έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ/OECD), που δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2020, με τίτλο «Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity», στο σύγχρονο, διαρκώς και ταχύτητα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιοριστεί επακριβώς το εύρος του αντίκτυπου όλων των προαναφερθέντων ληφθέντων μέτρων αντιμετώπισης της παγκόσμιας επιδημιολογικής κρίσης, στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) κάθε πληττόμενης χώρας (βλ. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity/>).

Ωστόσο, είναι ξεκάθαρη η επίδραση της πολιτικής αυτής στη συρρίκνωση τομέων, όπως η πρωτογενή παραγωγή προϊόντων, οι οικιακές δαπάνες, οι εταιρικές

επενδύσεις και το διεθνές εμπόριο. Σύμφωνα με σχετικές αναλύσεις, ο αρχικός, άμεσος αντίκτυπος του κλεισίματος επιχειρήσεων, οργανισμών και υπηρεσιών, συνιστά η μείωση της παραγωγής μεταξύ 1/5 και 1/4 σε πολλές οικονομίες και τις δαπάνες των καταναλωτών να μειώνονται περίπου κατά 1/3.

Επερχόμενες αλλαγές τέτοιας έκτασης υπερβαίνουν ακόμη κι εκείνες που βιώσαμε κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης της περιόδου 2008-2009. Το εύρος των παραπάνω εκτιμήσεων αφορά μόνο τον αρχικό, άμεσο αντίκτυπο των μέτρων στους προαναφερθέντες τομείς και δεν συμπεριλαμβάνει τυχόν επιπρόσθετες έμμεσες επιπτώσεις που δύνανται να ανακύψουν (OECD, 2020b: 1).

Ειδικότερα, όσον αφορά στις επιπτώσεις των ληφθέντων μέτρων στην ανάπτυξη του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος κάθε χώρας, εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, μεταξύ των οποίων η έκταση και η διάρκεια των εθνικών αποκλεισμών και περιορισμών, ο βαθμός μείωσης της ζήτησης σε αγαθά και υπηρεσίες σε άλλους τομείς της οικονομίας, καθώς και η ταχύτητα/αμεσότητα με την οποία εφαρμόζεται η στήριξη της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής κάθε χώρας (OECD, 2020b: 2).

Ανεξαρτήτως των παραπάνω παραγόντων, όμως, διαφαίνεται ξεκάθαρα μια εν γένει σημαντική αποδυνάμωση των προοπτικών βραχυχρόνιας ανάπτυξης των χωρών που υιοθέτησαν και εφάρμοσαν σχετικούς περιορισμούς. Χαρακτηριστικά, όπως τονίζεται στη σχετική έκθεση του ΟΟΣΑ, η μείωση στην ανάπτυξη του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος σε κάθε χώρα στην οποία εφαρμόζονται αυστηρά περιοριστικά μέτρα των πολιτών μπορεί να φτάσει έως και το 2% για κάθε μήνα ισχύς και εφαρμογής των μέτρων.

Με άλλα λόγια, σε χρονικό διάστημα τριών συνεχόμενων μηνών, η μείωση θα μπορούσε να κυμανθεί μεταξύ του 4-6%. Οι εκτιμήσεις αυτές, παρότι δεν

συνυπολογίζουν τυχόν απρόβλεπτους παράγοντες που μπορεί να ανακύψουν, συνάδουν με τους αντίστοιχους δείκτες που παρουσιάστηκαν ήδη σε ανάλογους τομείς στην Κίνα σε προγενέστερο χρόνο το τρέχον έτος.

Μέχρι και σήμερα, συνεχίζει να υφίσταται αξιοσημείωτη αβεβαιότητα και ανησυχία μεταξύ των χωρών ως προς τη διάρκεια και το μέγεθος των περιοριστικών μέτρων, καθώς και αναφορικά με τον αν θα ήταν δυνατό να εφαρμοστούν με έναν παρόμοιο τρόπο σ' όλες τις πληττόμενες χώρες.

Ωστόσο, ανεξάρτητα από τον τρόπο εφαρμογής των μέτρων, η επίτευξη μιας άμεσης και αποτελεσματικής ανάκαμψης θα βασιστεί κατά κύριο λόγο στην αποτελεσματική και ενδεδειγμένη στήριξη των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, ώστε σταδιακά να επιστρέψει η ασφάλεια και η εμπιστοσύνη στο κοινωνικό σύνολο και στην οικονομική πολιτική της χώρας.

Στη σχετική μεταγενέστερη έκθεση του ΟΟΣΑ αναφέρονται, ειδικότερα, οι τομείς οι οποίοι θα πληγούν περισσότερο από τις πολιτικές περιορισμού και αναστολής λειτουργίας καταστημάτων και υπηρεσιών ανά τον κόσμο. Στους τομείς αυτούς η μείωση του τζίρου υπολογίζεται από το 50-100%, βάσει και του χρονικού διαστήματος ισχύς των περιοριστικών μέτρων, αλλά και των μέτρων οικονομικής υποστήριξης που θα λάβουν οι επιχειρήσεις από τις αρμόδιες αρχές.

Στους κυριότερους πληττόμενους τομείς, συγκαταλέγονται (OECD, 2020b: 2):

- Υπηρεσίες που σχετίζονται με τα ταξίδια και εν γένει τον τουριστικό τομέα, καθώς και υπηρεσίες στις οποίες υπάρχει άμεση, στενή επαφή μεταξύ των καταναλωτών και των παρόχων υπηρεσιών, όπως τα κομμωτήρια ή οι πωλήσεις κατ' οίκον.
- Χώροι εστίασης, όπως τα εστιατόρια, τα θέατρα και τα σινεμά.

- Κατασκευαστικές υπηρεσίες, καθώς απαγορεύτηκαν μη απαραίτητες εργασίες ενώ έχουν ανασταλεί σημαντικά και οι περισσότερες επενδύσεις που αφορούν τον κατασκευαστικό τομέα.
- Υπηρεσίες που σχετίζονται με τον τομέα των μεταφορών, ως άμεσο επακόλουθο των περιοριστικών μέτρων μετακίνησης, αλλά και της αδυναμίας παροχής σχετικού εξοπλισμού από τις εταιρείες για την επιδιόρθωση βλαβών.

Αν συνυπολογίσουμε όλους τους παραπάνω τομείς, συμπεραίνεται ότι καταλαμβάνουν περίπου το 30-40% του συνολικού παραγόμενου προϊόντος στις περισσότερες οικονομίες. Όσον αφορά στην επίδραση όλων των παραπάνω παραγόντων στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν των περισσότερων προηγμένων χωρών, υπολογίζεται σε αρχικό επίπεδο μια συρρίκνωση της τάξεως του 20-25%.

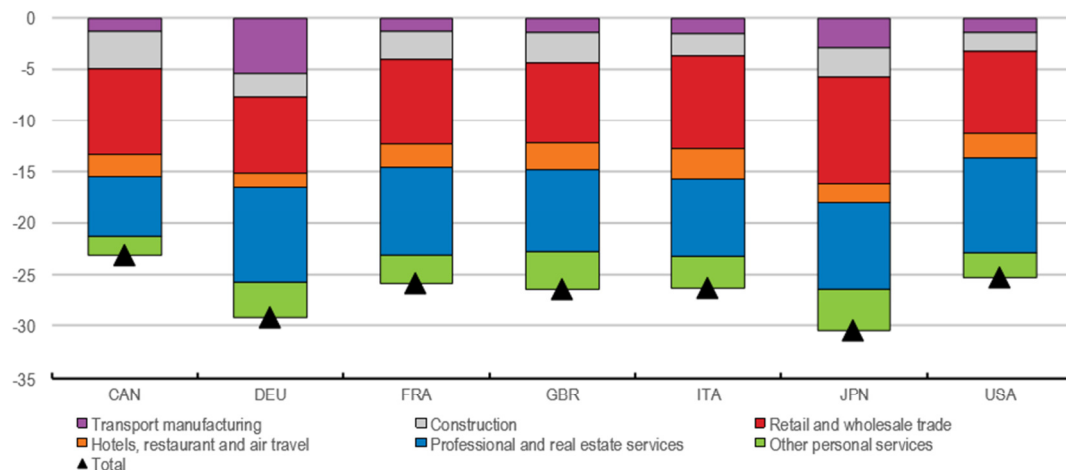
Ωστόσο, ο συνολικός αντίκτυπος στη μείωση του ΑΕΠ κάθε χώρας σχετίζεται άμεσα με το χρονικό διάστημα ισχύς και εφαρμογής των μέτρων σε κάθε χώρα. Επίσης, οι σχετικοί υπολογισμοί συνιστούν υποθέσεις και μπορεί να ποικίλλουν και να διαφοροποιηθούν σημαντικά είτε ανοδικά είτε καθοδικά από χώρα σε χώρα, καθώς βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση με την έκταση, τη φύση των περιοριστικών μέτρων και τη συνολική χρονική διάρκεια εφαρμογής τους (OECD, 2020b: 2).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύγκριση μεταξύ Γερμανίας και Ιταλίας, με την Ιταλία να πλήττεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στους τομείς του τουρισμού και των δραστηριοτήτων αναψυχής, που καταλαμβάνουν και το μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας, ενώ η Γερμανία εμφανίζει μεγαλύτερες απώλειες στον τομέα των κατασκευών μεταφορών (OECD, 2020b: 3). Ανάλογες διαφοροποιήσεις ανά τομέα υφίστανται και μεταξύ άλλων κρατών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17: Πιθανός αρχικός αντίκτυπος των περιοριστικών μέτρων στη συρρίκνωση του ΑΕΠ των οικονομιών των χωρών G7 ανά τομέα παραγωγής

Figure 1. The potential initial impact of partial or complete shutdowns on activity in the G7 economies

Per cent of GDP at constant prices

(Πηγή: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity/>)

Σε άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες, εκτός των G7, οι σχετικές εκτιμήσεις στις εκθέσεις του ΟΟΣΑ αναφέρουν συρρίκνωση του ΑΕΠ των χωρών αυτών σε ποσοστό περίπου 15%, μετά την πλήρη εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων. Σε λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες, η ανάλογη μείωση υπολογίζεται περίπου στο 1/4. Οι υπολογισμοί βασίζονται σε μια ευρεία πολιτική εφαρμογής περιοριστικών μέτρων σε όλες τις πληττόμενες χώρες, σε σχέση με την εφαρμογή τους μόνο σε συγκεκριμένες (OECD, 2020b: 3).

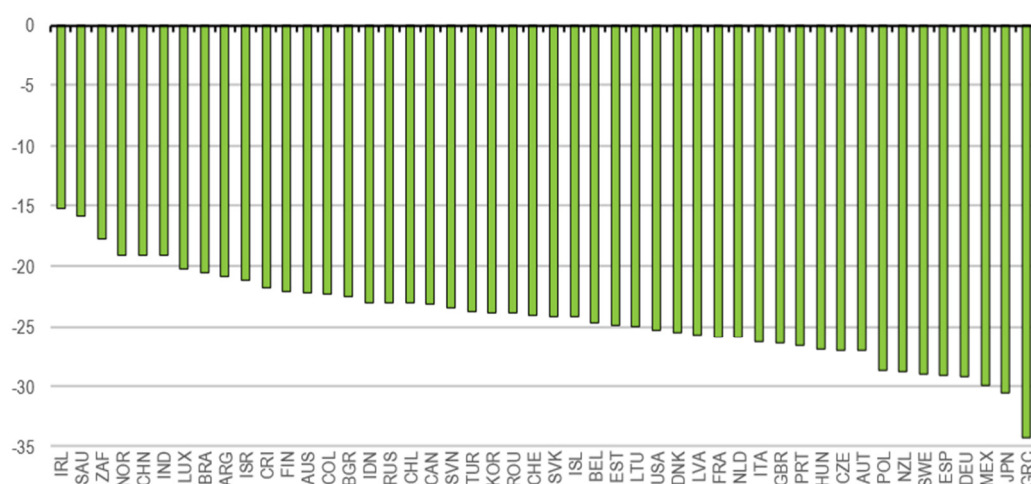
Με παρόμοιο τρόπο, όπως και στις οικονομίες των χωρών G7, φαίνεται να επηρεάζονται οι οικονομίες αναπτυσσόμενων χωρών που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε ισχυρά πληττόμενους τομείς, όπως ο τουρισμός. Στον αντίποδα, αναπτυσσόμενες χώρες των οποίων οι οικονομίες βασίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό στους τομείς της αγροτικής παραγωγής, των εξορύξεων και της παραγωγής

πετρελαίου, είναι πιθανόν, στα αρχικά στάδια, να βιώσουν μικρότερες απώλειες σε σύγκριση με τις προαναφερθείσες χώρες της προηγούμενης περίπτωσης. Αναμφίβολα, όμως, θα υποστούν σημαντικές μειώσεις λόγω της μειωμένης ζήτησης. Σημαντική ποικιλομορφία μεταξύ των χωρών θα παρατηρηθεί και ως προς τη χρονική στιγμή εκδήλωσης των πρώτων επιπτώσεων ανά χώρα. Στην περίπτωση της Κίνας, οι πρώτες επιπτώσεις έχουν ήδη εκδηλωθεί και αρχίζει να εξομαλύνονται λόγω της σταδιακής άρσης και ελάφρυνσης των μέτρων (OECD, 2020b: 4).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18: Πιθανός αρχικός αντίκτυπος των περιοριστικών μέτρων στη συρρίκνωση του ΑΕΠ επιλεγμένων προηγμένων και αναδύομενων οικονομικά χωρών

Figure 2. The potential initial impact on activity of partial or complete shutdowns on activity in selected advanced and emerging market economies

Per cent of GDP at constant prices

(Πηγή: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity/>)

Σύμφωνα με την έκθεση του Απριλίου 2020 του ΟΟΣΑ, ένας εναλλακτικός τρόπος για την εκτίμηση των πιθανών άμεσων επιπτώσεων των ληφθέντων μέτρων είναι η ενδεδειγμένη μελέτη των ειδικότερων τομέων, που σχετίζονται με τις καταναλωτικές προτιμήσεις του αγοραστικού κοινού σε κάθε χώρα, ώστε να προσδιοριστούν εκείνοι που πλήττονται περισσότερο από τα περιοριστικά μέτρα. Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται

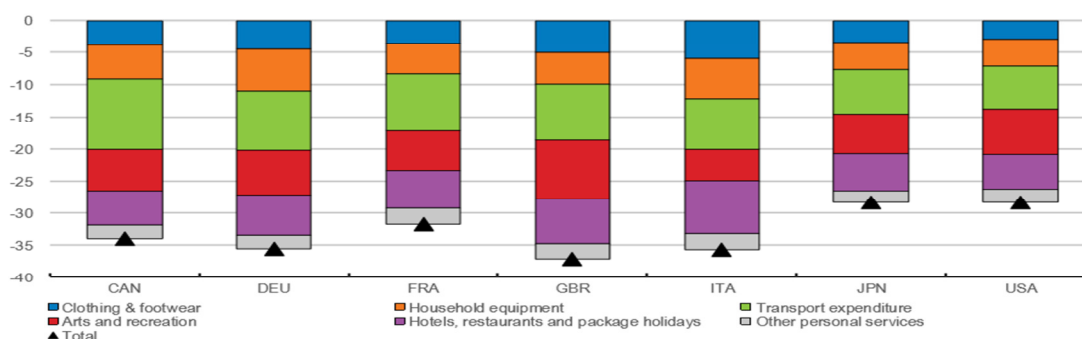
ότι οι αγοραστικές δαπάνες των καταναλωτών κατά το διάστημα ισχύς των μέτρων θα μειωθούν κατά 50-100%, στους τομείς της αγοράς ρουχισμού, υποδημάτων, οικιακού εξοπλισμού, εξασφάλισης τουριστικών πακέτων ταξιδιών, εστιατορίων, ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και ευρύτερα υπηρεσιών εστίασης.

Παράλληλα, οικονομικές συναλλαγές οι οποίες απαιτούν την άμεση, φυσική επικοινωνία μεταξύ καταναλωτή και επιχείρησης, όπως η αγορά αυτοκινήτου ή η παροχή υπηρεσιών κομμωτηρίου, θα ανασταλούν πλήρως κατά το ανωτέρω διάστημα (OECD, 2020b: 4). Στις ανεπτυγμένες οικονομίες των χωρών της οργάνωσης G7 (Group of Seven), η μείωση των αγοραστικών δαπανών των καταναλωτών θα κυμανθεί περίπου στο 30%, μετά την πλήρη εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων. Η εν λόγω μείωση αφορά όλους τους προαναφερθέντες τομείς, όπως παρουσιάζονται χαρακτηριστικά ανά τομέα παραγωγής στον ακόλουθο πίνακα. Συνάμα, οι μειωμένες αγοραστικές δαπάνες των καταναλωτών στις χώρες αυτές θα εξαρτηθούν άμεσα από τις μειωμένες εισαγωγές, ενώ θα επιφέρουν και μείωση κατά περίπου 1/5 στο εκάστοτε εθνικό παραγόμενο προϊόν (OECD, 2020b: 5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19: Πιθανός αρχικός αντίκτυπος των περιοριστικών μέτρων στις αγοραστικές δαπάνες των καταναλωτών των χωρών G7 ανά τομέα παραγωγής

Figure 3. The potential initial impact of partial or complete shutdowns on private consumption in the G7 economies

Per cent of total consumers' expenditure

(Πηγή: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19->

[containment-measures-on-economic-activity/](https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity/))

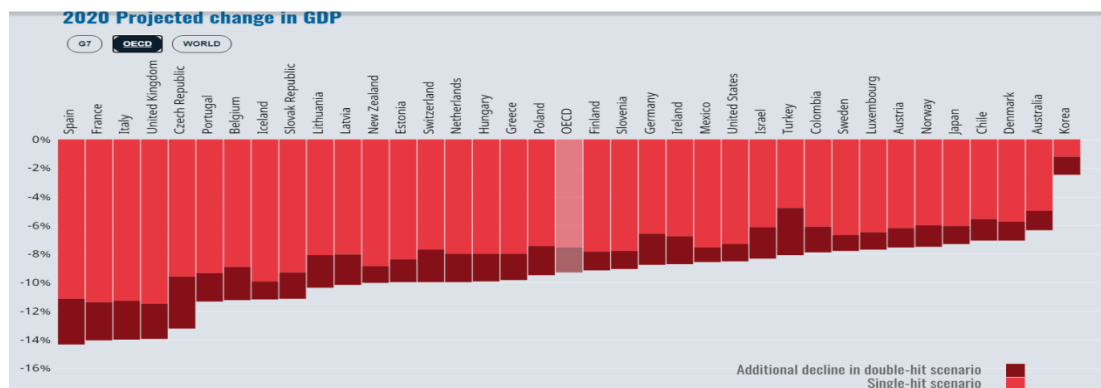
Βάσει των προαναφερθέντων, διαπιστώνεται ότι οι συνέπειες της επιδημίας στο πλαίσιο των χωρών της ευρωζώνης δεν θα είναι ίδιες. Η Ελλάδα φαίνεται να είναι περισσότερο ευάλωτη από τους μέσους όρους των χωρών της ΕΕ, και σε συνθήκες προσφοράς, παραγωγικής δυνατότητας και σε συνθήκες κατανάλωσης.

Αρχικά η μεγάλη συμμετοχή του τουρισμού και του τομέα μεταφορών στο ΑΕΠ θα προκαλέσουν ριζικές αλλαγές στην οικονομία. Η δομή και το μέγεθος των επιχειρήσεων στην χώρα, που στο σύνολο τους είναι μικρές με μεγάλη καθυστέρηση στην τεχνολογία πληροφορικής και επικοινωνίας, θα παίξει σημαντικό ρόλο στις μεσοπρόθεσμες και ίσως μακροπρόθεσμες εξελίξεις. Συμπερασματικά οι προβλέψεις για την Ελληνική οικονομία μετά την πανδημία δείχνουν αναμενόμενη μικρότερη ύφεση, για την ελληνική οικονομία το 2020 σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης, προβλέπει ο ΟΟΣΑ στην εξαμηνιαία έκθεσή του (Ιούνιος 2020) (OECDd, 2020).

Λόγω του «ασυνήθιστου βαθμού αβεβαιότητας», ο ΟΟΣΑ χρησιμοποιεί δύο σενάρια για όλες τις χώρες και τις οικονομίες, τα οποία θεωρεί εξίσου πιθανά. Στο πρώτο σενάριο, κατά το οποίο δεν θα υπάρξει νέα έξαρση του κορονοϊού, το ελληνικό ΑΕΠ προβλέπεται να μειωθεί 8% φέτος έναντι 9,1% στην Ευρωζώνη και να αναπτυχθεί 4,5% το 2021, έναντι 6,5% στην Ευρωζώνη, όπως διαφαίνεται χαρακτηριστικά στο ακόλουθο διάγραμμα.

Στο δεύτερο σενάριο, κατά το οποίο θα υπάρξει μία νέα έξαρση της COVID-19 σε όλες τις χώρες περί τα τέλη του 2020, η ελληνική οικονομία προβλέπεται να καταγράψει ύφεση 9,8% φέτος έναντι 11,5% στην Ευρωζώνη και να σημειώσει ανάπτυξη της τάξεως του 2,3% το 2021, έναντι 3,5% στην Ευρωζώνη. Για την παγκόσμια οικονομία, ο ΟΟΣΑ προβλέπει ύφεση 6% για το τρέχον έτος και ανάπτυξη 5,2% το 2021, στο πρώτο σενάριο, ενώ στο δεύτερο σενάριο προβλέπει ύφεση 7,6% και ανάπτυξη 2,8% αντίστοιχα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20: Προβλεπόμενη αλλαγή στο ΑΕΠ βάσει των δύο σεναρίων

(Πηγή: <https://www.oecd.org/economic-outlook/june-2020/>)

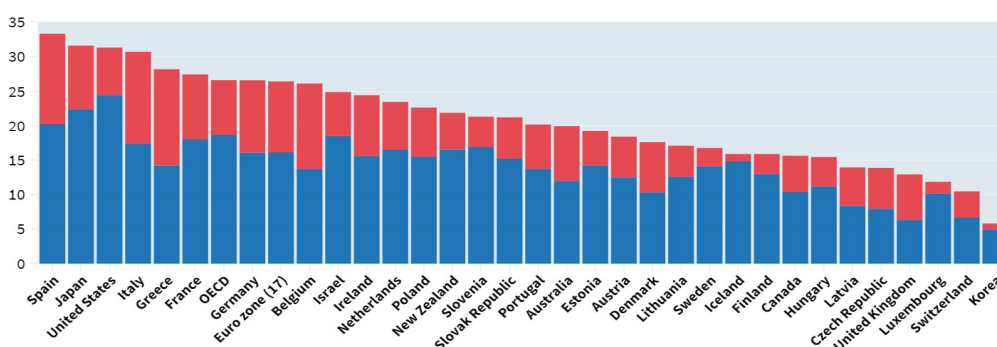
Εξαιτίας του ότι η Ελλάδα ήταν πολύ αποτελεσματική στον περιορισμό των κρουσμάτων κορονοϊού, αποφεύγοντας την υπερφόρτωση του συστήματος υγείας της και προωθήθηκε άμεσα η στήριξη στα εισοδήματα και στις επιχειρήσεις από τα μέτρα που έχει ανακοινώσει η κυβέρνηση έως τώρα ως αντίδραση στον COVID-19, οι προβλέψεις δεν διαφαίνονται ιδιαίτερα δυσσιώπες. Και μάλιστα σε επίπεδο διεύρυνσης του δημοσίου χρέους της, στην περίπτωση του πρώτου σεναρίου, που θα φτάσει το 14,17% του ΑΕΠ. Στην περίπτωση του δεύτερου σεναρίου, με νέα έξαρση της πανδημίας στα τέλη του 2020, το αντίστοιχο ποσοστό υπολογίζεται ότι θα φτάσει στο 14,03% του ΑΕΠ, όπως διαφαίνεται και στην ακόλουθη διαγραμματική απεικόνιση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21: Προβλέψεις για τη διακύμανση του δημοσίου χρέους

Public debt projections, 2019-21

Change in % points of GDP

Legend: Single-hit scenario (blue), Additional impact from double-hit scenario (red)

(Πηγή: <https://www.oecd.org/economic-outlook/june-2020/>)

Στην περίπτωση του δεύτερου σεναρίου (νέας έξαρσης του κορονοϊού, στα τέλη του 2020), θα απαιτηθεί περαιτέρω διερεύνηση της ισχύς των δημοσιονομικών μέτρων στήριξης των επιχειρήσεων έως και το 2021, ώστε σταδιακά να επέλθει η ανάκαμψη. Σύμφωνα με τις σχετικές επισημάνσεις του ΟΟΣΑ, «η κρίση του κορονοϊού είναι ένα εξωτερικό σοκ που αναστέλλει την ανάκαμψη της Ελλάδας από τις προηγούμενες κρίσεις της και καθυστερεί κάποιες από τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της κυβέρνησης, ενώ επιταχύνει άλλες», τονίζοντας ότι αυτό ενισχύει τη σημασία του να συνεχισθεί η επιδίωξη ενός πολυετούς προγράμματος μετασχηματισμού (OECDd, 2020).

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, όσον αφορά στην επανεκκίνηση του τουριστικού τομέα στη χώρα, ο οποίος, όπως επισημίναμε και στην προηγούμενη παράγραφο, συνεισφέρει καταλυτικά στην Ελληνική οικονομία, απαιτείται από την κυβέρνηση η ανακοίνωση ενός «ξεκάθαρου χρονοδιαγράμματος για την επανέναρξη του τουρισμού, που μπορεί να προκαλέσει μία αύξηση των κρατήσεων, αργότερα, στη διάρκεια της σεζόν».

Ωστόσο, προσθέτει ότι στην περίπτωση του δεύτερου σεναρίου, η μείωση των εισοδημάτων και της εμπιστοσύνης παγκοσμίως αναμένεται να περιορίσουν τις αφίξεις τουριστών και το 2021 και προτείνεται η παροχή δυνατότητας ανάπτυξης άλλων τομέων της οικονομίας. Η υγειονομική αυτή κρίση έχει εξασθενήσει σημαντικά τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές του τουριστικού τομέα, με αποτέλεσμα να επιβάλλεται η λήψη μέτρων, ώστε να μπορέσουν οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοί τους να αναβαθμίσουν τις δραστηριότητες και τις δεξιότητές τους και να στραφούν σε τομείς που υπόσχονται καλύτερες ευκαιρίες.

Ακόμη, ο ΟΟΣΑ αναφέρει ότι η ενίσχυση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος θα βελτιώνει το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας, ιδιαίτερα στην περίπτωση μίας νέας έξαρσης

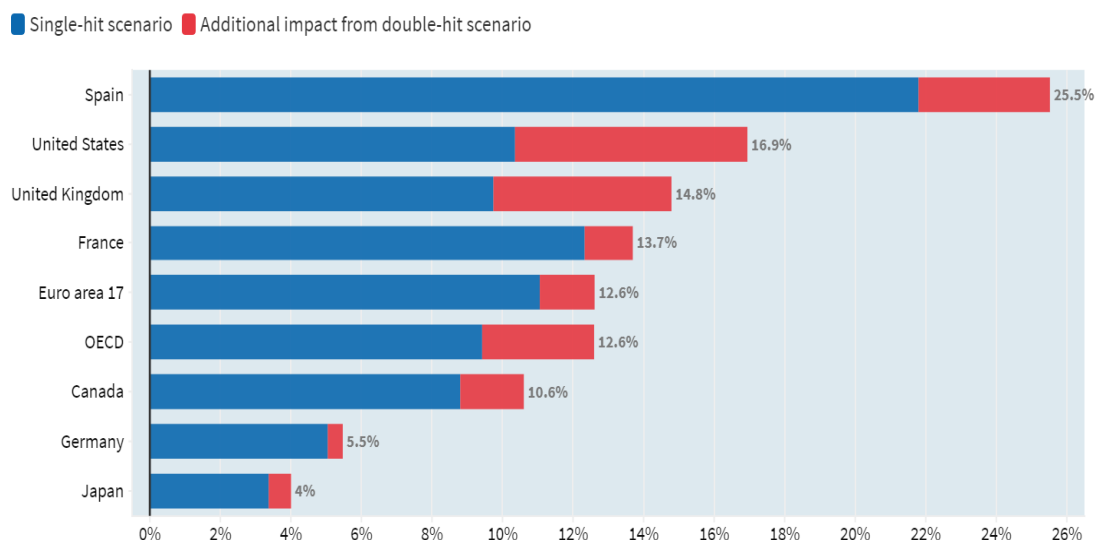
του ιού που θα συνοδεύεται από περιοριστικά μέτρα. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι τα ποσοστά ανεργίας στην ευρωζώνη, στην πρώτη περίπτωση θα φτάσει το 11,1%, ενώ στην περίπτωση του δεύτερου σεναρίου θα επέλθει συμπληρωματική αύξηση κατά 1,6%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22: Αύξηση των ποσοστών ανεργίας βάσει των δύο σεναρίων

Unemployment would rise even higher in 2020-Q4 with a second outbreak

Unemployment rate, % of labour force

(Πηγή: <https://www.oecd.org/economic-outlook/june-2020/>)

Στην κατεύθυνση ενίσχυσης της Ελληνικής οικονομίας και της χρηματοδότησης των τραπεζών, έχουν συνδράμει καταλυτικά οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και ειδικότερα, η απόφασή της να συμπεριλάβει τα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου στο πρόγραμμα αγορών ομολόγων.

Στην ίδια έκθεση του ΟΟΣΑ, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη δέσμευση της κυβέρνησης στο σχέδιο «Ηρακλής», για την επιτάχυνση της μείωσης των «κόκκινων» δανείων των τραπεζών και τη μείωση του κινδύνου αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ο ΟΟΣΑ τάσσεται υπέρ του ενιαίου πτωχευτικού καθεστώτος, σημειώνοντας ότι «η ενοποίηση του πτωχευτικού καθεστώτος και η ταχύτητα του συστήματος δικαιοσύνης θα βοηθούσαν την Ελληνική οικονομία να προσαρμοστεί στην κρίση». Με τη στήριξη του νέου ευρωπαϊκού ταμείου

ανάκαμψης, οι επενδύσεις στις υποδομές και η στροφή σε μία οικονομία με χαμηλές εκπομπές άνθρακα θα στήριζαν την ανάπτυξη» (OECDd, 2020).

Τέλος, η μειωμένη οικονομική δραστηριότητα θα περιορίσει τις πληρωμές φόρων και ασφαλιστικών εισφορών, οδηγώντας σε πρωτογενές δημοσιονομικό έλλειμμα, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο οποίος προβλέπει ότι το συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα θα φθάσει φέτος το 7,7% του ΑΕΠ (8,8% με το δεύτερο σενάριο) και το 4,9% το 2021 (6,6% με το δεύτερο σενάριο) από πλεόνασμα 1,5% πέρυσι. Το ποσοστό ανεργίας προβλέπεται να αυξηθεί στο 19,4% (19,6% στο δεύτερο σενάριο) στη χώρα μας φέτος, έναντι του αντιστοίχου 11,1% (12,7% βάσει του δεύτερου σεναρίου) για την ευρωζώνη συνολικά, ενώ για το 2021 αναμένεται να φτάσει στο 19,8% για το πρώτο σενάριο και 20,4% στο δεύτερο αντίστοιχα (OECDd, 2020).

Το υπό μελέτη φαινόμενο είναι σε εξέλιξη και οι πληροφορίες που υπάρχουν μέχρι στιγμής, δεν μπορούν να είναι ολοκληρωμένες για τις ακριβείς συνέπειες της πανδημίας στην Ελληνική οικονομία και στην επιχειρηματική δραστηριότητα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι η Ελλάδα θα βρεθεί και πάλι σε παρόμοιες συνθήκες με το 2009. Με τους δείκτες ανεργίας να αυξάνονται και την επιχειρηματική δραστηριότητα να συρρικνώνεται. Επίσης διαφαίνονται μια σειρά από αλλαγές στον τρόπο εργασίας και εκπαίδευσης που θα αφήσουν το στίγμα τους προκαλώντας διαρθρωτικές αλλαγές και συνακόλουθα βέβαια αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις.

2.1.2 Επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας – εργαζόμενοι σε αναστολή εργασίας λόγω της πανδημίας COVID-19

Η Περιφέρεια με το μεγαλύτερο ποσοστό επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας είναι το Νότιο Αιγαίο 34% και η Περιφέρεια με το αντίστοιχο μικρότερο ποσοστό είναι η Πελοπόννησος 11%. Τα στοιχεία, δείχνουν ότι περιφέρειες με επιχειρήσεις

που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό έχουν θιγεί περισσότερο. Για παράδειγμα, Ιόνια νησιά 30%, Ήπειρος 16%. Επίσης, μετρήθηκε ότι το ποσοστό, κατά μέσο όρο στο σύνολο των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, που βρέθηκαν σε αναστολή λειτουργίας είναι 14%. Άλλο χαρακτηριστικό είναι και το ποσοστό αναστολής λειτουργίας 12% στο λεκανοπέδιο Αττικής, παράγοντας που θα πρέπει συνδυαστικά να επανεξεταστεί με το μέγεθος των επιχειρήσεων, αλλά και με το ποσοστό επί του συνόλου των ελληνικών επιχειρήσεων. Τα μεγέθη εμφανίζονται στον Πίνακα 3 που ακολουθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων και αριθμός επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας, ανά Περιφέρεια

	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΣΕ ΑΝΑΣΤΟΛΗ	%ΑΝΑΣΤΟΛΗ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ			
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	88809	10379	12%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	273032	31811	12%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	38781	4739	12%
ΗΠΕΙΡΟΣ	45716	7195	16%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	112336	13196	12%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	76030	9777	13%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	38276	11402	30%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	97639	10802	11%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	112884	12115	11%
ΑΤΤΙΚΗ	348919	56094	16%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	34509	5089	15%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	49223	16929	34%
ΚΡΗΤΗ	135216	16456	12%
ΣΥΝΟΛΑ	1451370	205984	14%

(Πηγή: <https://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/01/01b7dbff324e4377968fcbe4e16b717a.pdf>)

Οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας σε αναστολή λειτουργίας με ποσοστό μεγαλύτερο από 80%, αφορούν αρχικά τον τομέα του τουρισμού 87%, στη συνέχεια, οι δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης 81%, η εκπαίδευση 89% και οι αθλητικές οργανώσεις 87%. Παρατηρείται ότι όλοι οι κλάδοι παραγωγής έχουν υποαπασχόληση, αλλά θα μπορούσαμε να συνδέσουμε τα μεγαλύτερα ποσοστά με δραστηριότητες που δεν μπορούν να παραχθούν με προσφορά εργασίας εξ αποστάσεως.

Ο κλάδος που εμφανίζει το μικρότερο ποσοστό είναι ο κλάδος οικοδομικών κατασκευών στο 1%, στοιχείο που μπορεί να μην εξαρτάται άμεσα από την κρίση πανδημίας. Όλες οι πληροφορίες εμφανίζονται αναλυτικά στον ακόλουθο πίνακα. Η Περιφέρεια με το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζόμενων σε αναστολή λειτουργίας είναι το Νότιο Αιγαίο 57%, Ιόνια νησιά 48%, Βόρειο Αιγαίο και Κρήτη 33%, Ήπειρος 28% και η Περιφέρεια με το αντίστοιχο μικρότερο ποσοστό είναι η Περιφέρεια Αττικής 21%. Το ποσοστό για το λεκανοπέδιο Αττικής επιβεβαιώνει και το χαμηλό ποσοστό που προηγουμένως αναφέρθηκε στις αντίστοιχες επιχειρήσεις σε αναστολή της περιφέρειας. Επίσης, μετρήθηκε ο μέσος όρος για όλη την Ελλάδα που αγγίζει το 25%. Τα δεδομένα εμφανίζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Συνολικός αριθμός εργαζομένων σε αναστολή λειτουργίας με αντίστοιχα μεγέθη απασχόλησης, ανά Περιφέρεια

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΥΝ.ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΕ	%
		ΑΝΑΣΤΟΛΗ	
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ	179807	47813	27%
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ			
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	600270	157543	26%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	75514	17286	23%
ΗΠΕΙΡΟΣ	98792	27685	28%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	218330	54185	25%

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	140209	34749	25%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	88534	42829	48%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	182058	39739	22%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	191734	47729	25%
ΑΤΤΙΚΗ	1922465	397969	21%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	59658	19835	33%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	154809	87721	57%
ΚΡΗΤΗ	266019	88315	33%
ΣΥΝΟΛΑ	4178199	1063398	25%

(Πηγή: <https://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/01/01b7dbff324e4377968fcbe4e16b717a.pdf>)

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα αναφέρονται στα ποσοστά των εργαζομένων ανά κλάδο που βρέθηκαν σε αναστολή εργασίας και ακολουθούν τα ποσοστά των επιχειρήσεων με μικρές αποκλίσεις. Τα ποσοστά των εργαζομένων σε επιχειρήσεις με αναστολή λειτουργίας των ανωτέρω κλάδων ανέρχονται σε 94% για τα καταλύματα, σε 90% για εστίαση, σε 90% για την εκπαίδευση και σε 90% για τις αθλητικές δραστηριότητες και διασκέδαση (<https://www.statistics.gr/el/statistics>).

Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ δείχνουν ότι περισσότερα από ένα στα τρία άτομα δεν έχουν αρκετά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία για να συντηρούν την οικογένεια τους πάνω από το όριο της φτώχειας, για τουλάχιστον τρεις μήνες. Αυτός ο κίνδυνος είναι ιδιαίτερα μεγάλος για όσους ζουν σε νοικοκυριά με εργαζόμενα άτομα ηλικίας κάτω των 34 ετών και άτομα χωρίς ανώτερη εκπαίδευση, καθώς και για ζευγάρια με παιδιά. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα απαιτούσε τον καθορισμό μακροχρόνιων μέτρων στήριξης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	
Περιγραφή	Σύνολο	Σε αναστολή λειτουργίας	Ποσοστό (%) επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργία
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	150251	59838	40%
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	29368	25591	87%
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	82412	66681	81%
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΙΝ/ΦΟΥ- ΜΟΥΣΙΚΗ	1770	180	10%
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ - ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	49246	250	1%
ΕΝΟΙΚΙΑ/ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ	5901	1326	22%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	4055	882	22%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	20517	18222	89%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	2705	1311	48%
ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΛΑΣΗ	7543	2022	27%
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	630	490	78%
ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	4709	3546	75%
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	7975	6918	87%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	7955	2010	25%
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ			
Άλλες Δραστηριότητες	23113	16717	72%

(Πηγή: <https://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/01/01b7dbff324e4377968fcbe4e16b717a.pdf>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Εργαζόμενοι σε αναστολή εργασίας ανά κλάδο

Περιγραφή	Σύνολο απασχολούμενων	Σε αναστολή εργασίας	Ποσοστό (%)
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	413494	145336	35%
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	147522	138966	94%
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	384196	344265	90%
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΙΝ/ΦΟΥ- ΜΟΥΣΙΚΗ	8716	1196	14%
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ - ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	62310	1549	2%
ΕΝΟΙΚΙΑ/ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ	13669	3372	25%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	18714	3771	20%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	345915	311117	90%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	26199	17372	66%
ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΛΑΣΗ	15964	8859	55%
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	2867	2227	78%
ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	15653	13620	87%
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	30502	27522	90%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	29552	4035	14%
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	53035	39891	75%

(Πηγή: <https://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/01/01b7dbff324e4377968fcbe4e16b717a.pdf>)

Αν οι συνθήκες δεν αλλάξουν για την καλοκαιρινή περίοδο, οι συνέπειες για την Ελληνική οικονομία θα είναι ανεπανόρθωτες, αφού, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο κλάδος του τουρισμού συμμετέχει στο 25% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ.

Η πανδημία COVID-19 θα προκαλέσει μια δεύτερη, συνεχή, επαναλαμβανόμενη οικονομική ύφεση, και οι μικρές επιχειρήσεις είναι πιθανό να υποστούν το μεγαλύτερο βάρος της. Η υποχρεωτική αναστολή λειτουργίας των επιχειρήσεων και η κοινωνική απόσταση είναι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν πολλές μικρές επιχειρήσεις να κλείσουν, αφήνοντας ανθρώπους εκτός εργασίας.

Η κυβέρνηση έχει λάβει ορισμένα μέτρα για να μειώσει τις ζημιές στις μικρές επιχειρήσεις, αλλά η αποτελεσματικότητά τους, εξαρτάται από το πόσο θα διαρκέσει η πανδημία, για να μπορέσουν τα μέτρα στήριξης να διατηρήσουν ανοιχτές πολλές μικρές επιχειρήσεις, τα επόμενα χρόνια. Η παράλληλη προσπάθεια ανάλυσης των δύο φαινομένων, οικονομικής κρίσης του 2009 και πανδημίας 2020, μπορεί να βοηθήσει σε ερευνητικό επίπεδο την καλύτερη αντιμετώπιση του προβλήματος σήμερα. Έτσι, θα γίνει μια προσπάθεια να γίνει σύγκριση των μεγεθών που αναφέρονται στη μείωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2009, με αυτή που μετρήθηκε μέχρι τον Απρίλη του 2020.

Η ύφεση 2009, επηρέασε όλους τους παραγωγικούς κλάδους και όλες τις επιχειρήσεις αλλά όχι με τον ίδιο τρόπο. Ο αντίκτυπος στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ήταν μεγαλύτερος. Μελέτες δείχνουν ότι οι μειώσεις των εσόδων και η αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στην αγορά, είναι δύο φαινόμενα που λειτουργούν ανασταλτικά για την πορεία των επιχειρήσεων σε περιόδους ύφεσης. Η μειωμένη χρηματοδότηση οδηγεί σε κλείσιμο, μεγαλύτερο ποσοστό μικρών επιχειρήσεων. Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν λιγότερους εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης, από την μια μεριά, αλλά

και έλλειψη βασικού σχεδιασμού χρηματοοικονομικής απόδοσης (Kaplan et al., 2001).

Αυτοί οι δύο λόγοι εξηγούν με τον καλύτερο τρόπο το παρακάτω δίλημμα. Αν, δηλαδή, το βασικό εμπόδιο για τις μικρές επιχειρήσεις στο να αυξήσουν τις επενδύσεις είναι η έλλειψη διαθέσιμης πίστωσης, ή απλά επιλέγουν να μην αυξήσουν τις επενδύσεις λόγω αβεβαιότητας, ή μη δυνατότητας οργανωμένης οικονομικής διαχείρισης και επιστημονικού τρόπου χρηματοοικονομικής διοίκησης. Το σύνολο των μικρών επιχειρήσεων που έκλεισαν την περίοδο της κρίσης του 2009 ήταν 28,36%, έναντι του 9,4% του συνόλου των επιχειρήσεων. Τα στοιχεία εμφανίζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Εξέλιξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Έτη	Αριθμός επιχειρήσεων	Αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων
2008	942.671	644.051
2009	942.911	641.175
2010	942.930	577.867
2014	896.226	492.221
2015	871.278	474.088
2016	855.346	461.357
2008-2016		
% Μείωση	9,40%	28,36%

(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ 2008-2016)

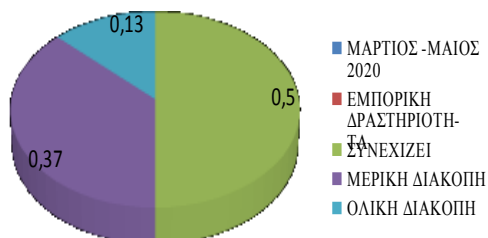
Παρόλο που δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τον αριθμό των επιχειρήσεων που θα κλείσουν λόγω της πανδημίας, σε αυτό το σημείο, θα παρουσίαζε ενδιαφέρον να αναφερθούν τα στοιχεία από την έρευνα που πραγματοποίησε η Endeavor σε δείγμα 100 μικρομεσαίων επιχειρήσεων, 15 διαφορετικών κλάδων, για το διάστημα 15

Μαρτίου – 15 Μαΐου, με στόχο τη μελέτη των συνεπειών της κρίσης του κορονοϊού στις βασικές λειτουργίες των επιχειρήσεων.

Τα στοιχεία που μετρήθηκαν αφορούσαν τρεις παράγοντες: τον όγκο των πωλήσεων, το επίπεδο της απασχόλησης και τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν γρήγορα στο μεταβαλλόμενο εξωτερικό περιβάλλον (Endeavor Greece, 2020). Το 50% δεν διέκοψε την εμπορική λειτουργία, ενώ το 37% υπολειπούν και το 13% διέκοψε εντελώς. Το 17% δηλώνει μείωση των εσόδων μεγαλύτερη από 60%, ενώ μόνο το 24% δηλώνει αναμενόμενη αύξηση. Ποσοστό άνω από το 50% των επιχειρήσεων του δείγματος έχουν θέσει το προσωπικό σε αναστολή εργασίας. Ήδη, το 10% έχει απολύσει εργαζόμενους, ενώ αναμένεται να γίνουν απολύσεις στο 30% των επιχειρήσεων. Τα στοιχεία εμφανίζονται στα διαγράμματα που ακολουθούν.

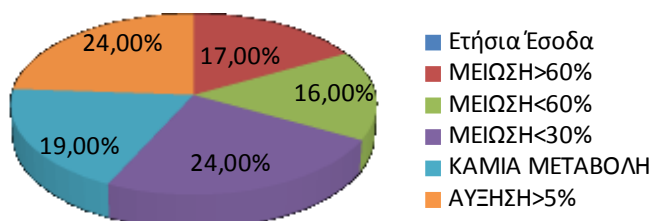
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23

(Πηγή: Endeavor Greece, 2020)

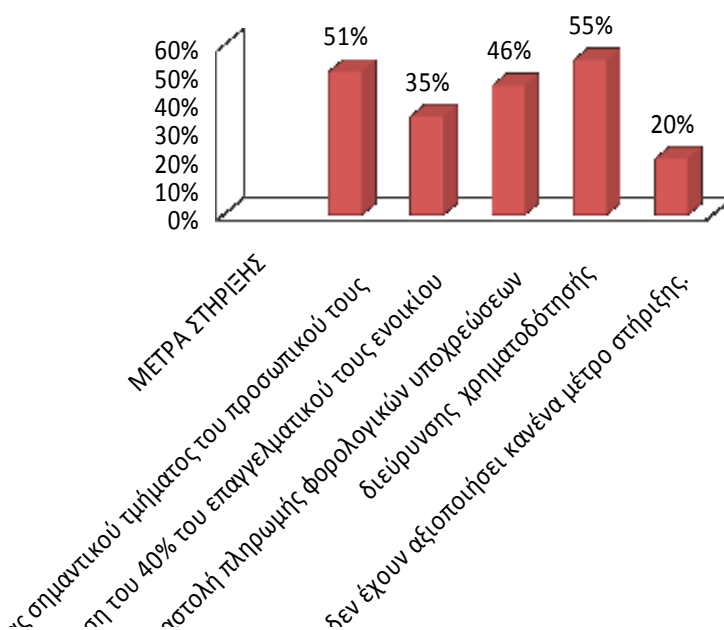
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24

(Πηγή: Endeavor Greece, 2020)

Επίσης, το 51% του δείγματος έχει δεχτεί επιδότηση για αναστολή λειτουργίας και αναστολή εργασίας, ενώ το 35% έχει χρησιμοποιήσει το μέτρο στήριξης που αφορά τη μείωση του 40% ενοικίου και το 46%, το μέτρο στήριξης για την αναστολή πληρωμών φορολογικών υποχρεώσεων. Το 55% έχει χρησιμοποιήσει φορείς χρηματοδότησης και το 20% δεν έχει χρησιμοποιήσει κανένα από τα προβλεπόμενα μέτρα στήριξης. Τα στοιχεία εμφανίζονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25 (Πηγή: Endeavor Greece, 2020)

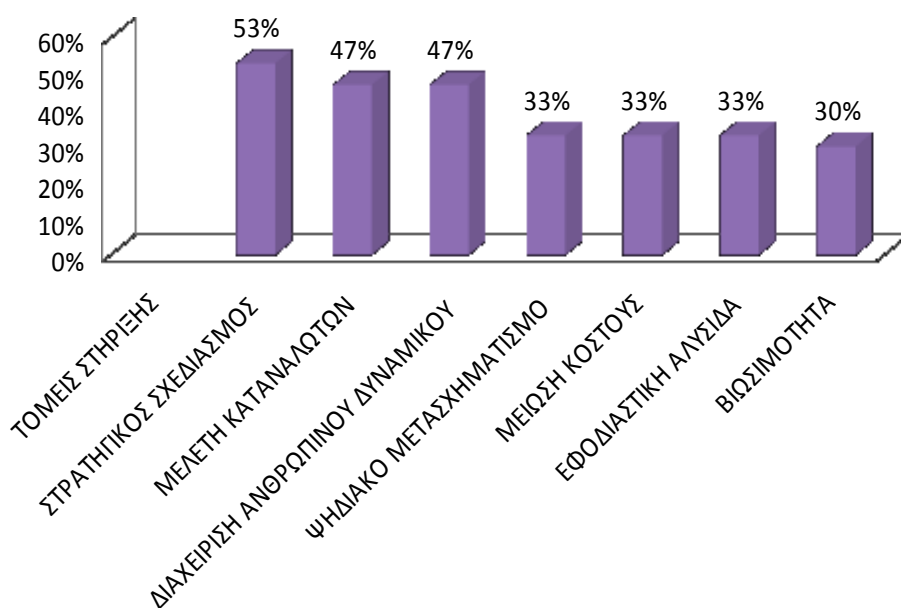

Στη συνέχεια, μετρήθηκαν στοιχεία που οι ίδιες οι επιχειρήσεις, ανέφεραν ότι είναι σημαντικοί τομείς στους οποίους θα χρειαστούν στήριξη για να μπορέσουν να ξεπεράσουν τα προβλήματα που προέκυψαν λόγω των δύο συνεχιζόμενων κρίσεων, δηλαδή της οικονομικής κρίσης του 2009 και της κρίσης πανδημίας του 2020. Οι σημαντικότεροι τομείς, έτσι όπως εμφανίζονται στο διάγραμμα 14 που ακολουθεί, είναι:

- Υποστήριξη για στρατηγικό σχεδιασμό
- Μελέτη της συμπεριφοράς των καταναλωτών
- Διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού
- Ψηφιακός μετασχηματισμός
- Μείωση κόστους λειτουργίας
- Εφοδιαστική αλυσίδα
- Σχέδιο βιωσιμότητας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26

(Πηγή: Endeavor Greece, 2020)

Ο τρόπος επίδρασης των δύο τελευταίων κρίσεων της δεκαετίας του 2010, στη λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες. Έτσι, η προηγούμενη εμπειρία της χρηματοοικονομικής κρίσης μπορεί να βοηθήσει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργεί η κρίση πανδημίας το 2020. Πάντα με την ελπίδα πως η εξέλιξη της πανδημίας δεν θα οδηγήσει σε ένα δεύτερο lockdown, γιατί τότε μόνο το 15% των επιχειρήσεων μπορεί να υποθέσουμε ότι θα έχει ασφάλεια στη συνέχιση της λειτουργίας του (Endeavor Greece, 2020).

2.1.3 Οι κυριότερες προβλεπόμενες οικονομικές επιπτώσεις του δεύτερου lockdown

Το δεύτερο lockdown σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνιστά μια πραγματικότητα λόγω της ραγδαίας εξάπλωσης του ιού και του υψηλού ποσοστού θνησιμότητας των ασθενών παγκοσμίως. Στις χώρες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, επιχειρείται η υιοθέτηση ενός μοντέλου εφαρμογής περιοριστικών μέτρων που θα ακολουθεί τους

κύκλους της πανδημίας, μέχρι την επίσημη κυκλοφορία του εμβολίου. Αυτά τα νέα περιοριστικά μέτρα δεν έχουν όμοιο οικονομικό αντίκτυπο με εκείνα που εφαρμόστηκαν την Άνοιξη του 2020, καθώς η επίδρασή τους στο ΑΕΠ του τετάρτου τριμήνου του 2020 της Ευρωζώνης πρόκειται να αποδειχθεί κατά 30-60% ηπιότερη. Συνακόλουθα, η προβλεπόμενη ανάκαμψη διεθνώς δεν έχει εκτροχιαστεί αλλά θα επέλθει με καθυστέρηση.

Οι ανωτέρω προβλέψεις σημειώνονται σε έρευνα των οικονομικών αναλυτών του ομίλου Allianz που δημοσιοποιήθηκε κατά τον μήνα Νοέμβριο 2020 (Allianz: Η ανάκαμψη της Ευρωζώνης δεν έχει εκτροχιαστεί, όμως θα καθυστερήσει, λόγω του 2ου lockdown, 2020). Σύμφωνα με την έρευνα, «το ΑΕΠ της Ευρωζώνης του τετάρτου τριμήνου του 2020 φαίνεται ότι θα συρρικνωθεί κατά περίπου -4% σε επίπεδο τριμήνου οδηγώντας έτσι τις προβλέψεις για οικονομική συρρίκνωση το 2020 στο 7,6%». Ωστόσο, αναμένεται μια ισχυρή ανάκαμψη το 2021 (+4,1%, από το +4,8% που είχε προβλεφθεί τον Σεπτέμβριο), καθώς οι περιορισμοί στις κοινωνικές συναναστροφές παραμένουν.

Η διάθεση ενός αποτελεσματικού εμβολίου πριν το τέλος του χρόνου, αναμένεται να φέρει την αναγκαία ανατροπή στην οικονομική ανάκαμψη κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2021, μειώνοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, την οικονομική αβεβαιότητα. Παρόλα αυτά, ο κίνδυνος της δημιουργίας μακροχρόνιων προβλημάτων στην οικονομία έχει αυξηθεί, δεδομένων των πολλών πτωχεύσεων, της υψηλής ανεργίας και της αυξημένης πίεσης που ασκείται στον τραπεζικό κλάδο. Σύμφωνα με τις σχετικές ανακοινώσεις της Κομισιόν, η αναζωπύρωση της πανδημίας επηρεάζει συνολικά την ανάκαμψη της οικονομίας της Ε.Ε. Σε σύγκριση με τις θερινές οικονομικές προβλέψεις του 2020, οι προβλέψεις για την ανάπτυξη τόσο για τη ζώνη του ευρώ όσο και για την Ε.Ε. συνολικά είναι ελαφρώς υψηλότερες για το 2020 και

χαμηλότερες για το 2021. Παράλληλα, η παραγωγή τόσο στη ζώνη του ευρώ όσο και στην ΕΕ δεν αναμένεται να ανακτήσει τα προ της πανδημίας επίπεδα εντός του 2022.

Για την Ελλάδα, η Κομισιόν αναφέρει πως έλαβε μέτρα εγκαίρως, την περασμένη άνοιξη, ενώ εκτιμά πως η οικονομική δραστηριότητα θα ανακάμψει. Η Κομισιόν καταγράφει στους παράγοντες κινδύνου τη γεωπολιτική αβεβαιότητα που επικρατεί στην περιοχή, καθώς και τις πιέσεις από τις μεταναστευτικές ροές. Στον αντίποδα, η Ελλάδα είναι πιθανό να λάβει σημαντική χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης που θα ενισχύσει τη ζήτηση.

Σημειώνεται, επίσης, πως η Κομισιόν προβλέπει δραστική άνοδο στο χρέος που θα αντιστοιχεί στο 207,1% του ΑΕΠ φέτος, από 180,5% πέρυσι, ενώ προβλέπεται να υποχωρήσει κάτω από το 200% το 2022 και να διαμορφωθεί στο 194,8%. Όσον αφορά στην καταναλωτική δαπάνη, προβλέπει πτώση 5,5% για φέτος, αύξηση 4% το 2021 και περαιτέρω αύξηση 2% το 2022. Αντίστοιχα η ανεργία θα σκαρφαλώσει στο 18% φέτος, από 17,3% το 2019, ενώ το 2021 προβλέπεται να υποχωρήσει στο 17,5%. Βάσει των σχετικών προβλέψεων, περαιτέρω αξιοσημείωτη αποκλιμάκωση αναμένεται για το 2022 όταν θα υποχωρήσει, κατά προσέγγιση, στο 16,7% (Κομισιόν: Βλέπει ύφεση 9% στην Ελλάδα φέτος αλλά χωρίς ένα ενδεχόμενο δεύτερο lockdown κατά το 2020).

Κατά τον Έλληνα Υπουργό Οικονομικών Χρ. Σταϊκούρα, οι υπολογισμοί από την πρόσφατη εμπειρία σε ευρωπαϊκό επίπεδο ανεβάζουν το μηνιαίο κόστος επιβολής ενός καθολικού lockdown περίπου στο 2,5%-3% του ΑΕΠ κάθε χώρας. Από την πλευρά του ο Μάρκος Βερέμης, πρόεδρος της εταιρείας Upstream και εταίρος της Big Pi ventures, υποστηρίζει ότι πρέπει να συμμορφωθούμε για μία ακόμη φορά με τις οδηγίες των επιστημόνων, επισημαίνοντας ότι εάν εμφανίσει εκθετική επίδραση ο ιός, μοιραία θα κάνει μεγάλη ζημιά και στην οικονομία.

Ο ΟΟΣΑ σε πρόσφατη έκθεση που εξέταζε και το ενδεχόμενο δεύτερου κύματος της πανδημίας, προειδοποιούσε πως νέα γενικευμένα lockdown θα οδηγούσαν το παγκόσμιο ΑΕΠ σε συρρίκνωση έως και 7,8% φέτος, με τους ρυθμούς ανάπτυξης της επόμενης χρονιάς να περιορίζονται στο 2,8%. Για την Ευρωζώνη νέο σκληρό κύμα πανδημίας και γενικευμένο lockdown θα έφερναν αξιοσημείωτη πτώση του ΑΕΠ έως και 12% το 2020 και ποσοστό ανάπτυξης χαμηλότερο του 5% για το 2021 (Χατζηνικολάου, 2020). Σε ατομικό επίπεδο, θα βρεθούν σε εξαιρετικά δυσμενή θέση τα νοικοκυριά να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, φορολογικές και ασφαλιστικές. Κλάδοι όπως η εστίαση, το εμπόριο και ο χειμερινός τουρισμός θα πληγούν σε μεγάλο βαθμό.

Βάσει της διεθνούς ειδησεογραφίας, τα οικονομικά επιτελεία περιμένουν τη γνώμη των ειδικών σχετικά με την αποτελεσματικότητα και την ασφάλεια του εμβολίου, ώστε να προχωρήσουν σε ασφαλείς οικονομικές προβλέψεις. Στην Ελλάδα, τα νέα δεδομένα θα πρέπει να περιληφθούν στο τελικό σχέδιο Προϋπολογισμού το οποίο αναμένεται έως τις 21 Νοεμβρίου στη Βουλή. Οι ειδικοί εκτιμούν ότι με την έναρξη των εμβολιασμών, θα ομαλοποιηθεί υγειονομικά η κατάσταση και θα ακολουθήσει ισχυρή ανάκαμψη, το δεύτερο εξάμηνο του 2021, σε συνδυασμό με τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης. Σε δημοσιονομικό επίπεδο, οι προβλέψεις για το έλλειμμα βρίσκονται υπό συνεχή αναθεώρηση στη βάση των μέτρων που λαμβάνονται ανά διαστήματα (Καδδά, 2020).

Κατά το δεύτερο κύμα της πανδημίας, η Βρετανία ξεπέρασε, έως τις 11/11/2020, τους 50.000 νεκρούς από τον ιό και έγινε η χώρα με τον μεγαλύτερο αριθμό θανάτων από τον Covid-19 στην Ευρώπη. Επιπρόσθετα, έχει υποστεί τη μεγαλύτερη συρρίκνωση του ΑΕΠ μεταξύ των μεγάλων οικονομιών, γεγονός που πιθανόν οφείλεται στο ότι τα μέτρα του αρχικού lockdown εφαρμόστηκαν εκεί περισσότερο απ' ό,τι σε άλλες

χώρες και είχαν ιδιαίτερα σοβαρό αντίκτυπο στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, που αντιστοιχεί στο 80% της βρετανικής οικονομίας. Από τις αρχές του Νοέμβρη, ο Άγγλος πρωθυπουργός Μπόρις Τζόνσον ζήτησε από τον πληθυσμό της Αγγλίας να μείνει στο σπίτι για έναν μήνα, σε μια προσπάθεια να επιβραδυνθεί ο ρυθμός εξάπλωσης του ιού κατά το δεύτερο κύμα. Αντίθετα από το πρώτο lockdown, η κυβέρνηση έχει ενθαρρύνει τις εταιρείες κατασκευών και μεταποίησης να μείνουν ανοικτές, ενώ δεν έχει κλείσει τα σχολεία και τα πανεπιστήμια επί του παρόντος (Ο κορονοϊός σαρώνει την Ευρώπη – Τα αρνητικά ρεκόρ και τα μέτρα του 2ου κύματος της πανδημίας, 2020).

Το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, η Γαλλία έφτασε το 1,86 εκατομμύριο μολύνσεων, αποτελώντας την πιο πληγείσα χώρα στην Ευρώπη, σε επίπεδο συνολικού αριθμού κρουσμάτων, με τον αριθμό των νεκρών να έχει φτάσει τις 42.535. Συνακόλουθα, περί τα τέλη Οκτώβρη επιβλήθηκε στη χώρα νέο εθνικό lockdown με δυσμενείς οικονομικές, μεταξύ άλλων, επιπτώσεις. Ο Υπουργός Οικονομίας Μπρουνό Λεμέρ δήλωσε σε ραδιοφωνική συνέντευξη ότι, αν οι πολίτες τηρήσουν τα μέτρα του αυστηρού lockdown που έχουν επιβληθεί, η κρίσιμης σημασίας για τις επιχειρήσεις και τους καταστηματάρχες περίοδος των Χριστουγέννων μπορεί να διασωθεί.

Ανάλογη εμφανίζεται η κατάσταση και στη Γερμανική οικονομία, με τον Υπουργό Οικονομίας να ισχυρίζεται ότι οι περιορισμοί που έχουν επιβληθεί στη χώρα θα συνεχιστούν όλο το χειμώνα, με την κατάσταση να εξομαλύνεται μετά την έναρξη των πρώτων, μαζικών εμβολιασμών. Επίσης, τον μήνα Νοέμβρη, η Ιταλία ξεπέρασε το όριο του ενός εκατομμυρίου κρουσμάτων και η Ισπανία εκείνο των 40.000 νεκρών, με αποτέλεσμα να εφαρμοστούν περιοριστικά μέτρα για διάστημα

τουλάχιστον 30 ημερών σε πρώτη φάση (Ο κορονοϊός σαρώνει την Ευρώπη – Τα αρνητικά ρεκόρ και τα μέτρα του 2ου κύματος της πανδημίας, 2020).

Σύμφωνα με τις αρχικές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Αρχής (Eurostat, 2020), το 3ο τρίμηνο 2020 καταγράφηκε ανάκαμψη, με τον πραγματικό ρυθμό μεγέθυνσης να αυξάνεται στο 12,7%. Παρά ταύτα, το πραγματικό ΑΕΠ στην Ευρωζώνη παρέμεινε μικρότερο κατά -4,3%, σε σύγκριση με το τελευταίο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Παρόμοια μακροοικονομική επίδοση σημείωσαν οι χώρες της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Αυστρίας, με τη μέση σωρευτική πτώση της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας να ανέρχεται στο -4,4% (η Ισπανία αποτελεί εξαίρεση με -9,1%).

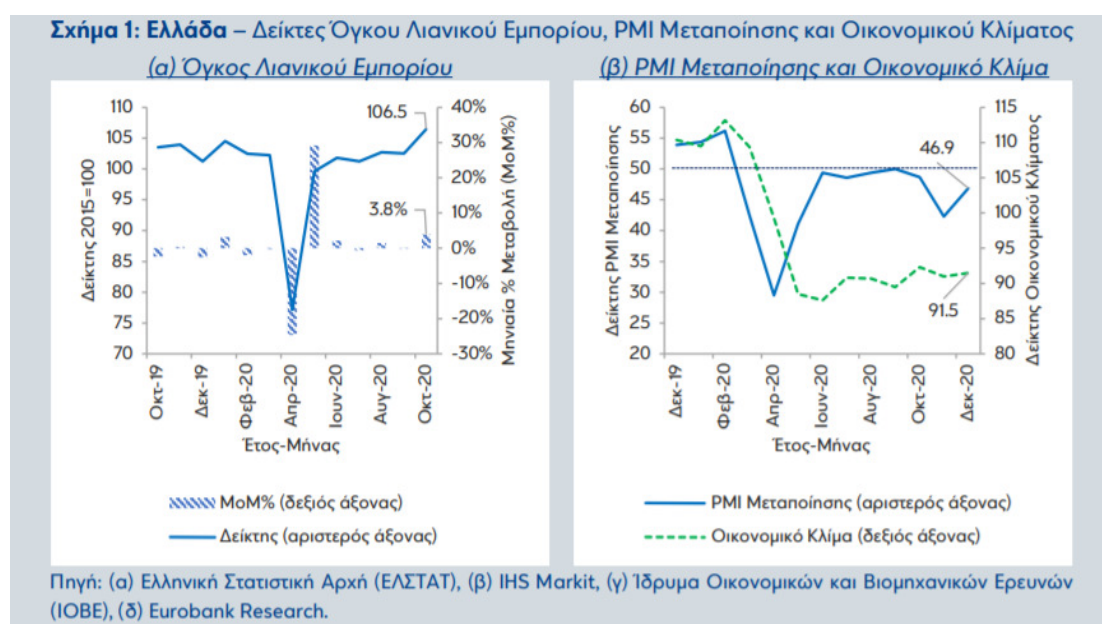
Ωστόσο, η προβλεπόμενη χειροτέρευση των οικονομικών συνθηκών ενδέχεται να είναι ηπιότερη από την αντίστοιχη του δευτέρου τριμήνου 2020 για το σύνολο σχεδόν της ευρωζώνης (Eurobank: Γιατί αναμένεται ηπιότερο πλήγμα από το Lockdown No2, 2020). Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι οι κυριότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανωτέρω οικονομικής πρόβλεψης είναι οι εξής :

- Η συσσώρευση γνώσης αναφορικά με τη λειτουργία της οικονομίας σε συνθήκες πανδημίας (προσαρμογή).
- Η συσσώρευση γνώσης και η ενίσχυση των υποδομών στο υγειονομικό πεδίο για την αντιμετώπιση της πανδημίας.
- Ο κατά πολύ χαμηλότερος βαθμός έκπληξης των φορέων της οικονομίας, δηλαδή των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και της κυβέρνησης, αναφορικά με τη διαταραχή του δεύτερου κύματος σε σύγκριση με το πρώτο.

Τα ανάλογα οικονομικά στοιχεία του τελευταίου τριμήνου του 2020 χαρακτηρίζονται από την εκ νέου εφαρμογή περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση του δεύτερου

κύματος της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19. Αυτό δεν ίσχυσε μόνο για την Ελλάδα αλλά για πολλές χώρες της Ευρώπης. Αναμφισβήτητα, τα εν λόγω μέτρα, αναμένεται να επηρεάσουν αρνητικά τα αποτελέσματα των εθνικών λογαριασμών του 4ου τριμήνου 2020. Επιπρόσθετα, όσο διατηρούνται, η αρνητική επίδραση θα περνά και στα στοιχεία του 1ου τριμήνου 2021. Σε ετήσια βάση, λόγω της πορείας της οικονομίας τα προηγούμενα τρίμηνα, το αποτέλεσμα θα είναι αρνητικό (για το 2021Q1). Τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών του 4ου τριμήνου 2020 είναι προγραμματισμένο να ανακοινωθούν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) στις 8 Μαρτίου 2021 μαζί με την 1η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ για τον πραγματικό ρυθμό μεγέθυνσης του 2020 (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 1).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 27:

Σε ότι αφορά το 4ο τρίμηνο 2020, και σε ποσοτικούς όρους (quantitatively), οι επιπτώσεις στην οικονομία από το δεύτερο lockdown εκτιμάται ότι θα διαφέρουν σε σχέση με το πρώτο. Οι αρχικές συνθήκες (initial conditions) δεν ήταν οι ίδιες – το ίδιο και οι προσδοκίες (expectations) – και η ένταση της διαταραχής του δεύτερου lockdown ήταν σε γενικές γραμμές – και συνεχίζει να είναι μέχρι και σήμερα – πιο ήπια (λιγότερο αυστηρά μέτρα) σε σύγκριση με το πρώτο. Ωστόσο, το δεύτερο

lockdown έχει μεγαλύτερη διάρκεια και οι αποφάσεις που λαμβάνονται χαρακτηρίζονται από υψηλότερη μεταβλητότητα (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 2).

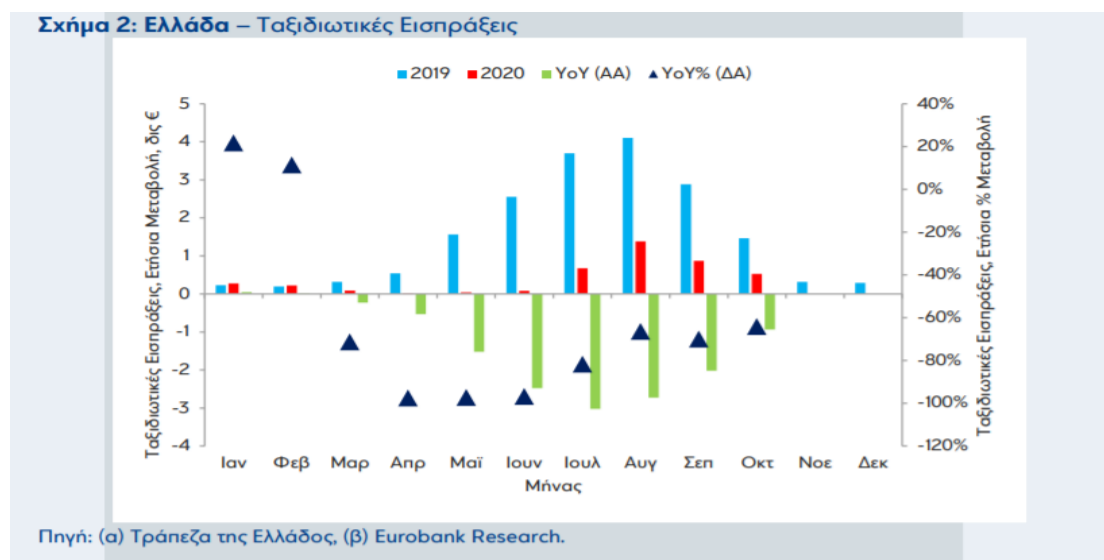
Στις αρχικές συνθήκες, ο σημαντικότερος παράγοντας που εκτιμάται ότι αμβλύνει τις αρνητικές συνέπειες του δεύτερου κύματος της υγειονομικής κρίσης, είναι η συσσώρευση άυλου κεφαλαίου υπό τη μορφή γνώσης για τη λειτουργία της οικονομίας σε συνθήκες πανδημίας. Ως εκ τούτου, τον Νοέμβριο 2020, οι φορείς της οικονομίας, δηλαδή τα νοικοκυριά, οι επιχειρήσεις και η κυβέρνηση, δεν βίωσαν τον αιφνιδιασμό του Μαρτίου-Απριλίου 2020. Τότε η αλλαγή των προσδοκιών ήταν απότομη καθώς στο τέλος του 2019 και στις αρχές του 2020 οι δείκτες οικονομικού κλίματος και καταναλωτικής εμπιστοσύνης είχαν βρεθεί σε υψηλά ετών.

Εν αντιθέσει με το πρώτο κύμα της πανδημίας, το δεύτερο ήταν αναμενόμενο και η αντίδραση (reaction) των φορέων της οικονομίας δύναται να ήταν περισσότερο αποτελεσματική. Βέβαια στην περίπτωση του πρώτου κύματος υπήρχε μια καθυστέρηση στη συνειδητοποίηση του μεγέθους της επερχόμενης ύφεσης. Παρά ταύτα, τους τελευταίους 10 μήνες δεν συσσωρεύτηκε μόνο γνώση αλλά και χρέη (debt). Η διαταραχή της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 ήταν πρωτόγνωρα μεγάλη, ο βαθμός εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας στις υπηρεσίες και συγκεκριμένα στα τουριστικά έσοδα υψηλός, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του πραγματικού ΑΕΠ στην Ελλάδα κατά -14,1% QoQ το 2ο τρίμηνο 2020 και τη σχετικά ήπια ανάκαμψη κατά 2,3% QoQ το 3ο τρίμηνο 2020. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της οικονομικής θέσης πολλών επιχειρήσεων και νοικοκυριών.

Συνεπώς, βάσει αυτού του πεδίου αρχικών συνθηκών, οι εκτιμώμενες επιπτώσεις του δεύτερου lockdown οξύνονται. Ένα ποσοστό των φορέων της οικονομίας ήταν σε δυσμενέστερη κατάσταση τον Νοέμβριο 2020 σε σχέση με τον Μάρτιο-Απρίλιο

2020, δηλαδή ήταν πιο ευάλωτοι σε νέα περιοριστικά μέτρα (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 2).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 28:

Στα στοιχεία που έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα για την πορεία της οικονομίας το 4ο τρίμηνο 2020 παρατηρούμε ότι ο όγκος πωλήσεων στο λιανικό εμπόριο ανέκαμψε κατά 3,8%, ενώ και ο δείκτης μεταποιητικής παραγωγής, παρά την επιβολή περιοριστικών μέτρων, ενισχύθηκε σημαντικά κατά 4,7%.

Κλάδοι όπως αυτοί του οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου, των τροφίμων, των μετάλλων, των χημικών, και της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, συνεισέφεραν θετικά στο προαναφερθέν αποτέλεσμα. Στο πεδίο των εξωτερικών συναλλαγών, οι εξαγωγές εμπορευμάτων εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών και των πλοίων ενισχύθηκαν κατά 4,7% τον Νοέμβριο 2020. Στο πεδίο των εξαγωγών υπηρεσιών (στοιχεία Οκτωβρίου 2020), η πτώση παρέμεινε μεγάλη σε ετήσια βάση λόγω της συνιστώσας των τουριστικών εισπράξεων (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 3).

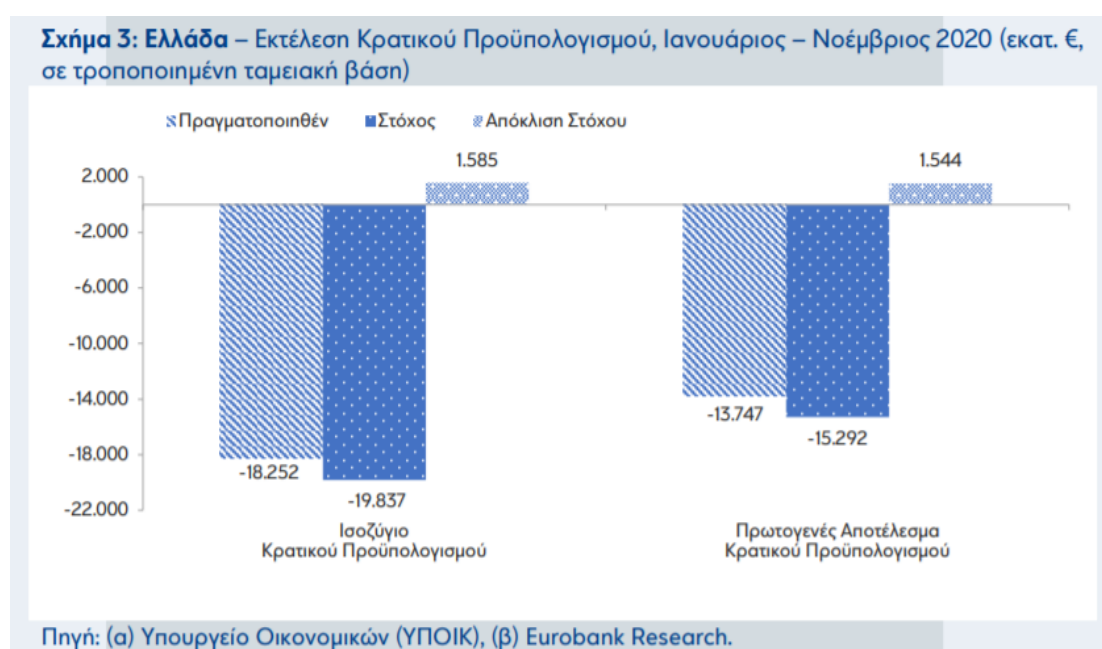
Σε επίπεδο τριμήνου (μέσος όρος Οκτ, Νοε, Δεκ 2020), ο δείκτης PMI μεταποίησης κινήθηκε πτωτικά και κάτω του ορίου ανάπτυξης-συρρίκνωσης των 50 μονάδων, ενώ

ο δείκτης οικονομικού κλίματος παρέμεινε οριακά στάσιμος, με τα καθαρά έσοδα για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2020 να διαμορφώνονται σε €42.126 εκατ., παρουσιάζοντας αύξηση σε σχέση με τον στόχο των €41.319 εκατ. κατά €806 εκατ. (ή κατά 2%) (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 3-4).

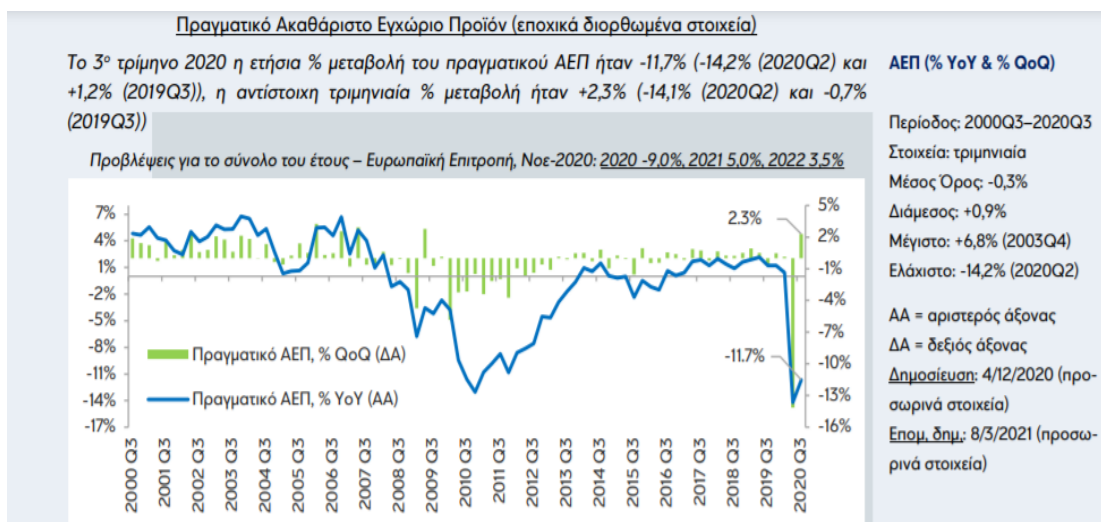
Πιο συγκεκριμένα τα φορολογικά έσοδα του Νοεμβρίου ανήλθαν σε €3.609 εκατ., αυξημένα κατά €533 εκατ. (ή κατά 17,3%) έναντι του στόχου που έχει περιληφθεί στην εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού 2021. Ωστόσο, εκτιμάται ότι η επίπτωση από τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του δεύτερου κύματος της πανδημίας θα εμφανιστεί με χρονική υστέρηση, επηρεάζοντάς αρνητικά κυρίως τα έσοδα μηνός Δεκεμβρίου και των επόμενων μηνών (Γώγος & Τσιαμπάου, 2021: 4).

Ενδεικτικά, αναφέρονται ακολούθως σχετικά διαγράμματα που αφορούν μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας σε επίπεδο πραγματικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ποσοστού ανεργίας, εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή και οικονομικής δραστηριότητας ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 29:

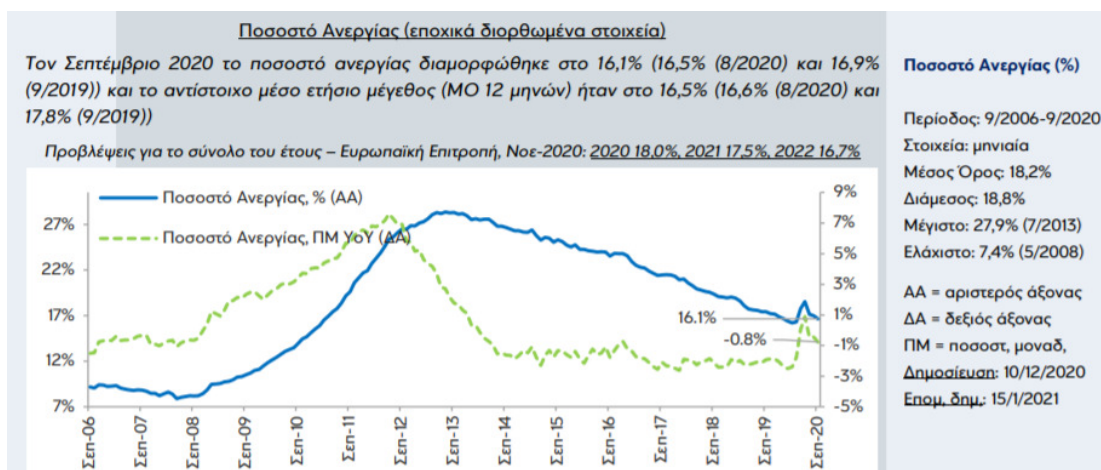

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 30:

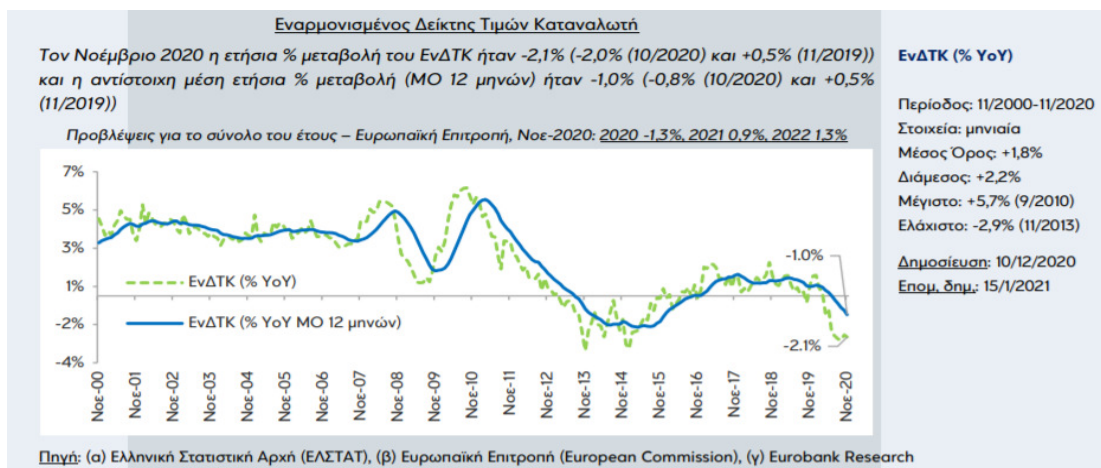
Πηγή: (α) Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), (β) Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), (γ) Eurobank Research

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 31:

Πηγή: (α) Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), (β) Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), (γ) Eurobank Research

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 32:

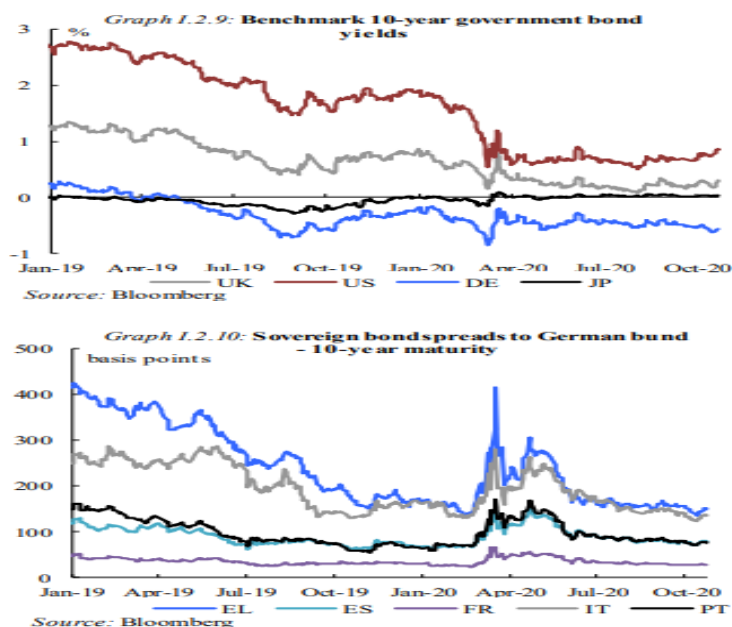

Πηγή: (α) Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), (β) Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), (γ) Eurobank Research

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την οικονομική έκθεση της ευρωπαϊκής επιτροπής που δημοσιεύτηκε το Νοέμβριο του 2020, σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης, το διάστημα του δεύτερου κύματος της πανδημίας, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) επέδειξε εξαιρετική ετοιμότητα προσαρμογής των εργαλείων της στην οικονομική πραγματικότητα με στόχο την προστασία του μεσοπρόθεσμου στόχου σταθερότητας των τιμών. Ταυτόχρονα, οι περισσότερες κεντρικές τράπεζες της ευρωζώνης διατήρησαν ευνοϊκές νομισματικές πολιτικές κατά τους τελευταίους μήνες του έτους, με τις αγορές ομολόγων να διατηρούν σε χαμηλά επίπεδα τα επιτόκια κινδύνου.

Η αγορά ομολόγων παρουσίασε σημαντική σταθεροποίηση έναντι του καλοκαιριού που προηγήθηκε. Κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών, χώρες όπως η Γερμανία και η Ιρλανδία, των οποίων οι οικονομίες επηρεάστηκαν σχετικά λιγότερο από την πανδημία, σημείωσαν κέρδη-ρεκόρ εν αντιθέσει με εκείνες που επλήγησαν βαρύτερα (European Commission, 2020: 33).

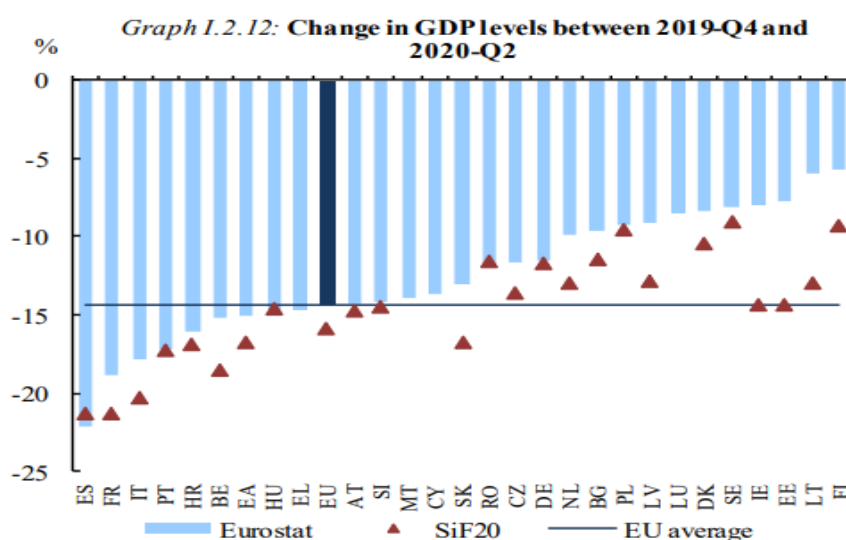
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ 33 & 34:

(Πηγή: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en)

Κατά το διάστημα Μάρτιος 2020-Μάιος 2020 η ευρωπαϊκή οικονομία ήρθε αντιμέτωπη με μια δραματική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, με αποτέλεσμα την επιβολή τεχνικής ύφεσης (33) στο πρώτο εξάμηνο του έτους. Μετά την πτώση του ΑΕΠ στις χώρες της ευρωζώνης κατά 3,7% στο πρώτο τρίμηνο του έτους, η αντίστοιχη μείωση κατά το δεύτερο τρίμηνο έφτασε το 11,8%, ενώ η οικονομική δραστηριότητα μειώθηκε κατά 15% περίπου στην ευρωζώνη το πρώτο εξάμηνο του χρόνου σε επίπεδα που είχαν σημειωθεί για τελευταία φορά στις αρχές του 2005 (European Commission, 2020: 35).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 35:

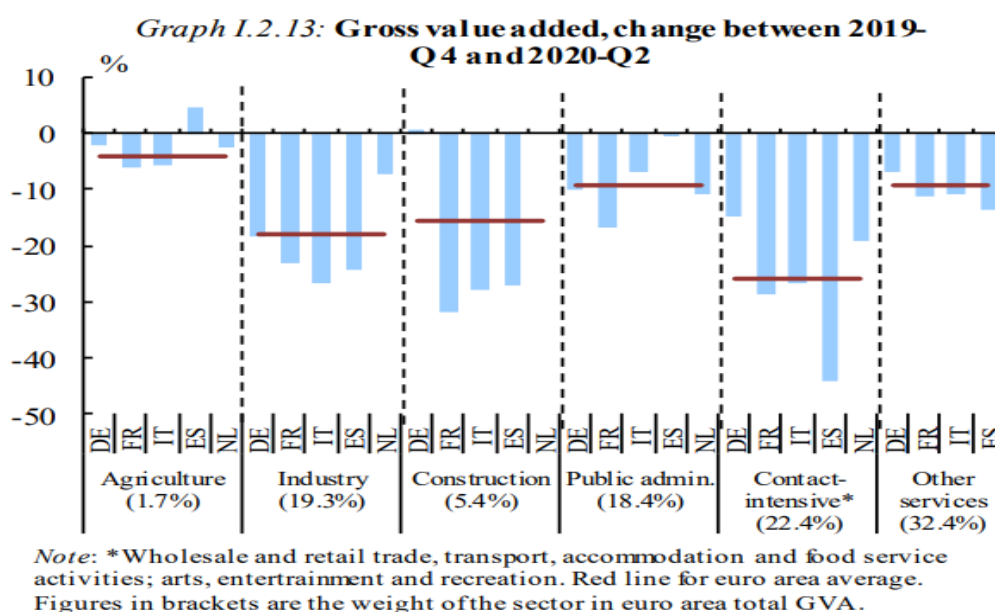

(Πηγή: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en)

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020, τα κράτη-μέλη κατέγραψαν σημαντικές μειώσεις στους οικονομικούς τους δείκτες, με 24 από αυτά να περνούν σε τεχνική ύφεση. Ενώ στα περισσότερα κράτη σημειώνεται οικονομική συρρίκνωση του ΑΕΠ τους της τάξεως του 10-15% από το τελευταίο τρίμηνο του 2019, το ευρύτερο οικονομικό κόστος της πανδημίας για το σύνολο των χωρών παρουσιάζει ασυμμετρία (European Commission, 2020: 35). Ειδικότερα, μεταξύ των έξι μεγαλύτερων κρατών-μελών, η

Ισπανία (22%), η Γαλλία (18 ¾%) και η Ιταλία (17 ¾%) εμφάνισαν μεγαλύτερες μειώσεις σε σχέση με την Γερμανία (11 ½%), την Ολλανδία (9 ¾%) και την Πολωνία (9 ¼%). Η μεγαλύτερη ύφεση εμφανίστηκε σε παραγωγικούς τομείς που απαιτούν την άμεση σωματική επαφή κι όχι τόσο στον τομέα παραγωγής προϊόντων, όπως η βιομηχανία και οι κατασκευές, ενώ οι απαγορεύσεις των μετακινήσεων μεταξύ χωρών επέφεραν σημαντικό πλήγμα και στον τομέα των εξαγωγών στην ευρωζώνη (-21,9%) (European Commission, 2020: 36).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 36:

(Πηγή: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en)

2.2 Θετικές συνέπειες

Στην πορεία της εξέλιξης των ανθρωπίνων κοινωνιών, τίποτα δεν παραμένει σταθερό. Οι οικονομικές και οι κοινωνικές συνθήκες αλλάζουν διαρκώς ακολουθώντας, με σχέσεις αλληλεπίδρασης, μια σειρά από παράγοντες που έχουν δυναμική δράση.

Η πανδημία είναι ένα τυχαίο γεγονός που άλλαξε κάθε επίπεδο της ζωής μας. Μια πτυχή του προβλήματος θα ήταν να λειτουργήσει σαν καταλύτης για αλλαγές,

βελτιώσεις και διαρθρωτικές αλλαγές. Η σύγχρονη κοινωνία έχει πολλά προβλήματα όπως η αύξηση της φτώχειας και της ανεργίας, τα περιβαλλοντικά προβλήματα, το χρηματοπιστωτικά ελλείμματα και ίσως αυτή η τραγική κρίση του 2020, παρά τις μεγάλες απώλειές, μπορεί να αποτελέσει τον δρόμο για αλλαγές και σταδιακή βελτίωση.

Η Ελλάδα, μετά την πανδημία, Covid-19, μπορεί να αλλάξει στρατηγικό σχεδιασμό και να βελτιώσει τις παραγωγικές της δυνατότητες, χρησιμοποιώντας αποτελεσματικά τους πόρους από Ευρωπαϊκά προγράμματα ανάπτυξης. Η διευθέτηση του χρέους και η αύξηση της χρηματοδότησης με στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικής δυνατότητας μπορεί να οδηγήσουν σε χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας, χρήση πράσινης ενέργειας, αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και της καινοτομίας.

Η Ελλάδα αρχίζει σταδιακά να γίνεται διεθνές εκπαιδευτικό κέντρο κυρίως στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά με την αύξηση της χρηματοδότησης στον τομέα της εκπαίδευση και της έρευνας μπορεί να ξεχωρίζει και στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό επίπεδο. Όλοι οι τομείς του πρωτογενή τομέα μπορούν να εκσυγχρονιστούν και να επαναπροσδιοριστεί η αγροτική παραγωγή να συνδεθεί με την μεταποίηση και να δημιουργήσει προστιθέμενη αξία.

Ένας κλάδος με μεγάλες φιλοδοξίες ανάπτυξης είναι της ενέργειας. Σχεδιασμός για την επένδυση στον τομέα και διαρθρωτικές αλλαγές στην παραγωγή και μεταφορά προϊόντων θα εξασφάλιζαν στο μέλλον οικονομική ανάπτυξη και άνοιγμα σε νέες αγορές. Από την αρχή εκδήλωσης της πανδημίας παρατηρήθηκαν διαταραχές στις εφοδιαστικές αλυσίδες, Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν λόγω της πανδημίας έφεραν στην επιφάνεια την σημαντικότητα να δημιουργηθούν πολιτικές οικονομικής

ανεξαρτησίας και εγχώριας δραστηριότητας στηριζόμενη σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. (Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, 2020).

Με αφορμή την πανδημία, τα τεχνολογικά εργαλεία άρχισαν να χρησιμοποιούνται όλο και από περισσότερους Έλληνες για την ικανοποίηση μιας σειράς αναγκών που λόγω της επιβολής lockdown δεν ήταν δυνατόν να υλοποιηθούν με τον παραδοσιακό τρόπο. Μια σειρά από αλλαγές που θα εξακολουθήσουν μετά το πέρασμα της κρίσης υγείας και δείχνουν την τάση για μείωση της γραφειοκρατίας στις δημόσιες υπηρεσίες στις τράπεζες και νέες μορφές εργασίας. Για παράδειγμα η άυλη συνταγογράφηση, οι ηλεκτρονικές αιτήσεις βελτιώνουν την ταχύτητα εξυπηρέτησης των πολιτών. Από την άλλη πλευρά αλλάζει ο τρόπος ικανοποίησης των καταναλωτικών αναγκών με μείωση της κινητικότητας ηλεκτρονικές αγορές, e-banking, τηλεργασία, ψυχαγωγία (<https://www.insider.gr/specials/i-tehnologia-nika-ton-koronoio>).

2.2.1 Φαρμακοβιομηχανία

Η πανδημία δημιούργησε σοβαρές ελλείψεις φάρμακων, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι χώρες αυτές βασίζονται στις εισαγωγές για να καλύψουν τις φαρμακευτικές ανάγκες τους. Από την άλλη, οι χώρες που παράγουν φάρμακα μείωσαν τον όγκο των εξαγωγών για να καλυφτούν εγχώριες ανάγκες ζήτησης. Στην Ελλάδα δεν παρουσιάστηκε ανάλογα προβλήματα, παρά τις δύσκολες συνθήκες. Αντίθετα τα στοιχεία της Πανελλήνιας Ένωσης Φαρμακοβιομηχανίας, παρουσιάζουν αυξήσεις στις εξαγωγές της τάξης του 59,7% το πρώτο εξάμηνο του 2020, συγκριτικά με το αντίστοιχο διάστημα του 2019. Επίσης, οι πληροφορίες από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Εξαγωγέων, δείχνουν ότι η φαρμακοβιομηχανία είναι δεύτερος κατά σειρά οικονομικός κλάδος στη συμμετοχή επί του συνόλου των εξαγωγών της χώρας, με ποσοστό μεγαλύτερο από το 6%. Πρέπει να σημειωθεί και η

γρήγορη ανταπόκριση του κλάδου στην αυξημένη ζήτηση λόγω της κρίσης της πανδημίας αλλά και η οργανωμένη αποτελεσματικά διαχείριση της αποστολής του προϊόντος, με δεδομένη την δυσλειτουργία της εφοδιαστικής αλυσίδας όλο αυτό το διάστημα.

Η ελληνική φαρμακοβιομηχανία πιο αναλυτικά, εκτός της εξαγωγικής της επέκτασης σε κύκλο εργασιών κατάφερε να ικανοποιήσει την ντόπια ζήτηση για περισσότερους από τρία εκατ. στην Ελλάδα χωρίς να εμφανιστούν ελλείψεις στην αγορά. Είναι ένας δυναμικά ανταγωνιστικός κλάδος που μπορεί να βοηθήσει τους οικονομικούς δείκτες της χώρας και να αυξήσει στο μέλλον την συμμετοχή της στο ΑΕΠ, καθώς είναι κλάδος με μεγάλη εξωστρέφεια ανοιχτός σε καινοτομία και ικανός να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά το ανθρώπινο κεφάλαιο της Ελλάδας (<https://www.fortunegreece.com/article/i-megaliteres-eteries-stin-ellada-afti-tin-pempti-sto-neo-tefchos-tou-fortune/>).

Η Ελλάδα είναι από τις χώρες που έχουν υψηλούς δείκτες στην κατανάλωση φαρμάκων. Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν τα στοιχεία για τις πωλήσεις φαρμάκων και τον κύκλο εργασιών των φαρμακείων το πρώτο διάστημα της πανδημίας. Οι λιανικές πωλήσεις φαρμάκων, την πρώτη εβδομάδα του Απριλίου έχουν ανοδική τάση και μάλιστα, όχι μόνο ως προς τον προηγούμενο μήνα του 2020 αλλά και ως προς την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Τα στοιχεία είναι βασισμένα στην έρευνα IQVIA Weekly Data, για την εβδομάδα 30/03/2020–05/04/2020 (Ίδρυμα Κοινωνικών και Οικονομικών Ερευνών, 2020).

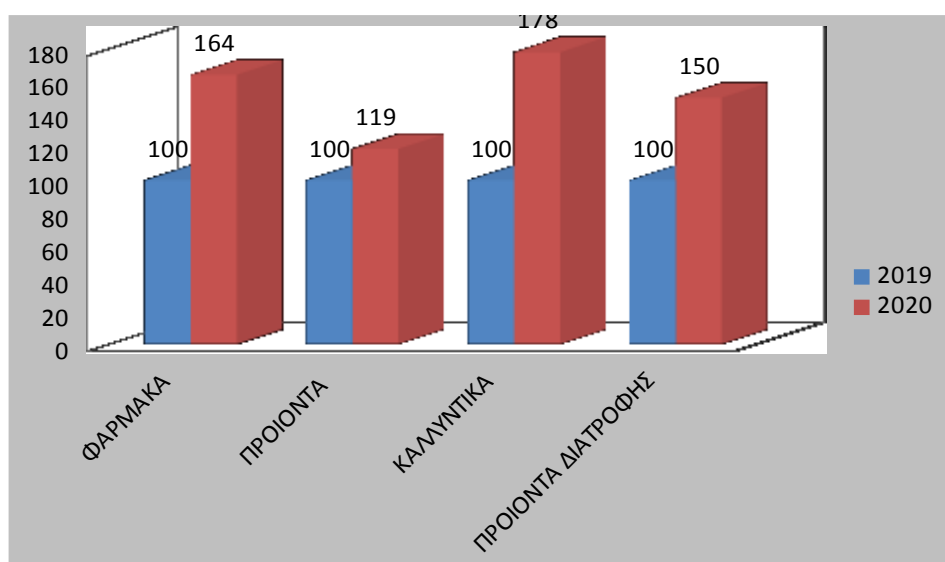
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 37: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ (30/03/2020-05/04/2020)

Παρατηρείται αύξηση 23,40% σε φάρμακα, φαρμακευτικά προϊόντα 3,2%, καλλυντικά 33%, προϊόντα διατροφής 10,8%, προϊόντα φροντίδας ασθενών 24,9%. Αν και υπάρχουν δραστικά μέτρα στον τρόπο εξυπηρέτησης των πολιτών από τα φαρμακεία, τη συγκεκριμένη περίοδο, ο κλάδος πριν την επιβολή του μέτρου της σχεδόν καθολικής απαγόρευσης κυκλοφορίας των πολιτών φαίνεται να βίωσε την καλύτερη περίοδο των τελευταίων ετών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της IQVIA κατά τη δεύτερη εβδομάδα του Μαρτίου, τα φαρμακεία είδαν τις πωλήσεις τους να παρουσιάζουν αύξηση από 52% έως και 119% σε σχέση με πέρυσι σε όλες τις κατηγορίες προϊόντων. Τα στοιχεία δείχνουν εντυπωσιακή αύξηση από την αντίστοιχη περίοδο του 2019. Πιο συγκεκριμένα, τα φάρμακα αυξάνονται κατά 64%, οι βιταμίνες προϊόντα κατά 119%, τα καλλυντικά αυξήθηκαν 78% και τα προϊόντα διατροφής αυξήθηκαν 52%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 38: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΥΞΗΣΗ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ (2019-2020)

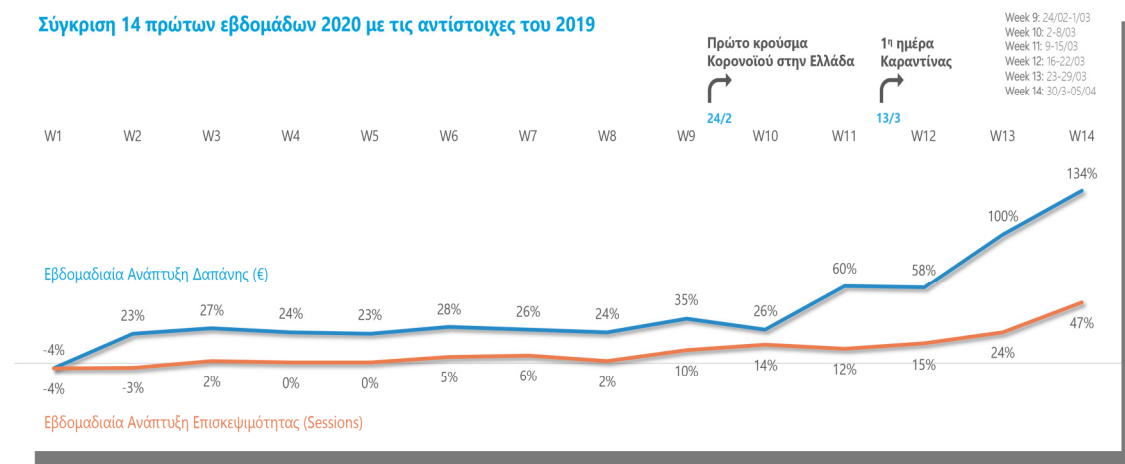
2.2.2 Ηλεκτρονικό εμπόριο

Τα στοιχεία που αναφέρονται στη συνέχεια, έχουν υπολογιστεί μετά από έρευνα του ομίλου GR.EC.A, του Ελληνικού Συνδέσμου Ηλεκτρονικού Εμπορίου με τη

συνεργασία των BestPrice, Google & Skrutz και την ομάδα eMarket Intelligence της Convert Group. Ο Ελληνικός Σύνδεσμος Ηλεκτρονικού Εμπορίου (GR.EC.A) αφορά περί τις 7000 επιχειρήσεις ηλεκτρονικού εμπορίου στην Ελλάδα (<http://www.greekecommerce.gr/covid-19>). Ραγδαία αύξηση της δαπάνης των Ελλήνων καταναλωτών στα ηλεκτρονικά καταστήματα (Florin.gr, 2020) διαπιστώνει η έρευνα, η οποία διενεργήθηκε από τον παραπάνω όμιλο, το διάστημα 30 Δεκεμβρίου 2019 έως 5 Απριλίου 2020.

Το δείγμα της έρευνας αποτελεί 4.451 e-shops από την ιστοσελίδα της Skrutz και 2.116 e-shops από την ιστοσελίδα BestPrice. Στα στοιχεία δεν περιλαμβάνονται κατηγορίες προϊόντων και υπηρεσιών όπως αεροπορικά εισιτήρια, ταινίες και συνδρομές για μουσική και παιχνίδια, προϊόντα online αγορών, super markets. Εντυπωσιακές είναι οι αυξήσεις online επισκεψιμότητας κατά τη χρονική περίοδο 30 Μάρτη με 5 Απρίλη 2020 σε σχέση με την πρώτη εβδομάδα του Μάρτη σε αγαθά που σχετίζονται με την διασκέδαση (433%). Για το ίδιο χρονικό διάστημα, προϊόντα που σχετίζονται με τον αθλητισμό (129%) και παιδικά προϊόντα (118%) (<https://www.msn.com/el-gr/money/economy>).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 39: ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

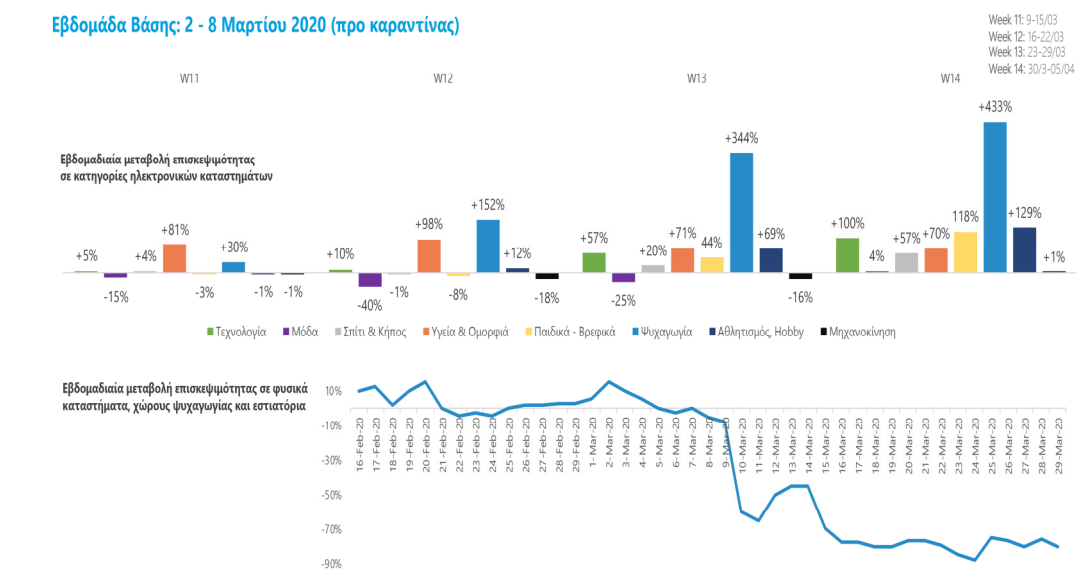

Τα στοιχεία δείχνουν μια νέα τάση της ηλεκτρονικής αγοράς και παρατηρείται αύξηση τόσο της επισκεψιμότητας ιστοσελίδων ηλεκτρονικού εμπορίου, όσο και της

καταναλωτικής δαπάνης, μέσω ηλεκτρονικών αγορών. Οι μετρήσεις αφορούν τις πρώτες 14 εβδομάδες του 2020 και δείχνουν το ποσοστό της αύξησης από το αντίστοιχο διάστημα του 2019. Είναι σαφές ότι η περίοδος της κοινωνικής αποστασιοποίησης, αυξάνει με μεγάλο ρυθμό την κατανάλωση μέσω ηλεκτρονικών αγορών, και έτσι στα τέλη του Απρίλη, φτάνει στο 134%, συγκριτικά με το αντίστοιχο 47% του 2019.

Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σχέση αλματώδους αύξησης του ηλεκτρονικού εμπορίου με την ταυτόχρονη συρρίκνωση του παραδοσιακού εμπορίου το ίδιο διάστημα. Το γράφημα που ακολουθεί δίνει τις αντίστοιχες πληροφορίες. Επειδή τα στοιχεία δεν αφορούν την περίοδο της πανδημίας, παρατηρείται μια σαφής τάση για κατανάλωση προϊόντων ηλεκτρονικού εμπορίου που οδηγεί σε αντίθετης κατεύθυνσης μεταβολή των εσόδων και των κερδών του παραδοσιακού εμπορίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 40: ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑΣ

(Πηγή: GR.EC.A, Ελληνικός Συνδέσμος Ηλεκτρονικού Εμπορίου με την συνεργασία των Best Price, Google & Skrutz και την ομάδα eMarket Intelligence της Convert Group)

Άμεσο επακόλουθο ήταν πολλοί καταναλωτές να στραφούν στο ηλεκτρονικό εμπόριο για τις αγορές τους, την περίοδο των περιοριστικών μέτρων (<https://www.voria.gr/article/erevna-e-agores-en-meso-koronoiou-pies-epichirisis-evnoounte>).

Τα ποσοστά των ηλεκτρονικών πωλήσεων αυξήθηκαν καθώς ταυτόχρονα πολλές εταιρείες προσέφεραν δωρεάν μεταφορικά και ειδικές προσφορές. Στην κατηγορία των κερδισμένων βρίσκονται και οι επιχειρήσεις που προσφέρουν τις υπηρεσίες και τα προϊόντα τους delivery. Από τις πρώτες μέρες της επιβολής των μέτρων παρατηρήθηκε αυξημένη κίνηση στις υπηρεσίες delivery κυρίως από αγορές που είχαν ήδη καθιερώσει την υπηρεσία πριν την κρίση πανδημίας, έτσι στην πορεία όλα και περισσότερες επιχειρήσεις αποφάσισαν να επωφεληθούν από με την οργάνωση αυτής της υπηρεσίας.

Τις πρώτες μέρες επιβολής των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης ο τζίρος για τις υπεραγορές έφτασε στα επίπεδα των Χριστουγέννων, που στατιστικά είναι ο ψηλότερος ανά έτος. Οι υπηρεσίες delivery ήταν η πιο αποτελεσματική λύση για τη Μαζική Εστίαση κατά τη διάρκεια της καραντίνας. Τα σχετικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι ένας στους πέντε χρήστες πρόκειται να χρησιμοποιεί delivery συχνότερα. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία το delivery και το take-away συνεχίζουν την ανοδική τάση τους παγκοσμίως μετά το πρώτο lockdown (<https://www.mccainfoodservice.gr/wp-content/uploads/2020/09/Infographics-GR.pdf>).

Οι υπηρεσίες delivery δεν περιορίζονται μόνο σε ήδη διατροφής, καθώς η νέα κοινωνική πραγματικότητα αναγκάζει τους πολίτες να μένουν στο σπίτι οι υπηρεσίες delivery προσαρμόζονται και μπορούν να προσφέρουν μεγαλύτερη ποικιλία αγαθών. Ένα μέρος από τις ανάγκες που ικανοποιούν αφορά ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, κυρίως ηλικιωμένους, και είναι μεγάλη η πιθανότητα να διατηρηθούν και στο μέλλον. Αυξάνονται οι ιστοσελίδες από τις οποίες μπορούν οι καταναλωτές να κάνουν ηλεκτρονικές αγορές και επειδή οι καταναλωτικές συνήθειες αλλάζουν και μικρότερες επιχειρήσεις θα επιχειρήσουν στο μέλλον την υπηρεσία delivery, και θα προσαρμοστούν για να επιβιώσουν (<https://www.kathimerini.com.cy/gr/>).

Τα στοιχεία έρευνας που πραγματοποίησε το Ινστιτούτο Έρευνας Λιανεμπορίου Καταναλωτικών Αγαθών σε συνεργασία με το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, (Εργαστήριο Ηλεκτρονικού Εμπορίου – ELTRUN, 2020) τον Αύγουστο του 2020, δείχνουν ότι η συμπεριφορά των καταναλωτών δεν διαφοροποιείται ως προς την χρήση των ηλεκτρονικών αγορών και μετά την άρση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης.

Τα ποσοστά των πελατών ηλεκτρονικών καταστημάτων αυξήθηκαν από 21% το 2019 σε 50% τον Αύγουστο 2020. Το delivery τροφίμων φτάνει στο 38% και μετά την παύση των απαγορευτικών μέτρων. Αντίστοιχες αυξήσεις καταγράφονται στις ηλεκτρονικές με ηλεκτρονικές πλατφόρμες πολλαπλών καταστημάτων με ποσοστό 13%. Αρχίζει να φαίνεται ότι οι ηλεκτρονικές αγορές είναι αποτέλεσμα επιθυμίας και όχι ανάγκης. Το ποσοστό των καταναλωτών που προτιμάει να αγοράσει εξ αποστάσεως λόγω της άνεσης και την ευκολίας που του προσφέρουν οι νέες υπηρεσίες.

2.2.3 Εφαρμογές των ΤΠΕ στην τηλεργασία και την τηλεκπαίδευση

Για να γίνει κατανοητή η έννοια της τηλεργασίας θα πρέπει να αναφερθεί ότι υπάρχουν αρκετοί ορισμοί που προσπαθούν να περιγράψουν το φαινόμενο που εφαρμόζεται όλο και περισσότερο στα εργασιακά περιβάλλοντα παγκοσμίως. Παρά τις μικρές διαφορές που μπορεί να εντοπιστούν στους ορισμούς της σύγχρονης μορφής απασχόλησης, που διογκώθηκε κυρίως γιατί το επέτρεψαν οι τεχνολογικές εξελίξεις, το κοινό στοιχείο είναι η απόσταση του εργαζόμενου από τις εγκαταστάσεις της εταιρίας και η χρήση της τεχνολογίας.

Σύμφωνα με τον ορισμό που έχει υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, η τηλεργασία είναι η «μέθοδος οργάνωσης και εκτέλεσης της εργασίας, κατά την οποία σημαντικό μέρος του χρόνου εργασίας πραγματοποιείται εκτός των εγκαταστάσεων

της επιχείρησης και των χώρων όπου παραδίδονται τα αποτελέσματα της εργασίας, ενώ η ίδια η εργασία εκτελείται με τη χρήση της πληροφορικής τεχνολογίας και της τεχνολογίας μεταφοράς δεδομένων» (e- Work, 2001).

Οι περισσότερες χώρες στην Ευρώπη δεν έχουν δημιουργήσει ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο για της εργασιακές σχέσεις που διέπουν την τηλεργασία που φαίνεται να καθορίζεται από τους ίδιους κανόνες που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις και τους νόμους αναφορικά με τη προστασία των εργαζομένων. Το 2000 υπολογίστηκε ότι δραστηριοποιούνται περί τα 9 εκατομμύρια τηλε-εργαζόμενοι διαφόρων μορφών στην Ευρώπη. Ο αριθμός αυτός αναμένεται να τριπλασιαστεί τις επόμενες δεκαετίες (Κωνσταντέλου & Πολυμενάκου, 2002).

Παράλληλα η τεχνολογική επανάσταση, όπως είναι το Διαδίκτυο, τα συστήματα υπολογιστών στο σπίτι και άλλες συσκευές τηλεπικοινωνίας, αλλά και η μείωση των τιμών εξοπλισμού, μετατρέπουν την τηλεργασία σε ευέλικτη και μειωμένου κόστους κατηγορία εργασίας (Παντελίδου, 2010).

Η τηλεκπαίδευση και η τηλεργασία δεν ήταν διαδεδομένα μέσα στην Ελλάδα πριν την κρίση της πανδημίας του 2020. Σιγά-σιγά η χρήση των τεχνολογικών εργαλείων καλύπτει ως ένα επίπεδο της τρέχουσες ανάγκες. Οι εφαρμογές των ΤΠΕ στην τηλεργασία και την τηλεκπαίδευση, προκαλούν μια σειρά από ερωτήματα προς προβληματισμό που αφορούν τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα και την αποτελεσματικότητά τους, στην εκπαιδευτική και επαγγελματική διαδικασία αντίστοιχα. Στη χώρα μας, η τηλεκπαίδευση είχε χρησιμοποιηθεί ήδη πριν την πανδημία, από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), καλύπτοντας προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και μεταπτυχιακά. Το ΕΑΠ χρησιμοποιεί τα εργαλεία της εξ αποστάσεως υλοποίηση των επιχειρησιακών του λειτουργιών με τη χρήση δεδομένων όπως ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, forum στα

οποία συμμετέχουν οι διδάσκοντες και οι φοιτητές, συνδιασκέψεις μέσω Η/Υ (IOBE, 2002). Η τηλεεκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει συμπληρωματικό εργαλείο εκπαιδευτικής διαδικασίας αλλά αυτό χρειάζεται ανάλογη προετοιμασία και εκπαίδευση των συμμετεχόντων κάτι που στην Ελλάδα δεν είχε προετοιμαστεί και δοκιμαστεί σε όλους τους τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας και για αυτό λειτουργεί με πολλές δυσκολίες της μέρες της πανδημίας και της αναγκαστικής διακοπής λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην χώρα μας.

Εδώ αξίζει να προστεθεί ότι, και η τηλεεκπαίδευση και η τηλεργασία δίνουν την δυνατότητα ενός ευέλικτου ωραρίου, που μπορεί να προσαρμόζεται στις ανάγκες εργαζόμενων και μαθητών φοιτητών. ενώ ταυτόχρονα στη διάρκεια της πανδημίας, εξασφαλίζει την ασφάλεια μη διασποράς του COVID-19 (<https://pollsandpolitics.gr/tilekpaidefsi-kai-tilergasia-mia-sygychroni-pragmatikotita/>).

Με αφορμή την κρίση πανδημίας του 2020 η Ελλάδα μπαίνει στις νέες μορφές εργασίας στην κοινωνία της πληροφορίας και στην διάδοση της τηλεργασίας που μπορεί να μειώσει το κόστος και να δημιουργήσει τις δυνατότητες για ανταγωνιστικό προφίλ τις επόμενες δεκαετίες αν σκεφτούμε ότι διαθέτει αξιόλογο επιστημονικό προσωπικό που δεν έχει ακόμα επαρκώς εκμεταλλευτεί. Στη συνέχεια, θα αναφερθούν οι κλάδοι και τα επαγγέλματα που μπορούν να αναπτύξουν περισσότερο τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης:

- Πληροφορικής και Επικοινωνιών
- Εκπαίδευση ενηλίκων
- Τηλεϊατρικής
- Κοινωνική μέριμνα - ψυχολογική υποστήριξη
- Managenent- Marketing- Οικονομικές υπηρεσίες
- Τουριστικά- ταξιδιωτικά πρακτορεία

- Εμπόριο και πωλήσεις
- Δημόσιες Υπηρεσίες
- Πανεπιστήμια και Ερευνητικά κέντρα

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Συνθηκών Εργασίας (EWCS) (2015), η τηλεργασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποδοτικά σε προσφορά οικονομικών υπηρεσιών και τεχνολογικών επίσης καθώς και σε διοικητικά στελέχη στην δημόσια διοίκηση και στην άμυνα αλλά είναι ακατάλληλο μοντέλο για επαγγέλματα που απαιτούν την φυσική παρουσία του εργαζόμενου. Επίσης, η τάση στην παγκόσμια αγορά είναι η αύξηση της χρήσης της που συνδέεται με τις τεχνολογικές αλλαγές και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ και την ΔΟΕ το παγκόσμιο εμπόριο σε ποσοστό 60%-80% οργανώνεται μέσω ηλεκτρονικών δικτύων ενώ το 20% των θέσεων εργασίας θα είναι θέσεις τηλεργασίας. Η χρήση της τεχνολογίας αλλάζει το σχεδιασμό του τρόπου παραγωγής και του τρόπου απασχόλησης.

Τα στοιχεία έρευνας που είχε διενεργηθεί πριν την υγειονομική κρίση, για τις επιπτώσεις της τηλεργασίας στην ελληνική οικονομία, δείχνει θετική εικόνα για τη αύξηση της στην χώρα και συγκεκριμένα συνδέουν την χρήση της με θετικές οικονομικές εξελίξεις μέχρι το 2025 (Mc Kinsey Global Institute, 2015).

Βέβαια η εδραίωση της τηλεργασίας στην χώρα μας μετά την πανδημία σχετίζεται με τις γενικότερες αποφάσεις για το παραγωγικό μοντέλο που θα ακολουθήσει η Ελλάδα και τις επενδύσεις για την δημιουργία κατάλληλων υποδομών (O.K.E., 2020).

2.2.4 Η Πανδημία όχι σαν αιτία αλλά σαν ώθηση της οικονομικής κρίσης

Ενώ, οι χρηματιστηριακές αγορές δυσλειτουργούν το 2020 και η οικονομία μπαίνει σε διαδοχικά επαναλαμβανόμενη ύφεση, τα φιλελεύθερα οικονομικά μοντέλα

προσπαθούν να δικαιολογήσουν την νέα ύφεση από έναν απροσδόκητο εξωγενές γεγονός, αυτό της πανδημίας του Κορωνοϊού. Η απόδοση των κρίσεων σε εξωτερικούς παράγοντες είναι ο βασικός τρόπος με τον οποίο οι ορθόδοξες οικονομικές θεωρίες αντιμετωπίζουν τις οικονομικές κρίσεις.

Αλλά, από την άλλη, η μαρξιστική θεώρηση της οικονομίας θεωρεί ότι η πανδημία είναι μόνο μια αφορμή που καταφέρνει να διογκώσει τα προϋπάρχοντα προβλήματα του καπιταλισμού (Mavroudeas, 2020). Τα μέτρα που εφαρμόστηκαν την περίοδο της χρηματοπιστωτικής κρίσης μέσω του κρατικού παρεμβατισμού ήταν χαλαρή νομισματική πολιτική με ταυτόχρονη εκτεταμένη δημοσιονομική πολιτική (Στασινού, 2019).

Αλλά, η πραγματική οικονομία δεν μπορούσε να ανταποκριθεί. Το σύστημα παραγωγής ήταν σε ύφεση που δεν είχε ξεπεραστεί πριν την εμφάνιση της πανδημίας. Έτσι, η πανδημία ήταν η αφορμή για την προβολή των οικονομικών προβλημάτων. Μια σειρά από παράγοντες, που σχετίζονται με την υγεία και την μείωση της παραγωγής, ήταν αναμενόμενο να έχουν αντίκτυπο στην παραγωγή και στην κατανάλωση, με μείωση σε όλα τα επίπεδα.

Τα μέτρα για την αντιμετώπιση της πανδημίας έχουν σοβαρές οικονομικές συνέπειες. Οι επιβαλλόμενες, για λόγους ασφάλειας, κοινωνικές αποστάσεις, οι απαγορεύσεις κυκλοφορίας και η διακοπή ή η μείωση λειτουργίας κάποιων κλάδων αναμένεται να αφήσουν αρνητικά σημάδια στην οικονομική πορεία της δεκαετίας που έρχεται. Τα φαινόμενα που συνοδεύουν την ύφεση, όπως αναφέρθηκε, αναμένεται να εμφανιστούν ξανά η διάρκεια τους θα εξαρτηθεί από την έκταση και την ένταση της πανδημίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, προωθείται ο σχεδιασμός στρατηγικών και μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης ενδεχόμενων δυσμενών επιπτώσεων που θα δυσχεράνουν σημαντικά τη ζωή των πολιτών και τη βιωσιμότητα των οικονομιών.

2.2.5 Μέτρα στήριξης για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας

Είναι απαραίτητη η χάραξη μιας πολιτικής που θα στηρίζει και θα δημιουργήσει προϋποθέσεις για την άνθηση της επιχειρηματικότητας, μετά την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19. Ήδη, το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, στα πλαίσια προγράμματος στήριξης χρησιμοποιεί πόρους από το ΕΣΠΑ 2014-2020. Οι επιλογές αφορούν τις παρακάτω κατηγορίες μέτρων στήριξης:

- *Εγγυήσεις νέων δάνειων κεφαλαίων κίνησης για μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις:*

Το πρόγραμμα είναι συνολικού προϋπολογισμού από 1 δισ. ευρώ έως και 2 δισ. ευρώ. Είναι ένα πρόγραμμα χρηματοδότησης, από συνεργαζόμενες τράπεζες, που αφορά τις μικρομεσαίες αλλά και μεγάλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε οποιονδήποτε κλάδο παραγωγής, με την προϋπόθεση να μην παρουσίαζαν χρηματοοικονομικά προβλήματα μέχρι το τέλος του 2019.

- *Ενίσχυση μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που επλήγησαν από την COVID-19 στην Κεντρική Μακεδονία:*

Το πρόγραμμα, προϋπολογισμού 150.000.000 €, στοχεύει στην αύξηση της ρευστότητας, μικρών επιχειρήσεων στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, και είναι μη επιστρεπτέα επιδότηση, που θα καλύπτει το 50% των λειτουργικών εξόδων της επιχείρησης το 2019, με ελάχιστη επιχορήγηση 5.000€ και έως 50.000€.

- *Επιδότηση τόκων υφιστάμενων δανείων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων πληττόμενων από τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας του ιού COVID-19:*

Το πρόγραμμα, προϋπολογισμού 750.000.000 €, αφορά τη στήριξη των επιχειρήσεων, με τη κάλυψη των τόκων δανείων για 3-5 μήνες. Το πρόγραμμα είναι μέτρο στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή, που λειτουργούν στη χώρα (http://www.antagonistikotita.gov.gr/epanek/pep_top.png).

Ταυτόχρονα μια σειρά από μέτρα για την στήριξης των εργαζόμενων βρίσκονται σε εξέλιξη καθώς οι αρνητικές συνέπειες από την πανδημία δεν έχουν ακόμα απομακρυνθεί. Με βάση το *Νόμο ν. ΠΝΠ01.05.2020/2020*, γίνονται αλλαγές για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της πανδημίας, Κορωναιού COVID-19 και να επέλθει μια ομαλή οικονομική λειτουργία. Ιδιωτικές επιχειρήσεις, που πλήττονται και έχουν θέσει σε αναστολή εργασίας μέρος ή όλους τους εργαζόμενους με κυβερνητική απόφαση, μπορούν να συνεχίσουν την αναστολή μέχρι και του 60% των εργαζόμενων μέχρι για ένα ακόμα μήνα.

Αν οι εργαζόμενοι που θα τεθούν σε αναστολή εργασίας είναι ποσοστό μεγαλύτερο από το 60% τότε ο εργοδότης θα πρέπει ο ίδιος να πληρώνει τους εργαζόμενους ενώ το υπόλοιπο επιτρεπτό ποσοστό θα επιδοτείται. Επίσης, απαγορεύεται η απόλυση εργαζόμενου που πριν είχε τεθεί σε αναστολή εργασίας τουλάχιστον για 45 ημέρες μετά την άρση της αναστολής. Το αίσθημα της ανασφάλειας είναι διάχυτο βέβαια για τους εργαζόμενους σε μια χρονική στιγμή που η ανεργία ήταν ήδη σε ψηλά επίπεδα και τα μετρά επιδότησης δεν μπορούν να αναπληρώσουν τα χαμένα εισοδήματα για μεγάλα χρονικά διαστήματα (ΦΕΚ Β' 2275/14.06.2020).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναμφισβήτητα, η πανδημία και ειδικότερα τα απαραίτητα περιοριστικά μέτρα, lockdown, που κλήθηκαν να εφαρμόσουν οι κυβερνήσεις παγκοσμίως έχουν διαμορφώσει μια νέα, κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα. Εξαιρετικά

ενδιαφέροντα θεωρούνται τα ευρήματα των διεθνών εκθέσεων, στις οποίες καταγράφεται η επίδραση του ιού στους επιμέρους κλάδους των εθνικών οικονομιών. Στις περισσότερες οικονομίες της Ευρωζώνης, τα πορίσματα εντοπίζουν ως ευάλωτους κλάδους τον ξενοδοχειακό-τουρισμό, την εστίαση και αναψυχή και τις μεταφορές (Fernandes, 2020, όπ. ανάφ. στο Κανελλέας, Ψαρολόγος, Βούλαρης, Γουρζής, & Γκιάλης, 2020: 37). Σαν αποτέλεσμα, χώρες όπως η Ελλάδα, της οποίας μεγάλο μέρος του ετήσιου ΑΕΠ καταλαμβάνει ο τουρισμός, βρίσκονται σε πιο επισφαλή θέση.

Παρά την αδιαμφισβήτητη στήριξη που έχει παρασχεθεί και συνεχίζει να παρέχεται έως και σήμερα διεθνώς, οι αγορές καταποντίζονται με ασυνήθιστα υψηλή ένταση. Η κατάσταση αυτή προοιωνίζει ισχυρές υφεσιακές επιπτώσεις τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική οικονομία (OECDa, 2020). Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία, οι διάφοροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, και ιδίως η βιομηχανία και η γεωργία, αν και η συμμετοχή τους στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα είναι σχετικά περιορισμένη, θα υποστούν τις συνέπειες μιας ενδεχομένως παρατεταμένης έλλειψης, και ανόδου τιμών, πρώτων υλών.

Ο τουρισμός, το εμπόριο και η ναυτιλία ειδικότερα φαίνεται να εισέρχονται σε φάση συρρίκνωσης, μεγαλύτερης ή μικρότερης έντασης, αναλόγως της διάρκειας των επιδράσεων του κορωνοϊού στην παραγωγή, τα εισοδήματα και την κατανάλωση (OECDa, 2020; OECDb, 2020).

Επιπρόσθετα, η αστραπιαία αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας των αγορών σε διεθνές επίπεδο που επέβαλε η πανδημία δεν βρήκε έτοιμη ούτε την πλειοψηφία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να προσαρμοστεί σε αυτή την αλλαγή. Στην Ελλάδα αυτές οι αδυναμίες φάνηκαν αρκετά έντονα και η ανταπόκριση ήταν σχετικά αργή. Οι συνθήκες λειτούργησαν και πάλι προς όφελος των μεγάλων η πολυεθνικών

επιχειρήσεων που φαίνεται να κερδίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά στις ηλεκτρονικές αγορές. Φυσικά, οι καταστροφές, αρκετές φορές μπορούν να ανοίξουν ευκαιρίες για ορισμένους, καθώς οι επενδυτές αγοράζουν εξασθενημένες βιομηχανίες και κερδοσκοπούν με επενδύσεις όταν οι τιμές είναι χαμηλές (Klein, 2007).

Ορισμένοι αξιοποιούν τις τοπικές ελλείψεις ή παρέχουν νέες υπηρεσίες on-line και παράδοσης (π.χ. Amazon σε πολλές χώρες), ενεργώντας για την αναδιάρθρωση των οικονομιών. Μόνο όταν υποχωρήσει η κρίση, μπορούμε να αξιολογήσουμε πώς μετατοπίστηκαν τα περιουσιακά στοιχεία, πραγματοποιήθηκαν νέες κερδοσκοπικές επενδύσεις και επεκτάθηκαν ή κατακερματιστούν οι συγκεντρώσεις και τα μονοπώλια των επιχειρήσεων (Davis, 2020).

Αρχίζει να γίνεται φανερό πλέον η αναγκαιότητα της στροφής των παραδοσιακών αγορών και στο ηλεκτρονικό εμπόριο για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να διατηρήσουν ανταγωνιστικό προφίλ τις επόμενες δεκαετίες, παράγοντας που ενώ έκανε έντονα την εμφάνισή του το 2020 με αφορμή την παγκόσμια πανδημία δείχνει να εδραιώνεται στον χώρο του εμπορίου. Το περιβάλλον τόσο το οικονομικό όσο και το τεχνολογικό θα πρέπει να δημιουργήσει συνθήκες για την άνθηση της επιχειρηματικότητας και καινοτομίας που με την σειρά τους θα οδηγήσουν σε βελτίωση των οικονομικών δεικτών. Οι αποτελεσματική χρήση των πόρων, ο καλός σχεδιασμός και η σωστή αξιολόγηση της επιχειρηματικής καινοτομίας μπορούν να βελτιώσουν τους μακροοικονομικούς δείκτες της χώρας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας συνιστά στόχο με ιδιαίτερη σημασία. Η αύξηση της ενεργούς ανάληψης, νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών είναι φανερό ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην ανοδική πορεία της οικονομίας, με την ενίσχυση της παραγωγής και της απασχόλησης και την τόνωση του διαθέσιμου εισοδήματος και της ζήτησης. Συνάμα, η σύγχρονη πανδημία, με τις

διαστάσεις που έλαβε και την ταχύτατη εξάπλωσή της, έστρεψε την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας στα δημόσια υγειονομικά συστήματα και την κοινωνική μέριμνα, καταδεικνύοντας *«την υψηλή σύνδεσή τους και την ανάγκη λήψης μέτρων για καθολικό ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και καθολική πρόσβαση στις υγειονομικές δομές, ως θεμελιακά δικαιώματα για μια αξιοπρεπή ζωή και ως άμεσες προτεραιότητες, παγκόσμιας και εθνικής εμβέλειας, ενάντια στην επιδείνωση της ανισότητας και της φτώχειας λόγω της πανδημίας»* (Ζήση & Χτούρης, 2020: 72). Εξαιρετικά ενδιαφέροντα θεωρούνται τα ευρήματα των διεθνών εκθέσεων, στις οποίες καταγράφεται η επίδραση της πανδημίας 2020, στους επιμέρους κλάδους των εθνικών οικονομιών.

Σύμφωνα με τον Fernandes (όπ. ανάφ. στο Κανελλέας κ.ά., 2020: 37), στις περισσότερες οικονομίες της Ευρωζώνης, τα πορίσματα εντοπίζουν ως περισσότερο, εύάλωτους, κλάδους τον ξενοδοχειακό-τουρισμού, την εστίαση και αναψυχή και τις μεταφορές. Σαν αποτέλεσμα, χώρες όπως η Ελλάδα της οποίας μεγάλο μέρος του ετήσιου ΑΕΠ καταλαμβάνει ο τουρισμός, βρίσκονται σε δύσκολη θέση. Παρά την αδιαμφισβήτητη στήριξη που έχει παρασχεθεί και συνεχίζει να παρέχεται έως και σήμερα διεθνώς, οι αγορές καταποντίζονται με ασυνήθιστα υψηλή ένταση. Η κατάσταση αυτή προοιωνίζει ισχυρές υφεσιακές επιπτώσεις τόσο στη διεθνή, όσο και στην Ελληνική οικονομία (OECDa, 2020).

Η πρόταση για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού κλάδου, μετά την πανδημία, στρέφονται στην χρήση και διαχείριση της τεχνολογίας. Το σύγχρονο marketing και οι τεχνικές προώθησης, στην εποχή της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, έχει βρει πολλά επιπρόσθετα εργαλεία. Οι δυνατότητες της νέας τεχνολογίας επιτρέπουν να υπάρχει γρήγορη επικοινωνία, πληροφόρηση και συνεργασία όλων των φορέων και ομάδων, που εμπλέκονται στην προσφορά και ζήτηση του τουριστικού προϊόντος. Το Διαδίκτυο είναι πηγή για πληροφορίες και άμεση

ενημέρωση, με εικόνα, βίντεο, ήχο, για τους τουριστικούς προορισμούς. Επίσης, η επικοινωνία των επιχειρήσεων τόσο με τους πελάτες, όσο και με τους δυνητικούς πελάτες, είναι ένα σημαντικό εργαλείο προβολής, όχι μόνο των εγκαταστάσεων αλλά και των αξιοθέατων της ευρύτερης περιοχής. Τα σχόλια και οι εντυπώσεις των πελατών λειτουργούν, επίσης, σαν μέσο προβολής ή ανατροφοδότησης της επιχείρησης για αλλαγές. Η πανδημία άλλαξε τους τρόπους που πρέπει να τηρούνται τα μέτρα υγιεινής και τις ανάγκες χώρων και μέσων για την ικανοποίηση των αναγκών των πελατών του μέλλοντος.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, είναι πολύ σημαντικό, για την επιτυχία και την κερδοφορία, να υπάρχει άμεση ικανοποίηση των αναγκών των πελατών, αλλά και γνώση των αναγκών των δυνητικών πελατών (United Nations World Tourism Organization, 1988). Μέσω της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, οι καταναλωτές- τουρίστες ικανοποιούν τις ανάγκες τους, γρήγορα και χωρίς κόπο και έξοδα μετακίνησης. Ο μεγάλος ανταγωνισμός, λοιπόν, θα πρέπει να ωθεί όλο και περισσότερες επιχειρήσεις να ακολουθήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις, αν θέλουν να διατηρήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην παγκόσμια αγορά τουριστικών υπηρεσιών.

Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία, οι διάφοροι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, και ιδίως η βιομηχανία και η γεωργία, αν και η συμμετοχή τους στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα είναι σχετικά περιορισμένη, θα υποστούν τις συνέπειες μιας ενδεχομένως παρατεταμένης έλλειψης, και ανόδου τιμών, πρώτων υλών. Ο τουρισμός, το εμπόριο και η ναυτιλία ειδικότερα φαίνεται να εισέρχονται σε φάση συρρίκνωσης, μεγαλύτερης ή μικρότερης έντασης, αναλόγως της διάρκειας των επιδράσεων του κορονοϊού στην παραγωγή, τα εισοδήματα και την κατανάλωση (OECDa, 2020; OECDb, 2020).

Επιπρόσθετα, η σύγχρονη πανδημία, με τις διαστάσεις που έλαβε και την ταχύτατη εξάπλωσή της, έστρεψε την προσοχή της παγκόσμιας κοινότητας στα δημόσια υγειονομικά συστήματα και την κοινωνική μέριμνα, καταδεικνύοντας «την υψηλή σύνδεσή τους και την ανάγκη λήψης μέτρων για καθολικό ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και καθολική πρόσβαση στις υγειονομικές δομές, ως θεμελιακά δικαιώματα για μια αξιοπρεπή ζωή και ως άμεσες προτεραιότητες, παγκόσμιας και εθνικής εμβέλειας, ενάντια στην επιδείνωση της ανισότητας και της φτώχειας λόγω της πανδημίας» (Ζήση & Χτούρης, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, καθώς διαφορετικοί κλάδοι και τοπικές παραγωγικές ιδιαιτερότητες έχουν διαφορετική ανταπόκριση στις τρέχουσες προκλήσεις, καθίσταται αναγκαίο για τους εργαζομένους των κλάδων και περιφερειών αυτών να μεριμνήσουν αναπτύσσοντας τη δράση και τις πρωτοβουλίες τους.

Συμπερασματικά, καθώς ο COVID-19 δεν γνωρίζει σύνορα και έχει άμεσο αντίκτυπο στο βιοπορισμό, στη σταθερότητα και στην ασφάλεια όλων των κοινωνιών ανά τον κόσμο, απαιτείται η άμεση ενίσχυση των ανθρωπιστικών φορέων, των μεταφορών και της υλικοτεχνικής υποστήριξης σε βασικές ανθρωπιστικές επιχειρήσεις για τη διάσωση της δημόσιας υγείας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως παγκόσμιος παράγοντας και καίριος χρηματοδότης του διεθνούς συστήματος παροχής βοήθειας, σε συνεργασία με τον οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, τα υφιστάμενα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διεθνώς, καθώς και τις G7 και G20 οφείλουν να αναπτύξουν δράσεις και πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και την αποκατάσταση του αισθήματος ασφάλειας και αξιοπρεπούς διαβίωσης του συνόλου των πολιτών σε παγκόσμια κλίμακα.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008 δεν έχει απομακρύνει τα σημάδια των αρνητικών επιδράσεων της στην παγκόσμια οικονομία. Επιπλέον, με την ταυτόχρονη παρουσία της παγκόσμιας πανδημίας το 2020, τα πράγματα γίνονται πιο πολύπλοκα και η οικονομική θεωρία πρέπει να παρακολουθεί τις αλλαγές για να υπάρξουν αποτελεσματικές προτάσεις και προτεινόμενες λύσεις.

Η φύση και το μέγεθος του προβλήματος επιβάλλουν συλλογική και συνεργατική δράση τόσο σε επίπεδο πολιτικής παρέμβασης, όσο και σε επίπεδο οικονομικών σχεδιασμών. Στην παρούσα μελέτη, έγινε μια προσπάθεια να αναδειχθεί το σημαντικό πρόβλημα των συνεπειών της πανδημίας του 2020 στην Ελληνική οικονομία, καθώς και των καταβολών των οικονομικών προβλημάτων από τη μεγάλη ύφεση του 2008. Το πρόβλημα βρίσκεται σε εξέλιξη, για αυτό εκφράζεται η ελπίδα, ότι η κρίση υγείας, λόγω της πανδημίας, θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί από την επιστημονική κοινότητα και οι πολιτικές και οικονομικές παρεμβάσεις θα οδηγήσουν την οικονομία σε ανοδική πορεία. Η ελπίδα είναι ότι η ποιότητα ζωής θα βελτιωθεί. Η πρωτόγνωρη αυτή κατάσταση αλλάζει τον τρόπο που οι κυβερνήσεις όλων των χωρών θέτουν τις στρατηγικές και τις προτεραιότητες για το μέλλον. Η χρηματοδότηση και η οργάνωση των συστημάτων υγείας, η χάραξη πολιτικής για την αναστροφή των αρνητικών οικονομικών επιπτώσεων, λόγω της πανδημίας, είναι απαιτούμενα μέτρα για την επαναφορά της οικονομίας. Γιατί, οι επιπτώσεις του κορονοϊού στην οικονομία, στο ΑΕΠ, στο εισόδημα, στις επενδύσεις, στην απασχόληση, στα δημόσια έσοδα, αναμένεται ότι θα έχουν διάρκεια.

Την περίοδο της πανδημίας πολλοί εργαζόμενοι αναγκάζονται να προσαρμοστούν σε μικρό χρονικό διάστημα σε νέους τρόπους εργασίας, όπως η εργασία από το σπίτι ή αναγκαστική διακοπή της δραστηριότητάς τους. Ταυτόχρονα και η απουσία

κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μαζί με την μεγάλη αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στην κρίση υγείας δημιουργεί πολλά ψυχολογικά προβλήματα. Η συναισθηματική νοημοσύνη αποτελεί βασικό δομικό στοιχείων των δεξιοτήτων κάθε ανθρώπου σε οικογενειακό και επαγγελματικό επίπεδο. Η υφιστάμενη κατάσταση αποδεικνύει πώς μια πανδημία είναι ικανή να φέρει τις κοινωνίες και τις οικονομίες σε ανισορροπίες και συνθήκες πολυπλοκότητας . Το ζητούμενο αφορά τον τρόπο με τον οποίο νέες μορφές πολιτικής μπορούν να γίνουν η βάση της διαμόρφωσης των σχέσεων πολιτών-κρατών για την αντιμετώπιση μιας πανδημίας, όπως αυτές που σχετίζονται με την αμοιβαία αλληλεγγύη και φροντίδα. Το COVID-19 καταδεικνύει ότι αντιμετωπίζουμε ένα αβέβαιο μέλλον, όπου η πρόβλεψη και η ανθεκτικότητα σε μείζονα σοκ πρέπει να γίνει το βασικό στοιχείο των αναπτυξιακών πολιτικών και πρακτικών (Leach et al., 2021).

Ένας βασικός άγνωστος παράγοντας στην εξέλιξη της πανδημίας, Covid-19, είναι πότε θα υπάρξει το διαθέσιμο εμβόλιο, αν αυτό συμβεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, ίσως επικρατήσει ένα πιο αισιόδοξο σενάριο, που σημαίνει γρηγορότερη αποκατάσταση των συστημάτων κοινωνίας και υγείας. Η κρίση COVID-19 άσκησε πρωτοφανή πίεση στα ευρωπαϊκά συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, απαιτώντας καινοτόμο τρόπο σκέψης και συνεργασίας για να αντιμετωπιστούν οι άμεσες προκλήσεις της πανδημίας καθώς και τη μελλοντική ανάκαμψη. Ποτέ πριν δεν υπήρχε μια στιγμή που η συνεργατική, ταχεία καινοτομία να ήταν τόσο επείγουσα ανάγκη για τη διάσωση ανθρώπινων ζωών σε παγκόσμια κλίμακα.

Το αισιόδοξο μήνυμα θα είναι να υπάρχει συνεργασία σε όλα τα διεθνή προβλήματα και να ανταποκριθούν οι συνεργασίες της επιστημονικής κοινότητας για μια καλύτερη ποιότητα ζωής στο μέλλον. Η πανδημία COVID-19, τονίζει την αναγκαιότητα για ένα παγκόσμιο, παρά για ένα διεθνές, αναπτυξιακό πρότυπο. Η νέα ασθένεια είναι ένα πρωταρχικό παράδειγμα αναπτυξιακής πρόκλησης για όλες τις

χώρες, μέσω της αποτυχίας της δημόσιας υγείας ως παγκόσμιου δημόσιου αγαθού. Η πανδημία COVID-19 υπογράμμισε την ψευδή παραδοχή ότι ο παγκόσμιος Βορράς διαθέτει όλη την τεχνογνωσία και λύσεις για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων, και τόνισε περαιτέρω την ανάγκη πολυκατευθυντικής μάθησης και μετασχηματισμού σε όλες τις χώρες προς έναν πιο βιώσιμο και δίκαιο κόσμο (Oldekop et al., 2020).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση

- ALFA BANK, (2020, Ιούνιος). Πανδημία COVID-19, Μέτρα Στήριξης και Μικρομεσαία Επιχειρηματικότητα, *Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων*. Ανακτήθηκε από: https://www.alpha.gr/-/media/alphagr/files/group/agores/weekly-economic-report/2020/weekly_18062020.pdf
- Βλάχου, Α. & Θεοχαράκης, Ν. & Μυλωνάκης, Δ. (επιμ.). 2011. *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βουλανάς, Α. (2015, Αυγούστου 2). Η ψηφιακή επανάσταση έχει ξεκινήσει: Είσαστε έτοιμοι; *Accountancy Greece*, 17. Ανακτήθηκε από: <https://www.accountancygreece.gr/>
- Callinicos, Α. (2010). Η Ελλάδα είναι σύμπτωμα της παγκόσμιας κρίσης. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/economy/local/396044/i-ellada-einai-symptoma-tis-pagkosmias-krisis/>
- Γεωργακόπουλος, Θ. (2020). Πώς ζουν οι Έλληνες στην πανδημία. *Διανέοσις*. Ανακτήθηκε: Σεπτέμβριος 29, 2020, από: <https://www.dianeosis.org/2020/04/pos-zoyn-oiellines-stin-pandimia/>
- Γώγος, Σ., & Τσιαμπάου, Ε. (2021). Σύγκριση των επιπτώσεων στην οικονομία από τα δύο lockdown – Πάνω από τον στόχο τα φορολογικά έσοδα τον Νοέμβριο 2020. 7 *ΗΜΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ*, 359, 1-9. Ανακτήθηκε από: <https://www.eurobank.gr/-/media/eurobank/omilos/oikonomikes-analuseis/elliniki-oikonomia/7-imeres-oikonomia/2021/7-imeres-oikonomia-08-01-21.pdf>
- Ελληνική Στατιστική Οικονομία (ΕΛΣΤΑΤ). (2020). *Η Ελληνική Οικονομία*. Ανακτήθηκε από: <https://www.statistics.gr/the-greek-economy>

Επιτροπή Ανταγωνισμού. (2020). Ενημερωτικό Δελτίο. Ανακτήθηκε από:

<https://www.epant.gr/index.php>

Ελληνική Στατιστική Οικονομία ΕΛΣΤΑΤ. (2020). Στατιστικά στοιχεία επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας λόγω της πανδημίας της νόσου του 2019 (COVID-19).

Ανακτήθηκε

από:

<https://www.capital.gr/Content/RelatedFiles/01/01b7dbff324e4377968fcbe4e16b717a.pdf>

Endeavor Greece. (2020). Οι επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19 στην πορεία των επιχειρήσεων. Ανακτήθηκε από:

<https://endeavor.org.gr/el/ereyna-endeavor-greece-mono-to-15-ton-epicheiriseon-einai-asfaleis-se-periptosi-enos-deyteroy-lockdown/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM. (2015). Σχέδιο Κοινής Έκθεσης της Επιτροπής και του Συμβουλίου για την Απασχόληση που συνοδεύει την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την ετήσια επισκόπηση της ανάπτυξης για το 2016. Ανακτήθηκε από:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0700>

European Commission. (201). Fact Sheet (I. Προφύρη, μετ). Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Ανακτήθηκε από: <https://imegsevee.gr>

Ζήση, Α., & Χτούρης, Σ. (2020). Η πανδημία Covid-19: Επιταχυντής των ανισοτήτων και εγκαταστάτης νέων μορφών ανισοτήτων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154, 65-

73. Ανακτήθηκε: Σεπτέμβριος 29, 2020, από: <https://doi.org/10.12681/grsr.23229>

Ίδρυμα Κοινωνικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ). Ελληνική Οικονομία, τριμηνιαία έκθεση 1/20. Ανακτήθηκε από:

http://iobe.gr/docs/economy/ECO_Q1_2020_REP_GR.pdf

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2019). Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2019 για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις.

Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. Ανακτήθηκε από: <http://www.imegsevee.gr/>

IME ΓΣΕΒΕΕ (2020). Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. Έκτακτη Έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ για τις επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις μετά την άρση των περιοριστικών μέτρων. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. Ανακτήθηκε από: <https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2020/06>

Ινστιτούτο Εργασίας – Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γ.Σ.Ε.Ε. (2014). Ετήσια Έκθεση 2014: Η Ελληνική οικονομία και η Απασχόληση. Ανακτήθηκε από: <https://www.inegsee.gr/ekdosi/etisia-ekthesi-2014-i-elliniki-ikonomia-ke-i-apascholisi/>

Αρβανίτης, Κ. (2002). *Διαπολιτιστική Διοίκηση και Τεχνολογικές Προσαρμογές*. Αθήνα: IOBE. Ανακτήθηκε από: http://kesyp-ampel.att.sch.gr/nees_morfes_apascholisis_kethi.pdf

Ιωαννίδης, Σ., & Τσακανίκας, Α. (2008). Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2007-2008. *Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών ερευνών*. Ανακτήθηκε από: http://iobe.gr/docs/research/RES_02_08122008_REP_GR.pdf

Κανελλέας, Α., Ψαρολόγος, Δ., Βούλγαρης, Δ., Γουρζής, Κ., & Γκιάλης, Σ. (2020). Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154, 29-39. Ανακτήθηκε: Οκτώβριος 2, 2020, από: <https://doi.org/10.12681/grsr.23227>

Κουφάρης, Γ. (2010). Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές, *Χρήμα*. Ανακτήθηκε από: https://issuu.com/kapasigmadeltas.a/docs/teuxos_february_2010_a85dbc03555178

Κυζιρίδης, Θ. (2020). Ψυχολογικές αποκρίσεις σε περιπτώσεις πανδημίας. *Επιστημονικά Χρονικά*, 25 (2). Ανακτήθηκε από: http://www.tzaneio.gr/wp-content/uploads/epistimonika_xronika/p20-2-2.pdf

- Κυπριανίδης, Τ., & Μήλιος, Γ. (1983). Σημειώσεις για τις μαρξιστικές προσεγγίσεις στην οικονομική κρίση. *Θέσεις*, 3. Ανακτήθηκε από: http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=29
- Κωνσταντέλου, Ν, & Πολυμενάκου, Α. (2002). Νέες Τεχνολογίες Επικοινωνίας και Τηλεργασία: Κατάσταση και Προοπτικές Τηλεργασία στην Ελλάδα. Αθήνα: ΕΠΙΣΕΥ-ΕΜΠ. Ανακτήθηκε από: http://www.ebusinessforum.gr/old/content/downloads/paradoteo_g2_final.pdf
- Λαμπρόπουλος, Σ. (2016). *Το περιβάλλον των νεοφυών επιχειρήσεων στην Ελλάδα: Μια εμπειρική διερεύνηση*. (Διπλωματική Εργασία). Ε.Μ.Π. Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.ntua.gr:8080/xmlui/bitstream/handle/>
- Λαπαβίτσα, Κ. (2012). *Ρήξη; Διέξοδος από την Κρίση της Ευρωζώνης*. Αθήνα: Λιβάνης
- Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας. (2020). Οι επιπτώσεις της Υγειονομικής Κρίσης στην Ελληνική Οικονομία και οι προτάσεις για την επόμενη μέρα, 64-66. Ανακτήθηκε από: <https://oe-e.gr/wp-content/uploads/2020/05/oee-26-5.pdf>
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος. (2020). «ΤΗΛΕΡΓΑΣΙΑ-ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ», 5-9. Ανακτήθηκε από: http://www.oke.gr/sites/default/files/keimeno_gnomis_shetika_me_tin_tilergasia.pdf
- Μαρούλης, Δ., & Ίκκος, Α. (2008). Ελληνικός Τουρισμός Εξελίξεις Προοπτικές. *ΣΕΤΕ, Τεύχος 1*, 5-14. Ανακτήθηκε από: https://sete.gr/media/5444/periodiki-meleti-ellinikos-tourismos_teyhos-1.pdf
- Μίχα, Ε. (2006). *Η μαζική κουλτούρα και οι σύγχρονες ερμηνείες του δημόσιου χώρου*. (Διδακτορική διατριβή). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/66172/files/gri-2007-1025.pdf>

- Μηλιός, Γ. (2012). *Η ελληνική οικονομία κατά τον 20^ο αιώνα*. Ανακτήθηκε από:
http://users.ntua.gr/jmilios/Oikonomia_Eikostos1ab.pdf
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1990). *Αρχές Οικονομικής Θεωρίας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Παντελίδου, Φ. (2010). *Τηλεργασία από τη θεωρία στη πράξη (Πτυχιακή)*. Άρτα: ΑΤΕΙ
Ηπείρου. Ανακτήθηκε από:
<https://apothetirio.lib.uoi.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4869/871.pdf?sequence=1>
- Παπαματθαίου, Μ. (2020). *Πρώτοι στη συμμόρφωση. Τα Νέα*.
- Παππάς, Ν., Μαγουλάς, Κ. *Τουρισμός περιβάλλον-πολιτισμός-τουρισμός- περιφερειακή
ανάπτυξη*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Γενική Γραμματεία
Εκπαίδευσης Ενηλίκων-Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ανακτήθηκε
από: <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3483/1046.pdf>
- Ραγδαία αύξηση της δαπάνης των Ελλήνων καταναλωτών στα ηλεκτρονικά καταστήματα.
(2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.forin.gr/>
- Ricardo, D. (2000). *Οι αρχές της πολιτικής οικονομίας και της φορολογίας* (Θ.Μίνογλου,
μετ.). Αθήνα: Κριτική
- Στασινού, Ν. (2019). *Πόσο αποτελεσματικά είναι τελικά τα αρνητικά επιτόκια; Naftemporiki*.
Ανακτήθηκε από: <https://m.naftemporiki.gr/story/1514324/poso-apotelesmatika-einai-telika-ta-armitika-epitokia>
- Σωτηρίου, Ε. (2014). *Χρηματοδοτικά εργαλεία startup επιχειρήσεων Εμπειρική προσέγγιση
στην Ελληνική αγορά* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από:
<http://www.csringreece.gr/files/research/CSR-1421416151.pdf>
- Τράπεζα Ελλάδας. (2002). *Οικονομικές επιδόσεις και προοπτικές της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε
από: https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/Brookings_el.pdf

- Τράπεζα Ελλάδα. (2006). *Οικονομικό δελτίο, τεύχος 27*, 71-121. Ανακτήθηκε από:
<https://www.bankofgreece.gr/Publications/oikodelt200607.pdf>
- Τσεκέρης, Χ., & Ζέρη, Π. (2020). Κράτος, κοινωνία και μέσα επικοινωνίας στην εποχή του κορωνοϊού. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154. Ανακτήθηκε: Σεπτέμβριος 28, 2020, από: <https://doi.org/10.12681/grsr.24518>
- Φαναράς, Σ. (2020). *Στην εποχή της πανδημίας. Διανέοσις*. Ανακτήθηκε: Οκτώβριος 2, 2020, από: <https://www.dianeosis.org/2020/04/stinepoxi-tis-pandimias>
- Φωτοπούλου, Μ. (2017). *Εκφάνσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στα ευρωπαϊκά κράτη: όψεις της άνισης γεωγραφικής ανάπτυξης* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://dx.doi.org/10.26253/heal.uth.1081>
- Χατζής, Α. (2016). *Φιλελευθερισμός*. Αθήνα: Παπαδόπουλος
- United Nations World Tourism Organization UNTO (2015). *Methodological Notes to the Tourism Statistics Database*. Spain. Ανακτήθηκε από:
<https://www.unwto.org/archive/global/news/2015-03-05/methodological-notes-tourism-statistics-database>
- Φραγκούλη, Ν. (2019). World Economic Forum: Υποχώρησε κατά 4 θέσεις η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Ανακτήθηκε από:
<http://www.sepe.gr/gr/research-studies/article/12089129/world-economic-forum-upohorise-kata-4-theseis-i-adagonistikotita-tis-ellinikis-oikonomias/>
- Ψαροπούλου, Φ. (2012). *Η σύγχρονη επιχειρηματική πρωτοβουλία: Η περίπτωση της Πράσινης επιχειρηματικότητας*. (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Ανακτήθηκε από:
<http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/5159/Psaropoulou.pdf>

Ξενογλωσση

- Blank, S. (2013). “Why the Lean Start-Up changes Everything”, *Harvard Business Review*, Vol. 91, 5, 63-72. Ανακτήθηκε από: <https://hbr.org/2013/05/why-the-lean-start-up-changes-everything>
- Davis, M. (2020) The coronavirus crisis is a monster fueled by capitalism. Ανακτήθηκε από: <https://inthesetimes.com/article/22394/coronavirus-crisis-capitalism-covid-19-monster-mike-davis>
- Greenwood, R. Scharfstein. (2013). D. The Growth of Finance. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 27, 2, 3-28. Ανακτήθηκε από: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.27.2.3>
- European Commission (2018). *2018 SBA Fact Sheet* (I. Προφύρη, μετ). Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Φεβρουάριος 2019. Ανακτήθηκε από: <https://imegseevee.gr>
- European Commission. (2020). *European Economic Forecast Autumn 2020*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en
- E-work. (2001). *E-Work: Status Report on New Ways to Work in the Information Society*. Ανακτήθηκε από: <http://www.eto.org.uk>
- General Agreement on Tariffs and Trade, Geneva. (1988). *Agreement on government. (revised text)*. Switzerland. Ανακτήθηκε από: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gpa_rev_text_1988_e.pdf
- Johan A. Oldekop, J Rory Horner, David Hulme, Roshan Adhikari, Bina Agarwal, Matthew Alford, Oliver Bakewell, Nicola Banks, Stephanie Barrientos, Tanja Bastia, Anthony J. Bebbington, Upasak Das, Ralitza Dimova, Richard Duncombe, Charis Enns, David Fielding, Christopher Foster, Timothy Foster, Tomas Frederiksen, Ping Gao, Tom Gillespie, Richard Heeks, Sam Hickey, Martin Hess, Nicholas Jepson, Ambarish Karamchedu, Uma Kothari, Aarti Krishnan, Tom Lavers, Aminu Mamman, Diana

Mitlin, Negar Monazam Tabrizi, Tanja R. Müller, Khalid Nadvi, Giovanni Pasquali, Rose Pritchard, Kate Pruce, Chris Rees, Jaco Renken, Antonio Savoia, Seth Schindler, Annika Surmeier, Gindo Tampubolon, Matthew Tyce, Vidhya Unnikrishnan, Yin-Fang Zhang. (2020). COVID-19 and the case for global development, *World Development*, 134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105044>

Klein, N. (2007). *The shock doctrine: The rise of disaster capitalism*, Penguin Books: London.

Ladas, I. (2020). Title: Life after COVID-19: Understanding the environment for humanity's survival and sustenance. *Epistēmēs Metron Logos*, 0 (4), 62-81. Retrieved from: doi: <https://doi.org/10.12681/eml.23779> (Accessed 27 September 2020).

Lapavitsas, C. (2012). The eurozone endgame will begin in Greece. *The Guardian-International edition*. Ανακτήθηκε από: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/jul/16/euro-endgame-begin-greece>

Lapavitsas, C. (2019). The historic rise of financial profits in the U.S. economy. *Historical Materialism*, 17(2), 14-148. DOI: [10.1163/156920609X436153](https://doi.org/10.1163/156920609X436153)

Leach, M., MacGregor, H., Scoones, I., & Wilkinson, A. (2021). Post-pandemic transformations: How and why COVID-19 requires us to rethink development. *World Development*, 138. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105233>

Matsaganis, M. (2010). *Distributional Implications of Tax Evasion in Greece*, London: The Hellenic Observatory, LSE. Ανακτήθηκε από: http://eprints.lse.ac.uk/26074/1/GreeSE_No_31.pdf

Mavroudeas, S. (2020). The economic and political consequences of the COVID-19 Pandemic. Στο *Chinese Academy of Social Sciences Symposium*, 25-8-2020.

https://www.academia.edu/43960872/THE_ECONOMIC_AND_POLITICAL_CONSEQUENCES_OF_THE_COVID_19_PANDEMIC

OECDa. (2020). *Coronavirus: The world economy at risk* [online]. Retrieved from: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf> (Accessed 5 July 2020).

OECDb. (2020). *Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity* [online]. Retrieved from: www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity-b1f6b68b/ (Accessed 5 July 2020).

OECDc. (2020). *OECD Tourism Trends and Policies* [online]. Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/20767773> (Accessed 5 July 2020).

OECDd. (2020). *The world economy on a tightrope* [online]. Retrieved from: <https://www.oecd.org/economic-outlook/june-2020/> (Accessed 5 July 2020).

Άρθρο: Παγιώνονται οι online αγοραστικές συνήθειες των καταναλωτών – Αύξηση σε delivery και ηλεκτρονικό σούπερ μάρκετ (έρευνα του ΙΕΛΚΑ – Οικονομικού Πανεπιστήμιο Αθηνών) Ανακτήθηκε από: <https://www.newsbeast.gr/>

Rousakis, M. & Priftis, R. (2017). *Deposit Flight and Capital Controls: A Tale from Greece*. Economics Series Working Papers 822, University of Oxford, Department of Economics. Ανακτήθηκε από: <https://ideas.repec.org/p/oxf/wpaper/822.html>

Shaikh, A. (1978). An introduction to the history of crisis theories. *US capitalism in crisis*, 219-241. Ανακτήθηκε από: <https://scholar.google.com/citations?user=6Z-FRsoAAAAJ&hl=en>

Spanakis, M., Zoumpoulakis, M., Patelarou, A., Patelarou, E., & Tzanakis, N. (2020). Comparison of three European countries with different outcome using Gompertz function method. *Pneumon*, 33(2). Retrieved from: http://www.pneumon.org/assets/files/789/file780_686.pdf (Accessed 27 September 2020).

Subasat, T. (2016). *The Great Financial Meltdown. Systemic, Conjunctural or Policy Created?* MA, USA: Elgar

United Nations World Tourism Organization UNTO (2015). *Methodological Notes to the Tourism Statistics Database*. Spain. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwto.org/archive/global/news/2015-03-05/methodological-notes-tourism-statistics-database>

Διαδικτυακές Πηγές

http://hellenicstartups.gr/https://www.huffingtonpost.gr/entry/startups-e-nea-morfe-epicheirematikotetas_gr_5a50ce84e4b0f9b24bf31796

<https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/>

<http://www.statistics.gr/https://ec.europa.eu/eurostat>

<https://endeavor.org.gr>

<https://www.msn.com/el-gr/money/economy>

<https://www.iqvia.com/about-us/commitment-to-public-health/covid-19-resources>

<http://www.greekecommerce.gr/covid-19>

<https://www.voria.gr/article/erevna-e-agores-en-meso-koronoiou-pies-epichirisis-evnoounte>

https://www.ynanp.gr/documents/2076/%CE%92_2277.pdf

<https://www.amna.gr/>

<https://www.taxheaven.gr/law/%CE%A0%CE%9D%CE%A001.05.2020/2020>

https://www.taxheaven.gr/pagesdata/KRATIKOS_PROYP_2021/KEFALAIO_1_KP_2021.p

[df](#)

http://www.antagonistikotita.gov.gr/epanek/pep_top.png

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Στατιστικό Προφίλ Ελλάδα: Εγχώριος, εισερχόμενος και εξερχόμενος τουρισμός

Statistical Profile

Greece: Domestic, inbound and outbound tourism

	2014	2015	2016	2017	2018
TOURISM FLOWS, THOUSAND					
Domestic tourism					
Total domestic trips	..	19 025	17 154	24 650	..
Overnight visitors (tourists)	5 622	5 111	4 873	5 492	5 691
Same-day visitors (excursionists)
Nights in all types of accommodation
Hotels and similar establishments
Other collective establishments
Private accommodation	44 089	39 104	39 373	44 999	48 398
Inbound tourism					
Total international arrivals	24 272	26 114	28 071	30 161	33 072
Overnight visitors (tourists)
Same-day visitors (excursionists)
Top markets					
Germany	2 459	2 810	3 139	3 706	4 381
Bulgaria	1 535	1 901	2 523	2 546	3 135
United Kingdom	2 090	2 397	2 895	3 002	2 943
Italy	1 118	1 355	1 387	1 441	1 667
France	1 463	1 522	1 314	1 420	1 524
Nights in all types of accommodation	186 927	188 012	193 419	213 516	230 727
Hotels and similar establishments
Other collective establishments
Private accommodation
Outbound tourism					
Total international departures	5 802	6 291	7 235	7 685	7 961
Overnight visitors (tourists)
Same-day visitors (excursionists)
Top destinations					
Bulgaria	751	1 109	1 557	2 186	2 371
Former Yugoslav Republic of Macedonia	1 800	1 979	1 923	1 787	1 352
Turkey	716	652	803	810	967
Germany	469	400	444	421	500
Italy	292	297	364	351	405
TOURISM RECEIPTS AND EXPENDITURE, MILLION EUR					
Inbound tourism					
Total international receipts	14 652	15 834	15 086	16 621	18 444
International travel receipts	13 393	14 126	13 207	14 630	16 086
International passenger transport receipts	1 259	1 698	1 879	1 991	2 359
Outbound tourism					
Total international expenditure	3 014	3 189	3 081	2 920	3 314
International travel expenditure	2 076	2 037	2 005	1 905	2 191
International passenger transport expenditure	937	1 151	1 076	1 015	1 123

.. Not available
Source: OECD Tourism Statistics (Database).

(Πηγή: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ελλάδα: Επιχειρήσεις και απασχόληση στον τουρισμό

Greece: Enterprises and employment in tourism

	Number of establishments	Number of persons employed				
	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Total
Tourism industries	62 973	320 003	347 756	365 892	374 417	381 819
Accommodation services for visitors	49 346	75 931	75 068	79 615	87 204	95 363
Hotels and similar establishments	10 040	69 617	67 851	72 238	78 450	87 027
Food and beverage serving industry	..	220 539	249 681	261 484	263 222	266 227
Passenger transport
Air passenger transport
Railways passenger transport
Road passenger transport	7 782
Water passenger transport
Passenger transport supporting services
Transport equipment rental	..	2 205	4 002	3 921	3 762	6 094
Travel agencies and other reservation services industry	5 770	21 328	19 005	20 872	20 138	14 136
Cultural industry
Sports and recreation industry
Retail trade of country-specific tourism characteristic goods
Other country-specific tourism industries	75
Other industries

.. Not available
Source: OECD Tourism Statistics (Database).

(Πηγή: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/oecd-tourism-trends-and-policies-20767773.htm>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3:

ΕΜΠΟΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ		
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	20,3
2	ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ	18,1
3	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	14,1
4	ΑΣΤΑΘΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	13,8
5	ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ	10,8
6	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	10
7	ΔΙΑΦΘΟΡΑ	5,5
8	ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	2
9	ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	1,4
10	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΑΓΟΡΑ	1,2
11	ΧΑΜΗΛΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ	0,8
12	ΚΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ	0,8
13	ΑΝΕΠΑΡΚΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	0,5
14	ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	0,1
15	ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	0

Πηγή: World Economic Forum *Επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ*

ΠΙΝΑΚΑΣ 4:

OECD Interim Economic Outlook Forecasts, 2 March 2020
Real GDP growth
Year-on-year % change

	2019	2020		2021	
		Interim EO projections	Difference from November EO	Interim EO projections	Difference from November EO
World ¹	2.9	2.4	-0.5	3.3	0.3
G20 ^{1,2}	3.1	2.7	-0.5	3.5	0.2
Australia	1.7	1.8	-0.5	2.6	0.3
Canada	1.6	1.3	-0.3	1.9	0.2
Euro area	1.2	0.8	-0.3	1.2	0.0
Germany	0.6	0.3	-0.1	0.9	0.0
France	1.3	0.9	-0.3	1.4	0.2
Italy	0.2	0.0	-0.4	0.5	0.0
Japan	0.7	0.2	-0.4	0.7	0.0
Korea	2.0	2.0	-0.3	2.3	0.0
Mexico	-0.1	0.7	-0.5	1.4	-0.2
Turkey	0.9	2.7	-0.3	3.3	0.1
United Kingdom	1.4	0.8	-0.2	0.8	-0.4
United States	2.3	1.9	-0.1	2.1	0.1
Argentina	-2.7	-2.0	-0.3	0.7	0.0
Brazil	1.1	1.7	0.0	1.8	0.0
China	6.1	4.9	-0.8	6.4	0.9
India ³	4.9	5.1	-1.1	5.6	-0.8
Indonesia	5.0	4.8	-0.2	5.1	0.0
Russia	1.0	1.2	-0.4	1.3	-0.1
Saudi Arabia	0.0	1.4	0.0	1.9	0.5
South Africa	0.3	0.6	-0.6	1.0	-0.3

(Πηγή: <https://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>)

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων και αριθμός επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργίας, ανά Περιφέρεια

	ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΣΕ ΑΝΑΣΤΟΛΗ	%ΑΝΑΣΤΟΛΗ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ			
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	88809	10379	12%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	273032	31811	12%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	38781	4739	12%
ΗΠΕΙΡΟΣ	45716	7195	16%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	112336	13196	12%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	76030	9777	13%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	38276	11402	30%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	97639	10802	11%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	112884	12115	11%
ΑΤΤΙΚΗ	348919	56094	16%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	34509	5089	15%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	49223	16929	34%
ΚΡΗΤΗ	135216	16456	12%
ΣΥΝΟΛΑ	1451370	205984	14%

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Συνολικός αριθμός εργαζομένων σε αναστολή λειτουργίας με αντίστοιχα μεγέθη απασχόλησης, ανά Περιφέρεια

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΥΝ.ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΕ	%
		ΑΝΑΣΤΟΛΗ	
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	179807	47813	27%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	600270	157543	26%
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	75514	17286	23%
ΗΠΕΙΡΟΣ	98792	27685	28%

ΘΕΣΣΑΛΙΑ	218330	54185	25%
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	140209	34749	25%
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	88534	42829	48%
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	182058	39739	22%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	191734	47729	25%
ΑΤΤΙΚΗ	1922465	397969	21%
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	59658	19835	33%
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	154809	87721	57%
ΚΡΗΤΗ	266019	88315	33%
ΣΥΝΟΛΑ	4178199	1063398	25%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Επιχειρήσεις σε αναστολή λειτουργίας ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ		ΠΛΗΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	
Περιγραφή	Σύνολο	Σε αναστολή λειτουργίας	Ποσοστό (%) επιχειρήσεων σε αναστολή λειτουργία
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	150251	59838	40%
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	29368	25591	87%
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	82412	66681	81%
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΙΝ/ΦΟΥ- ΜΟΥΣΙΚΗ	1770	180	10%
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ - ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	49246	250	1%
ΕΝΟΙΚΙΑ/ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ	5901	1326	22%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	4055	882	22%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	20517	18222	89%

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	2705	1311	48%
ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΛΑΣΗ	7543	2022	27%
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ	630	490	78%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	4709	3546	75%
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ	7975	6918	87%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	7955	2010	25%
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ			
ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	23113	16717	72%

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Εργαζόμενοι σε αναστολή εργασίας ανά κλάδο

Περιγραφή	Σύνολο απασχολούμενων	Σε αναστολή εργασίας	Ποσοστό (%)
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	413494	145336	35%
ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	147522	138966	94%
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	384196	344265	90%
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΙΝ/ΦΟΥ- ΜΟΥΣΙΚΗ	8716	1196	14%
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ - ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤ.	62310	1549	2%
ΕΝΟΙΚΙΑ/ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ	13669	3372	25%
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	18714	3771	20%
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	345915	311117	90%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	26199	17372	66%
ΤΕΧΝΕΣ ΔΙΑΣΚΕΛΑΣΗ	15964	8859	55%

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ	2867	2227	78%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ	15653	13620	87%
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ	30502	27522	90%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	29552	4035	14%
ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ			
ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	53035	39891	75%

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Εξέλιξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Έτη	Αριθμός επιχειρήσεων	Αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων
2008	942.671	644.051
2009	942.911	641.175
2010	942.930	577.867
2014	896.226	492.221
2015	871.278	474.088
2016	855.346	461.357
2008-2016		
% Μείωση	9,40%	28,36%